

086552671

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

Nathanson
Næringsloshet
i København
1840-60.

Mag. 09.33194 København Na

RHB

Mag.
09. 33194 København
Da

Om Klagerne

over

Næringsløshed i Kjøbenhavn,

med

tilknyttede Bemærkninger

angaaende

E's Skrift 1840—1860,

af

M. L. Nathanson,

Statsraad, Ridder af Dannebrog og D. M.

Kjøbenhavn.

I Commission i den Gyldendalske Boghandling.

Berlingske Bogtrykkeri ved L. M. Kaldær.

1864.

316
11970
Dm. H. H. H. H. H.

am

Verordnungen i. d. Verordnungen

und

Verordnungen i. d. Verordnungen

Verordnungen

Verordnungen 1810-1860

in

Verordnungen

Verordnungen i. d. Verordnungen

10829

Verordnungen

Verordnungen i. d. Verordnungen

Verordnungen i. d. Verordnungen

1861

Allernaadigste Konge!

Deres Majestæt Kong Christian den Niende!

Med Ønsket om, at Himlen vil skænke sin Betsignelse og Kraft til, at Landets Velstand og Erhvervskilder under **Deres Majestæts** Regjering maae fremdeles udvikle sig ligesaa heldigt som i de tvende sidste Decennier, tilegnes

Deres Majestæt

nærværende Skrift

allerunderdanigst

af

M. L. Nathanson.

Fortale.

Da vi for 25 Aar siden udgav vort første Skrift om Danmarks oeconomiske Tilstand og kom til de modsatte Resultater af dem, man i Almindelighed har opstillet, bleve vi paa det Heftigste angrebne af det paa hiin Tid saakaldte Oppositionsparti; vor gunstige Skilddring af Landets Stilling og Fremadskridende under den absolutiske Regjering harmonerede ikke med de meget mørke Fremstillinger af Landets maadelige Udvikling under en Gnevolds Magt. Vi have nu levet 15 Aar under en constitutionel Regjering og fri Forfatning. Landets oeconomiske Tilstand har med hvert Aar forbedret sig, og især har Agerdyrkningen — Landets Hovedstøtte — udviklet sig betydeligt, og en Fremadskriden viser sig i alle Retninger; men mærkeligt er det, at vi nu atter maae optræde imod en agtværdig Forfatter, der gaaer den modsatte Vej af den, som hiint Oppositionsparti for 30 siden Aar fulgte. I Skriftet „Fra 1840 til

1860 om Danmarks Næringsbrug' antager Forfatteren E., at Agerdyrkningen i Kongeriget og Alt, hvad der staaer i Forbindelse hermed, er i Tilbagegang, og han formener, at Saadant maa tilskrives den nye Forfatning. Det hedder nemlig i dette Skrift S. 228 saaledes:

„Vi skule omhyggelig for os selv, at vi have ombyttet en Absolutisme med en anden, som er langt farligere. Det er Doctrinerne, der have grebet Regjeringens Tøiler, og som med deres skrallende, buldrende Phraser som Spore og Bidst jage Folk afsted i vild Hast.“

Vi ere imidlertid overbeviste om, at den ærede Forfatter vil komme til samme Erkjendelse om det Feilagtige i hans Slutninger, som hine Modstandere for 25 Aar siden. Vel vil han maaskee tage det indværende Kornaar (1863), paa Grund af de lave Priser, til Indtægt for sine mørke Betragtninger, men det vil dog kun være en meget svag Støtte, hvilket nok vil vise sig ved næste Aars Opgjørelse af Udførselen af Landets Produkter. Desuden vil man af nærværende Afhandling see, at eet slet Aar ikke kan gjøre Udslaget. Her er aldeles ingen Grund til at befrygte en Tilbagegang i Agerdyrkningen.

Det er en Selvfølge, at Landets gunstige Udvikling ogsaa har havt en meget heldig Indvirkning paa Finantserne, der trods betydelige nye Udgifter, Krig og Tabet af Sundtolden dog have seet sig istand til i de sidste 20 Aar at afbetale 20 Millioner Rd. paa Statsgjælden.

Vi have ndfat Udgivelsen af nærværende Skrift til
Begyndelsen af dette Aar, for at kunne gjøre os bekendte
med Kjøbenhavns Handel i forrige Aar.

Kjøbenhavn, i Januar 1864.

Forfatteren.

Det er nu 25 Aar siden (1838), at „Selskabet for
 Trykkesfrihedens rette Brug“ udgav det af os udarbejdede
 Skrift „om Klagerne over Næringsløshed“ — Klager, som
 man har hørt til alle Tider og ikke mindst i nærværende
 Tid. Saaledes har en anonym Forfatter E. nylig udgivet
 et Skrift, hvori han undersøger „Danmarks Næringsbrug
 fra 1840 til 1860“, netop det samme Tidsrum, som vi have
 gjort til Gjenstand for nærværende Undersøgelse, der maa
 betragtes som Fortsættelse af vort omtalte ældre Skrift „om
 Klagerne over Næringsløsheden.“ Vi maae meget beklage, at
 ovennævnte Forfatter E., der røber Dygtighed og Kundskab
 til Landets Forhold, tilbøls har ladet sig forlede af en vis
 Misstemning og Klager iblandt en Deel af Folket, og der-
 ved er kommen til aldeles vrangne Slutninger, som stille en
 meget sørgelig Fremtid i Udsigt. Men skulde vi lade os
 mislede af disse mørke Skildringer af Landets Tilstand, da
 var Danmark et af de ulykkeligste Lande, som aldrig vilde
 kunde reise sig. Vi have imidlertid — Gud være lovet —
 ikke den allermindste Grund til at lade os skræmme af For-
 fatterens utidige og ugrundede Frygt, som han tilbøls har
 hentet fra og søgt i **Pengekrisen** fra 1857!! Denne partielle
 Krisis giver i Sandhed ingen Anledning til Frygt, naar Er-
 faringen har vist os, at Landet har været istand til at
 udvikle Kræfter, hvorved det har overvundet hiin almindelige
 og rædsomme Pengekrisis, som fulgte lige efter 7 Aars Krig,
 (1807—1813).

Forinden vi nu gaae over til vort egentlige Værk og Undersøgelse om Klagerne over Næringsløsheden, ville vi først give en sammentrængt Skildring af hiin rædsomme Periode, for desto klarere at gjøre det indlysende, hvilke store og omfattende Kræfter Folket har udviklet for at imødegaae og overvinde hine næsten utrolige og grændseløse almindelige Dunder og Ulykker.

Vi maae gaae tilbage til Tidsrummet 1793—1807, i hvilke 14 Aar Handel og Skibsfart florerede paa Grund af vor politiske neutrale Stilling under den franske Krig med næsten hele Europa. Landet havde derved samlet mange materielle Kræfter, og Udsigterne vare i Almindelighed meget lyse, men pludselig tog Alt en anden og sørgelig Vending, Følgen af den i Aaret 1807 uventede Krig med England. Landets saakaldte bevægelige Formue var paa Søen fordelt paa flere hundrede Skibe, men forinden man kunde tage Forholdsregler for at redde hine store Kapitaler, faldt Skibene med deres kostbare Ladninger i Fjendens Hænder, og borte vare de store Kapitaler, som skulde holde Handel og Skibsfart igang. Men ikke nok, at den bevægelige Formue var os berøvet, men vor hele Virksomhed til at samle nye Kræfter var tilintetgjort; alle danske Havne vare blokerede, og hele Skibsfarten blev standset. Landets Produkter fandt paa Grund heraf kun en meget ringe Affætning. I Forbindelse hermed var ogsaa Norges Tilstand meget sørgelig, og Danmark maatte med betydelig Opoffrelse, søge at forsyne Norge med Kornvarer. Krigen ødelagde Finantserne, og Følgen heraf var hiin rædsomme Pengereduction. De i Omløb værende uhyre Beløb af 142 Millioner Daler Courant i Banksedser blev reduceret fra 6 til 1, alle private Fordringer, Prioriteter og alle andre Slags Gjældsbeviser bleve omfrevne efter en bestemt Tids Beregning, ogsaa Statspapirerne bleve

paa forskjellige Maader omskrevne, og ikke nok, at Folket led uhyre Tab paa Capitalen, men ogsaa Renten blev nedsat. I de første 6 Aar efter Freden bleve Renterne paa Statspapirer o. s. v. successive nedsatte saaledes, at man i de første 2 Aar begyndte med 2 pCt., og derpaa steg Renterne efterhaanden indtil det 6te Aar efter Freden, da først de fulde 4 pCt. bleve erlagte. Renterne skulle erlægges efter den virkelige Sølvkurs, men denne havde man vilkaarlig ligeledes nedsat fra den virkelige Cours 750 til 375. Obligationeierne erholdt i de første 2 Aar efter Freden i Virkeligheden ei mere end 1 pCt. af Capitalen. Ved Siden af alle disse rædsomme Indgreb i Alt, hvad der angaaer **Mit** og **Dit**, udfred man den bekjendte Bankstat, eller den saakaldte 6 pCt. Bankhæftelse. Kan man nu tænke sig en mere ødelæggende Forstyrrelse, der berørte enhver Mands **Vel** og **Bee**? **See!** Dette var en aldeles ødelæggende **Pengekrisis**, som rammede Enhver uden Undtagelse. En saadan Krisis er i Sandhed af en ganske anden Betydning end Krisen fra 1857, som rammede kun Enkelte.

Under de her fra hiin Tid nævnte sørgelige Omstændigheder maatte man efter Freden, saa at sige, begynde forfra for at komme i Virksomhed igjen, men **Allt var os imod**. Først havde vi i en Række af Aar at kæmpe imod et slet og vakkende Pengevæsen; vore nye Rigsbankfædler tabte i de første 4 Aar efter Freden, eller efter Drettelsen af Rigsbanken, $\frac{3}{4}$ af deres virkelige Sølvværdi. En stor Deel af vor bevægelige Formue var sagt tabt. Derhos havde vi kun en ubetydelig Handelsflaade, hvormed vi skulle virke. Prisen paa alle Landets Produkter stode hyderst lave, og for at gjøre sig et rigtig Begreb herom, maae vi anføre, at Gjennemsnitsprisen paa de tre Hovedforsnorter, Rug, Byg, og Havre, stod i Decenniet 1820—1829: for Rug 3 Daler

28 p. , for Byg 2 Daler 49 p. og for Havre 2 Daler altsaa alle 3 Sorter sammenlagde 7 Daler 77 p. Fremdeles solgtes Landeiendomme til Spotpriser og Kjøbstædernes Eiendomme solgtes 50 til 40 pEt. under Assurance-summen, kort, **Alt var imod os** i vor Stræben efter at samle Kræfter til Udvidelse og Ophjælpning af Agerdyrking, Handel, Skibsfart og Industri. Men trods denne fortvilede Tilstand i de første 25 Aar efter Freden, og selv trods nye Ulykker i de aller sidste 15 Aar, saasom Krig, Cholera og Dyrtd, har Folket dog ved sine egne Kræfter vidst at borthrydde de Hindringer, som havde lagt sig i Veien for at udvide dets Virksomhed, og der er opnaaet en almindelig Velstand, især iblandt Bondestanden, ja, en almindelig Velstand, hvis Lige man før aldrig har kjendt i Kongeriget.

Virningen af denne glædelige Tilstand, har vist sig i alle Retninger. Vi ville her blot nævne nogle af de aller væsentligste og skulle senere give en mere udførlig Fremstilling.

Først og fremmest, have vi opnaaet det allerstørste Gode til Sikkerhed for alle Foretagender og Omsætninger, nemlig et **stadigt og fast Pengevæsen**. Folket har ei alene afbetalt Bankhæftelsen, men har endog i Aaret 1840—41 gjort et contant Bankactietilskud af c. 5 Millioner Daler. Faste Eiendomme baade paa Landet og i Kjøbstæderne ere stegne til deres virkelige Verdi; derhos har man seet sig istand til at opføre nye eller udvide ældre Bygninger til et Beløb, der for Kjøbenhavn og de andre Kjøbstæder kan (efter Assurance) anslaaes til mindst 70 à 80 Millioner Daler, ikke at tale om de uhyre mange nye Bygninger paa Landet. Dernæst blev Handelsflaaden forøget med 1,100 Skibe af 34,000 Cmlstrs. Drægtighed. Fremdeles fandtes til ethvert stort Foretagende Deel-

tagere, saasom i Banker, Actieselskaber, samt indenlandfke og udenlandfke Laan, og nu spørge vi, hvorfra ere alle disse disponible Penge komne? Vor Forfatter E. antager: ved Kredit; men de Vedkommende, som give Kredit, maae dog være i Besiddelse af Kapitaler til at kunne give Kredit. Naar til Exempel flere Kreditforeninger har istedetfor Kontant, udstedt Obligationer, saa blive disse Papirer dog omsatte til kontante Penge, og hvorfra ere alle de mange Millioner komne, naar det ikke er fra en udvidet og forbedret Agerdyrkning og den dermed i Forbindelse staaende Handel og Skibsfart, hvilket nærmere med Kjendsgjerninger vil blive godtgjort. Foreløbigen maa det være mere end nok til at godtgjøre, at vor Forfatters Frygt for Landets Tilbagegang er ligesaa utidig som ugrundet.

Efterat vi have forudskiftet ovenstaaende Bemærkninger, ville vi gaae over til nærværende Skrifts Hovedformaal, nemlig at undersøge, hvorvidt Klagerne over Næringsløsheden og Tilbagegang ere begrundede.

For at kunne komme til Kundskab herom maae vi undersøge følgende 8 Puncter:

1. Er der i de sidste 20 Aar foregaaet Forandringer som have havt skadelig Indflydelse paa Næringsveiene, hvorved disse enten pludselig eller efterhaanden standsede, uden at samme ere blevne erstattede ved nye Næringsveie eller Erhverv?

2. Hvad Virkning har Folkemængdens Forøgelse havt paa Næringsveiene?

3. Har Velstand og Formue aftaget saaledes, at Folket paa Grund heraf var nødsaget at indskrænke sig i flere Retninger, hvilket har virket paa Forbruget af alle Slags Gjenstande, der staae i Forbindelse med de næringsdrivende Borgeres Erhverv?

4. Have nye Skatter og Afgifter havt væsentlig Indflydelse paa Folkets økonomiske Erhverv?

5. Har de Fattiges Antal af Mangel paa Erhverv tiltaget i noget mærkeligt Omfang?

6. Have upolitiske Love havt skadelig Indflydelse paa Erhverv, Handel og Omsætning?

7. Ere Levnetsmidlerne stegne, og staaer Arbejdslønnen i Forhold dertil?

8. Har Tilstanden paa Landet forværret sig i den Grad, at dette kunde have Indflydelse paa Kjøbenhavn og de andre Kjøbstæder?

Vi maa forinden vi besvare de her opstillede Spørgsmaal, gjøre opmærksom paa, at vore Undersøgelser nærmest angaae Kjøbenhavn, uden dog derfor at overse de øvrige Kjøbstæder og Landbeboerne.

Lad os nu først betragte Folkemængden, og hvad Tilvæxt denne har modtaget siden 1840. Den samtlige Befolkning baade i Kjøbenhavn, de øvrige Kjøbstæder og paa Landet udgjorde i det sidstnævnte Aar 1,283,027 Individer, i Aaret 1860 udgjorde Folkemængden 1,600,551 Individer, følgelig var Tilvæksten 317,524 Individer eller næsten 25 pCt. ($2\frac{1}{70}$). Ligeledes i Kjøbstæderne særskilt, saa faa vi et andet Resultat. I Kjøbenhavn og de øvrige Kjøbstæder udgjorde 1840 Folkemængden 260,053 Individer, og i Aaret 1860 var denne stegen til 359,286, følgelig er Tilvæksten 99,233 eller 38 pCt. medens Folkemængden paa Landet kun er stegen $21\frac{1}{5}$ pCt., nemlig fra 1,022,924 til 1,241,265 eller med en Tilvæxt af 218,291 Individer. I Aaret 1840 levede altsaa af hver 1000 Mennesker 800 paa Landet og 200 i Kjøbstæderne, hvorimod i 1860 levede af hver 1000 Mennesker 775 paa Landet og 225 i Kjøbstæderne.

Fordele vi Tilvæksten paa Provindserne særskilt, saa viser denne sig saaledes:

Paa Landet.

	1840.	1860.	Tilvæxt.
Sjælland	307,408	— 371,300	21 pCt.
Fyen og Langeland .	147,870	— 166,300	20 —
Lolland og Falster .	61,967	— 72,641	17 —
Jylland	488,820	— 611,500	25 —
Bornholm	16,900	— 18,942	10 —

Kjøbstæderne.

Sjælland	35,250	— 48,062	36 pCt.
Fyen og Langeland .	26,381	— 39,192	49 —
Lolland og Falster .	9,435	— 14,192	50 —
Jylland	59,878	— 92,261	55 —
Bornholm	8,299	— 10,362	25 —

Endelig har Hovedstadens Befolkning tiltaget fra 120,600 Individer til 155,143 Individer eller 29 pCt. Kjøbenhavn har altsaa faaet en Tilvæxt af 34,300 Individer, eller mindst 7000 Familier foruden de mange Familier*) som boe i Frederiksberg By. Hvad udfordres nu ikke for saamange Familier til Beboelse, til Bespiisning, Beklædning o. s. v., hvilken Indflydelse har Saadant ikke paa Næringsveiene?

Virningen af denne bethdelige Tilvæxt af Familier viste sig især paa Prisen af faste Eiendomme, som i Begyndelsen af nærværende Periode bleve solgte omtrent 40 pCt. under Assurance-summen; Prisen steg efterhaanden, alt som Folke-

*) For at gjøre sig et Begreb herom maae vi anføre, at Familiernes Antal i Frederiksberg Sogn steg fra Aaret 1855 til 1860 fra 600,784 Familier til 1,494, altsaa i 5 Aar 710 Familier.

mængden tiltog; allerede i Dvingvænniet 1841—45, da Familiernes Antal tiltog med omtrent 1,200, steg Prisen paa Eiendomme, og i Aaret 1844—45 var Gjennemsnitsprisen paa det ved Auction solgte betydelige Antal Eiendomme kun 16 pCt. under Assurancesummen, og saaledes vedbleve Eiendommene at stige i den Grad, at Kjøbesummen steg 10, 20, 30 og 40 pCt. **over Assurancesummen.** Det er indlysende, at denne Forøgelse af Folkemængden udkrævede en Udvidelse af Staden, og Følgen heraf var, at baade nye Bygninger opførtes og ældre Bygninger bleve udvidede. Den største Deel af de nye Bygninger opførtes paa Broerne, men Spekulanter, for en Deel Folk uden Formue, overstredede den siebliffelige Trang til de fornødne nye Bopæle, og pludselig opstod en Standsning og Pengesforlegenhed, især efter Krisen 1857, hvilket naturligtvis maatte have Indflydelse paa den Deel af Haandværkere, som have med Bygningsvæsen at gjøre, især Murere og Tømrere; men en saadan Standsning kan ikke vedvare, hvilket Erfaringen fuldkommen har godtgjort; Folkemængden tiltager med hvert Aar i Kjøbenhavn, og dette maa have Indflydelse paa Eiendomme paa Broerne; thi i selve Staden har man i det Hele ikke mærket synderlige Forandringer, og af de saakaldte tvungne Salg har kun et ringe Antal fundet Sted. Desuden ere netop i de sidste 5 Aar flere store offentlige Bygninger blevne opførte, som have beskæftiget mange Haandværkere, ligesom man ogsaa seer allerede flere nye private Bygninger opføres. Hvad her er anført om Kjøbenhavn, er ogsaa for en Deel anvendeligt paa de andre Kjøbstæder og især paa Landet. Vor Forfatter E. spaaer megen Ulykke af de mange Bygninger, som ere blevne opførte paa Landet i de sidste 20 Aar, men man maa dog betænke at Folkemængden i denne Tid er bleven forøget med 218,000 Individier, eller omtrent allermindst 40,000

Familier, der trænge til lige saa mange Bopæle, naar de ikke skulle leires under Telte; Klager over de mange nye opførte Bygninger ere altsaa uden Grund.

Fra disse Betragtninger vilde vi nu gaae over til den udførligere Besvarelse af de opstillede Spørgsmaal.

Hvad det første angaaer, da ere os ingen væsentlige Forandringer bekendte, som i de sidste 20 Aar kunde have havt skadelig Indflydelse paa Næringsveiene; tværtimod har der bestandig aabnet sig nye Kilder til udvidet Erhverv. Intet afgiver større Beviis paa Udvidelse af Handel og Omfætning i alle Retninger end den **betydelig udvidede Skibsfart paa Udlandet**; denne viser Stadens tiltagende Forøgenheder saavel til eget Brug, som til Afsetning baade til Provindserne og til Udlandet. Det er høist mærkeligt i hvilket Omfang Skibsfarten paa Udlandet har tiltaget netop i de saa ofte omtalte 20 Aar, 1840—60.

Størrelsen af den **bestubede Drægtighed** af de fra Udlandet ankomne Skibe i de 4 følgende Aarrækker var i Gjennemsnit aarlig saaledes:

I de 4 Aar 1843—46 i Gjennemsnit aarligt	62,835 Emlstr.
— — 1850—53	91,758 —
— — 1855—58	110,550 —
— — 1859—62	124,316 —

Vi see heraf, at Farten paa Udlandet efterhaanden har tiltaget i et betydeligt Omfang. Den er **dobbel** saa stor som for 20 Aar siden. Der viser sig, forsaavidt det angaaer Kjøbenhavn, en betydelig Fremgang istedetfor Tilbagegang. Det samme viser sig ogsaa i Provindsstæderne (see nedenfor). Iblandt de ankomne Skibe ere de umaalte svenske Baade **ikke** optagne. Antallet af disse Baade udgjør aarligt 250 til 300. Tilførselen med Baadene, men især Udførselen af alle Slags Varer er betydelig, skjøndt man ikke særskilt

kan godtgjøre det med Tal. Vi kunne i det Hele ved denne Leilighed ikke forbigaae at gjøre opmærksom paa de store Forretninger og Omsætninger imellem Hovedstaden og Skaane, som især have tiltaget i de sidste 20 Aar. Flere Gange om Dagen have vi Dampskibsforbindelse med Skaane, som tilfører denne svenske Provinds alle mulige Slags Varer. I det Hele maa Skaane paa en vis Maade betragtes som Kjøbenhavn's Opland, med hvilket alle mulige Slags Omsætninger finde Sted baade i det Store og Smaa. Saaledes sælges ogsaa her Kornvarer til Udlandet, at modtage i skaanske Havne. De overordentlig mange Rejsende af alle Stænder, som daglig komme hertil fra Skaane, give alle Handlende, især Detaillister meget at bestille.

Virkingen af Kjøbenhavn's udvidede Handel og Skibsfart viser sig ogsaa i Handelsflaaden, som netop i de her nævnte 20 Aar betydelig er bleven forøget. I Aaret 1844 udgjorde Flaaden kun 273 Skibe af 15,475 Emlstr., og i 1860 udgjorde den 330 Skibe af 20,741 Emlstr. Vor Handel paa de oversøiske Lande, især paa Nord- og Syd-Amerika og fremmet Vestindien har tiltaget meget, og de kjøbenhavnske Handelshuse drive Farten paa disse Lande med egne Skibe, hvilket er meget fordeeltigt med Hensyn til den vindende Fragt. I Begyndelsen af denne Periode udgjorde hele Farten paa de oversøiske Lande (med Undtagelse af Farten paa de dansk-vestindiske Der), 10 à 1200 bestuvede Emlstr. aarlig. I de senere Aaringer er denne stegen til omtrent 7000 Emlstr. aarligt.

Hvad vi med Hensyn til Skibsfarten paa Udlandet, der virker gunstig ind paa alle Grene af Erhvervsfilier, endnu maa ansøre, er **Dampskibsfarten**. Vi sigte her fornemmelig til det store Antal Dampskibe, som daglig anløbe Kjøbenhavn's Rhed paa Farten til og fra Havne i Kanalen, Øster-

søen og Nordsøen. Skibene forsynes her med alle mulige Slags Proviant og deslige, men især med Steenful. Man kan anslaae det Quantum som her affættes til disse Skibe til omtrent 250,000 Tdr. aarligt, men som uidentivt vil stige med hvert Aar. Antallet af de her anløbende og ankomne Dampskibe fra og til Udlandet udgjorde i forrige Aar ikke mindre end **2668**. Dampskibsarten har isvrigt ogsaa fordelagtig indvirket paa den saakaldte Expeditions-Forretning. Man seer saaledes, at det herpaa i forrige Aar expederede Expeditions Gods, som hurtigt befordres med Dampskibe, udgjorde over $1\frac{1}{2}$ Million Pd.

Vi omtalte ovenfor det store Quantum Steenful, som de fremmede Dampskibe medtage her, og vi kunne ved denne Leilighed ikke forbigaae at omtale det i Kjøbenhavn tiltagne Forbrug af Steenful. I Begyndelsen af det her afhandlede Tidsrum, udgjorde den hele aarlige Tilførsel c. 150,000 Tdr. Denne Tilførsel er efterhaanden stegen og udgjorde i de seneste Aar 1 Million Tdr. Fabrikkerne her og i Omegnen consumere en stor Deel Kul. Man maa forøvrigt ikke troe, at Forbruget af Kul har havt synderlig Indflydelse paa Forbruget af Brænde: Nei, ingenlunde, Forbruget af Brænde har paa ingen Maade aftaget.

Hvad nu den udgaaede Fart paa Udlandet angaaer, da har denne ligeledes tiltaget betydeligt i de sidste 20 Aar. I de 4 Aar 1843—46 udgjorde den udgaaede bestuvede Drægtighed 14,310 Emlstr. I de 3 Aar 1850, 1851 og 1853 steg denne til 20,458 Emlstr. og i de 3 Aar 1860—62 udgjorde den 29,979 Emlstr. Udførselen har altsaa i de 20 Aar mere end fordoblet sig.

Med Hensyn til Farten paa de indenlandske Steder, har denne ligeledes tiltaget. Middeltallet af den bestuvede Drægtighed er:

for Indgaaede:	Udgaaede:
1843—45 40,851 Cmlstr.	20,732 Cmlstr.
1860—62 54,425 —	38,449 —

Iblandt denne Deel af Skibsfarten, have vi ikke optaget Farten paa de nordlige Bilande. Handelen paa Island lader sig ikke beregne efter Skibsfarten alene, fordi betydelige Partier Varer, især Uld, sælges her paa Pladsen til direkte Afstibning fra Island til Udlandet. Farten paa Grønland er stegen paa Grund af Indvinding af Kryolithen.

Skibsfarten paa Kjøbenhavn vilde endnu mere have udvidet sig, naar ikke en stor Deel Gods, som før blev befordret søværts, især i den indenlandske Fart, nu sendes pr. Jernbane. Alene af Kornvarer ere i den senere Tid sendt c. 150,000 Tdr. aarligt hertil. Af den seneste Oversigt over Driften paa Jernbanen i 1861 sees, at Transporten af Gods udgjorde i dette Aar 1,400,000 Centner. Vi maae ogsaa ved denne Leilighed bemærke, at Kornhandelen i Kjøbenhavn paa Udlandet ikke kan bedømmes efter Skibsfarten alene, fordi en stor Deel af Omsætningen skeer ab Provindsstæderne, d. v. s. at sælge her Partier Kornvarer til Modtagelse i de forskjellige Havne i Provindserne for derfra at expederes til udenlandske Stæder.

Af Ovenstaaende sees altsaa i hvilket betydelig Omfang den kjøbenhavnske Skibsfart har udvidet sig. I et Land som Danmark, der bestaaer mest af Der, er det Skibsfarten, som bedst kan lægges til Grund for Bedømmelsen af Landets Handel og Omsætning. Vor Forfatter E. har imidlertid slet ikke taget Hensyn hertil, hans Beviis for Agerdyrkningens og Handelens Tilbagegang troer han at have fundet i Overskuddet af Landets Hovedproducter: Kornvarer og Smør, som ere blevne udførte til fremmede Stæder i de 2 sidste Decennier. Han formener nemlig, at Overskuddet er

blevet mindre i de sidste 5 Aar, og følgelig maae vi være gaaede tilbage i Produktionen. Men han tager mærkeligt feil; Bladene „Berlingfke Tidende“, „Dagbladet“ og „Fædrelandet“ have allerede imødegaaet denne løse Paaftand, og vi ville nu nærmere udvikle det. Forfatteren inddeler Udførselen af Kornvarer i 4 Dvingbennier, nemlig:

1841—45 var Gjennemsnitsudførselen	1,428,000 Tdr.
1846—50	2,627,000 —
1851—58	2,584,000 —
1856—60	2,348,000 —

Nu mener Forfatteren, fordi Udførselen i de sidstnævnte 5 Aar har været mindre end i de 5 Aar 1846—50, saa er der at befrygte en Tilbagegang. Der kan i Sandhed være mange tilfældige Grunde, hvorfor Overskuddet i de sidste 5 Aar har været mindre, men en væsentlig Grund ligger der ogsaa i Udførselen til Hertugdømmerne, som vor Forfatter har overseet. Kongerigets Udførsel til Udlandet bestaaer ikke alene i en directe Udførsel, men ogsaa i Udførsel gennem Hertugdømmerne; den aarlige Udførsel fra Provindsstæderne til Stæderne i Slesvig og Holsteen er langt større end den, hvortil vi i vore Skrifter kalkulatorisk have anslaaet den; at denne Udførsel er meget stor fremgaaer tydeligt af vor directe Udførsel i Krigsaarene 1848—49, da Hertugdømmerne vare lukkede for os. Lad os saaledes sammenligne de 2 Aar førend Krigen, med de 2 Krigsaar. I 1846 var den directe Udførsel 2,208,000 Tdr. og i 1847 1,767,000 Tdr., altsaa i Gjennemsnit aarligt 1,987,000 Tdr. medens Udførselen i 1848 og 1849 var resp. 3,450,000 og 3,216,000, en heel Million Tønder mere end i Aarene 1846—47. Man kan dog vel ikke antage at Produktionen i de 2 Krigsaar pludselig er stegen saa betydeligt, at vort Overskud var 1 Million større end i de 2 Aar førend Krigen; men Grunden er den,

som vi ovenfor have anført, at det Quantum Kornvarer, som gik igjennem Hertugdømmerne til Udlandet, har Kongeriget i Krigsaarene derimod udført direkte til Udlandet, men derfor bør ogsaa Aarene 1848 og 1849 aldeles gaae ud af Sammenligningen, og da komme vi til et ganske andet Resultat.

Gjennemsnitsudførselen eller Overskuddet var aarligt:

— i de 5 Aar 1841—45 1,428,000 Tdr.

1846—47, 1850—51 og 52 2,404,000 —

i de øvrige 8 Aar 1853—60 2,475,000 —

Her spores altsaa ingen Afgang eller Tilbagegang i Udførselen, og om endog Udførselen har været 200,000 Tdr. mindre, saa er saadant aldeles intet afgjørende Beviis paa Tilbagegang i Produktionen; man maa meget mere beundre den Udvikling i Agerdyrkning, at Produktionen i de 5 Aar er stegen saa overordentligt betydeligt. Udførselen til Hertugdømmerne have vi allerede bemærket er betydelig, og for at gjøre os et Begreb herom, vil vi anføre en officiel Meddelelse i Berlingske Tidende Nr. 192 for i Aar, hvor Udførselen fra Derne og Sjælland til Hertugdømmerne i 1862 udgjøre **386,000** Tdr., men vi have Grund til at antage, at Udførselen var endnu større.

Wille vi gjøre os et klart Begreb om, hvad Landet i de sidste 15 Aar har vundet ved Udførselen af Kornvarer, saa maa saadant ikke beregnes efter Antallet af Tønder alene, men efter den sande Værdi, som beroer paa Udførselen af bedre Kornsorter og paa Prisen. Her er en Oversigt over den samlede Værdi af blot 4 Kornsorter, Hvede, Rug, Byg og Havre. Vi have beregnet Priserne efter Mægler Hoskjers Gjennemsnitspriser. See her: Pengebeløbet af de 4 Kornsorter, som ere udførte i de her anførte 3 Perioder.

1ste Periode	1841—45	Beløbet	4,534,000	Daler	aarligt
2den	— 1846—47	}	— 10,375,000	—	—
	1850—52				
3die	— 1853—60	—	14,380,000	—	—

I de sidste 8 Aar udgjør altsaa Beløbet over 10 Mill. Daler mere om Aaret end i de 5 første Aar. Fra den 2den til den 3die Periode er det steget c. 4 Millioner. Men selv naar vi ikke udlade de 2de Aar 1848 og 49 men aldeles opgjøre Beregningen efter Forfatterens egne opstillede 4 Qvingvennier, saa vil der ogsaa vise sig en stor Fremgang. Følgende vil nærmere godtgjøre dette:

1ste Periode	1841—45	udgjør	Beløbet	4,534,000	Daler.
2den	— 1846—50	—	—	10,610,000	—
3die	— 1851—55	—	—	13,437,000	—
4de	— 1855—60	—	—	13,201,000	—

Her see vi altsaa, at det 4de Qvingvennie ikke afviger synderligt fra det 3die, og at det 3die overstiger betydeligt det 2det Qvingvennie, og at endelig det 4de overstiger det 1ste omtrent $8\frac{1}{2}$ Million Daler.

Kan det altsaa være os paafaldende, at Landmanden har seet sig istand til at anvende saa store Kapitaler paa nye Bygninger? Kan det undre os at see, at Sparekassens og Overformynderiets Midler med hvert Aar ere blevne større? Landets store Fremgang lader sig sandelig ikke bortraiffonnere med løse mørke Betragtninger. Naar vi iøvrigt anstille Berættninger over Agerbrugets Fremskridt baade med Hensyn til Forøgelse af Produkter og især til forbedrede Qualiteter, saa maa dette søges ikke alene i Overfluddet, som sendes til Udlandet, men vi maae ogsaa tage Hensyn til Forøgelsen af Folkemængden især i Kjøbstæderne og det dermed i Forbindelse staaende større Forbrug af Agerbrugerens Frembringelser. Kjøbstædernes Befolkning har faaet en Tilvæxt i 20 Aar af 100,000

Individer. Lad os nu blive staaende ved Kornvarer, det forøgede Forbrug kunde vi mindst anslaae til $\frac{1}{2}$ Million Tdr., og dette Quantum er altsaa et forøget Overskud eller Produktion for Landmanden, thi det kan være ham ligegyldig, om det forøgede Quantum udføres til fremmede Lande, eller konsumeres i Kjøbstæderne. Endelig komme vi til det forøgede Forbrug paa selve Landet paa Grund af den forøgede Folkmængde der. Vi have seet (see S. 6) at Tilvæksten af Befolkningen paa Landet i de her omtalte 20 Aar udgjorde 218,000 Individer. Hvad udføres ikke af Kornvarer til mere end 40,000 Familier? Men hvor komme Kornvarerne fra, naar de ikke findes i en forøget Produktion? Naar man nu sammenlægger Overskuddet af Kornvarer, som ere gaaede til Udlandet og Hertugdømmerne, med hvad der medgaaer til den forøgede Befolkning paa Landet og i Kjøbstæderne, saa maa man vel indrømme, at Produktionen har tiltaget særdeles meget i et Tidsløb af 20 Aar og vel i Et og Alt kan anslaaes til 2 Millioner Tdr. aarligt.

Nu Smørret! Det andet Hovedproduct af Landets Frembringelser! Vor Forfatter forekommer det, at vi med Produktionen af denne værdifulde Forbrugsgjenstand ere gaaede tilbage, fordi Overskuddet eller Udførselen i de 2 sidste Aar har aftaget meget; vi kunne maaskee give Forfatteren Ret heri, naar ikke det samme har været Tilfældet i Holsten, hvor dog Smørproduktionen indtager et særdeles høit Standpunkt. Udførselen fra Holsten har ligeledes aftaget i de sidste Aaringer, og at det maa tilskrives særdeles tilfældige Omstændigheder og ikke kan vise sig saaledes for Fremtiden eller ligge i mindre Produktion, see vi jo deraf, at Udførselen eller Overskuddet aldrig har været saa stort, som netop i de sidste Aar 1861 og 1862. Udførselen fra Kongeriget var i Aaret 1861: 21,269 Tdr. og i 1862: **26,000** Tdr.

Foruden denne Udsørsel til Udlandet har ogsaa Kongeriget havt Udsørsel til Hertugdømmerne. For Aaret 1862 var Udsørselen ifølge officiel Meddelelse (see ovenfor) 3,400 Tdr., altsaa i Alt c. 30,000 Tdr.; et Overfludsquantum, som aldrig nogensinde har været saa stort. Vi have endog Grund til at antage, at Udsørselen til Hertugdømmerne har været større. Vel tilføre de flesvigiske Skippere fra Kappeln, Maasholm, Arnis, o. s. v. Smør til Kjøbenhavn, men det har aftaget i den Grad, at det aldeles ikke kan komme i Betragtning mere. Før da vare Meierier ikke vare slyderlig i Drift, og Smøret var af maadelig Dvalitet, da var Tilførselen fra de flesvigiske Stæder af mere Betydning, hvilket nu ikke mere er Tilfældet. Desuden sees nu, at der endog fra Kjøbenhavn sendes Smør til Kiel, formodentlig til videre Forsendelse. Men vi maae atter ved Smøret gjøre den Bemærkning, som vi have gjort ved Kornvarer, nemlig, at Forbrugen i Kjøbstæderne er større paa Grund af den tiltagne Folkemængde. Naar vi lægge de ældre Konsumtionstabeller til Grund for vore Beregninger, saa kunne vi anslaae det større Forbrug i Kjøbstæderne til 15,000 eller i Alt til **50,000** Tdr. Vi maae dernæst gjøre opmærksom paa den forøgede Konsumering af Smør paa Landet paa Grund af Folkemængdens Forøgelse med 218,000 Individider (see ovenfor). Der medgaaer for Tiden $\frac{1}{3}$ mere til Bespisning af Befolkningen paa Landet, end for 20 Aar siden, og hvo der har nogenlunde Kjendskab til de danske Landboeres Forbrug af Smør, kan snart gjøre sig et Begreb om, hvormeget der medgaaer til at tilfredsstille 218,000 Mennesker. Vi tør vel aller mindst anslaae det forøgede Forbrug til 12,000 Tdr. Af det ovenfor Anførte fremgaaer altsaa, at vi med Hensyn til Produktionen af Smør paa ingen Maade ere gaaede tilbage, men tværtimod have gjort

Fremfærdigt. Vi maae kun endnu tilføie, at den større Produktion, netop i de 2 sidste Aar viser sig ogsaa i Hertugdømmerne. Monarchiets samtlige Udsørsel til fremmede Stæder var i Aaret 1861: 86,726 Tønder og i 1862: 99,400 Tønder.

Saa vidt altsaa om Produktionen af Kornvarer og Smør. Men Landbrugs-Produkter bestaae jo ikke alene i disse 2de Artikler. Vor Forfatter berører de andre Frembringelser temmelig ligegyldigt, og dog ere de af særdeles megen Betydning for Landmanden. Først ville vi anføre Hesteavlens. Det lader sig for Tiden ikke med Tal angive, hvormange Heste der udsøres fra Kongeriget alene; vi vide blot, at Udsørselen fra det hele Monarchi er stegen særdeles betydeligt og udgjorde i det sidste Decennium 12,700 Stkr. aarligt, medens Udsørselen til Ex. i 1830—39 kun var 9,400 Stkr. Men her maae vi vel lægge Mærke til, hvorledes Prisen paa Heste er stegen i de sidste 15 Aar. Her maae vi atter gjøre opmærksom paa, at Landmanden forsyner hele Landet med Heste, og her spille igjen Kjøbstæderne en stor Rolle. Hesteavlens er altsaa for Landmanden en betydelig Indtægtskilde, og langt større end for 20 Aar siden.

Vi maae dernæst anføre Dvægavlens, som har tiltaget betydeligt, og Udsørselen er stegen meget, skjøndt vi ikke med Tal kan godtgjøre, hvormed Kongeriget deeltager i Udsørselen af 50,000 Stkr. Hornqvæg om Aaret. Men betydeligt er det, som ogsaa Forfatteren E. antager. I Decenniet 1830 til 39 var Udsørselen fra hele Monarchiet kun 33,000 Stkr. Vi forbigaae forresten Udsørselen af de øvrige Kreaturer, saasom Kalve, Faar og Sviin, fordi Antallet ikke er særdeles steget. Men Et, hvorpaa vi maae henlede Opmærksomheden, er navnlig dette: at Forøgelsen af Folkemængden — 100,000 Individier i Kjøbstæderne og 218,000 Individier paa

Landet — har havt stor Indflydelse paa Forbruget af alle Slags Kjøbvarer. Vi maae med Hensyn til Kjøbstæderne, atter benytte os af de ældre Konsumtionstabeller. Forbruget i 1840 af alle Slags Kjøbvarer har været 1,800,000 Lpd.; Forbruget maa altsaa i Forhold til Folkemængden være steget mindst 700,000 Lpd. Hvad har nu et saadant forøget Forbrug ikke for stor Indflydelse paa Dvæghandelen paa Landet og paa større Indtægter for Landmanden? Vi lade som sagt det større Forbrug for den forøgede Folkmængde paa selve Landet, især af Flest, for en Tilvæxt af 218,000 Individier, ude af Beregningen, skjøndt det er med Hensyn til den større Produktion af største Bigtighed. Vi kunne ved denne Leilighed ikke forbigaae at omtale den store Tilførsel af **levende Lam**, som føres hertil med Dampskibene fra Provindserne især fra Jylland. Denne Tilførsel til Hovedstaden har før ikke fundet Sted, i det mindste ikke i saa stort Omfang, Tilførselen var 3 til 4000 Stkr. for hver af de sidste Aaaneeder.

Næst det tiltagne Forbrug af alle Slags Kjød, maae vi ogsaa anføre det tiltagne Forbrug af **Fjærkreaturer**; dette er for Landmanden, især paa Sjælland af stor Bigtighed med Hensyn til Forbruget i Kjøbenhavn, som kun faaer sin Tilførsel af Fjærkreaturer fra Sjælland. Her er en Oversigt over Forbruget i Aaret 1840:

af Vender 18,000 Par,

af Gæs 82,000 Stk.,

af Høns 35,000 Par.

Forbruget er naturligtviis i de sidste 20 Aar steget 30 pCt. i Forhold til den tiltagne Befolkning. Men vi maae ikke tabe af Sigte, at Forbruget af konsumtionspligtige Gjenstande i 1840 var større paa Grund af, at en Deel af

Kjøbenhavns Befolkning boer paa Broerne, hvor der ikke erlagdes Konsumtionsafgifter.

Endvidere har den tiltagne Befolkning i Hovedstaden megen Betydning for Landmanden paa Sjælland med Hensyn til det tiltagne Forbrug af Æg, Mælk, Ærv, Smør, Halm og Hø og endelig den høist vigtige Forbrugsgjenstand: **Kartofler**, hvoraf i 1840 indførtes 115,000 Tdr., og af Mælk $6\frac{1}{2}$ Million Potter, foruden saa mangfoldige andre Forbrugsgjenstande som frembringes af Landmanden paa Sjælland, hvorved denne forøger sine Produkter og derved følgelig sine Indtægter. Hvad her er anført om Hovedstaden er ogsaa anvendeligt paa Kjøbstæderne, hvis Forbrug af de fleste Gjenstande har tiltaget i Forhold til den forøgede Folkemængde, men vi have ei heller her optaget den forøgede Folkemængde af 218,000 Individuer i Beregningen af den forøgede Produktion. Hvad isvrigt Kjøbenhavns Forhold til Landet, især til Sjælland angaaer, da maa Hovedstaden med Hensyn til Landets Produkter betragtes at være det samme for dette, som Staden Hamborg er for Landboerne i Holsteen.

Iblandt Landavlsprodukter, som endnu bør anføres, og som tillige vise Landmandens Virksomhed, maae vi anføre **Uld**. Udsørselen til fremmede Stæder har i de sidste 7 Aar tiltaget baade af almindelig dansk Uld og af Ralk- og Kradsuld, hvilket ogsaa er Tilfældet med Skind og Huder. Af begge Artikler udføres ogsaa flere Partier til Hertugdømmerne*). Udsørselen af Flek og Kjød har derimod aftaget. Man har vel Grund til at antage, at et større Antal af Ovæg er blevet slagtet paa Grund af den tiltagne Folkemængde, og dette har atter bevirket, at Udsørselen af Skind, Huder og Uld er bleven større. Den tiltagne Udsørsel

*) See Skriftet: Mønt- og Bankvæsen, 3die Hefte Side 205—206.

af Uld ligger maaskee ogsaa deri, at ved Huusflids-Tilvirkningen har man anvendt mere Bomuld end før. Vi ville ikke opholde os længere ved Udsørfelsen af Landets Produkter; det, hvad vi have anført, godtgjør tilfulde, at ved Siden af det forsøgede indre Forbrug har Udsørfelsen til fremmede Lande tiltaget, og at der altsaa ingen Grund ser til at frygte for, at det med Agerdyrkning og Produkterne er gaaet eller i Fremtiden vil gaae tilbage. Naar vor Forfatter taler om den store Udsørfel af Been og Oliefager, saa beklager han, at Sligt finder Sted, da det var mere fordelagtigt for Landet, naar man anvendte disse Gjenstande til Gjødning, hvortil han mener Landet høiligen trænger. Vi kunne ikke her indlade os paa, hvorvidt Forfatterens Anskuelse herom er rigtig, men saameget er afgjort, at den overordentlig store Udsørfel af Oliefager viser den tiltagende Produktion af Olie i Kongeriget, især i Hovedstaden. Den fra Landmanden os tilførte Raps bliver omdannet til Olie, og intet kan være mere fordelagtigt, end naar de raae Produkter foræbles paa den Maade, som her er Tilfældet. I Dwingenniet, som gaaer forud for de her omhandlede 20 Aar, var Udsørfelsen af Oliefager kun 2 Millioner Pund; denne Udsørfel er nu stegen til 9 à 10 Millioner Pund aarligt.

Det er i Sandhed meget beklageligt, naar vi ikke see os istand til at forædle vore Produkter, som udføres til fremmede Lande og føres os tilbage i en forædlet Tilstand, saaledes som det til Exempel har været Tilfældet med den før omtalte Raps, og hvad ogsaa vor Forfatter med Rette har paaanfet. Det er altsaa glædeligt, at Fabrikationen af Olie har udvidet sig meget, men langt gunstigere vilde det stille sig for Landet i det Hele, og særlig for Landmanden, naar vi udsørte vore raae Produkter i forædlet Tilstand. Det var derfor et høist fortjenstfuldt Foretagende, da det

Hambroske Huus (nu fortsat af Statsraad Hansen) for omtrent 30 Aar siden anlagde paa Bodenhoffs Plads en Dampmølle. Entrepriisen svarede til Hensigten, og Huset var saa helbigt i de første 5 Aar at finde betydelig Afsetning af Hvedemeel til de oversjøiske Lande og England. I Gjennemsnit af de 4 Aar 1836—39 udførtes fra denne Mølle aarligt 45,000 Tdr. Men fra 1840 til de seneste Aaringer standsede denne Afsetning til Udlandet. Vort Møllevæsen var dengang meget slet, og vore Veirmøller vare ikke istand til at levere saa stort et Quantum Flormeel eller andet fint Meel pr. Td. Sæd som Dampmøllen, hvilket var et overordentlig **stort Tab** for Landet. Efterhaanden, og især i Løbet af nærværende 20 Aar 1840—60 blev baade her i Staden og paa Landet oprettet flere Dampmøller, indrettede efter de nyligst opfundne Forbedringer. Udbyttet af de bedre Sorter Meel er i Sammenligning med det ældre betydelig større, og Produktet finder nu Afsetning til Udlandet. I forrige Aar udførtes 7 Millioner Pbd., og i Løbet af de 9 første Maaneder af nærværende Aar er allerede udført $8\frac{1}{2}$ Millioner Pbd. Et saadant Resultat viser Fremgang og ikke Tilbagegang. I Forbindelse hermed er ogsaa foregaaet en betydelig Forbedring ved vort Bagervæsen, hvis heldige Resultater netop vise sig i Løbet af de af vor Forfatter afhandlede 20 Aar. Landmandens Afsetning af Hvede til Landets eget Forbrug har udviklet sig betydeligt. Ophævelsen af Konsumtionen sætter os ud af Stand til at angive i Tal, hvor betydeligt Forbruget af Hvedemeel er tiltaget, men vi see dog af Konsumtionstabellerne, at fra 1840 til Ophævelsen af Konsumtionen i 1850, er Forbruget tiltaget med hvert Aar, saaledes at medens Formalingsafgiften i 1840 blev erlagt i Hovedstaden af 407,000 Lpd. er den i 1849 erlagt af 641,000 Lpd. I de øvrige Kjøbstæder er det fra 117,000 Lpd. steget til 261,000 Lpd. Vi maae

endnu tillægge hvad der er indført til Stæderne i formålet og forbagt Tilstand, som for Kjøbenhavn i 1840 udgjorde: 74,000 Lpd. og for Kjøbstæderne 112,000 Lpd. I Aaret 1849 er det steget til resp. 95,000 Lpd. og 195,000 Lpd. Forbruget har altsaa tiltaget i 10 Aar 530,000 Lpd., og vi have altsaa Grund til at antage, at Forbruget er tiltaget i Forhold til Tilvæksten af Folkemængden i det sidste Decenium fra 1850 til 1860, hvad vi mindst kunde anslaae til 400,000 Lpd. Hvilken gunstig Indflydelse har ikke et saadant forøget Forbrug paa Produktionen af Hveden? Vi formene, at slige store Resultater vise Agerbrugets Fremgang og ikke Tilbagegang.

I det Foregaaende have vi viist, at Landmanden alene af de 4 uformalede Kornsorter Hvede, Raps, Byg og Havre, som bleve udsørte i Gjennemsnit af Aarene 1853 til 1860 havde en aarlig Indtægt af $14\frac{1}{2}$ Million Daler. Vi have imidlertid allerede gjort opmærksom paa, at Landmandens Indtægter af større Produktioner ikke kan beregnes efter det Quantum Tønder, som er blevet udført til Udlandet, men at ogsaa det Quantum maa bringes i Anslag, som Landmanden af sine Produkter affætter til Forbrug i Hovedstaden og de øvrige Kjøbstæder. Lad os nu blive staaende ved de anførte 4 Kornsorter, som blive anvendte til Brød, Meel og Grøn, samt til Foder til Heste og Creature, og lad os lægge de ældre Konsumtions-Tabeller til Grund for vore Beregninger, da kunne vi anslaae de sidste Aarganges Forbrug saaledes:

130,000 Tdr. Hvede,

320,000 — Rug,

90,000 — Byg,

300,000 — Havre,

hvis Værdi i Penge udgjør omtrent 5 Millioner Daler aarlig.

Landmændene have altsaa af de 4 Kornsorter en aarlig Indtægt baade af det, hvad der er udført og hvad der er assat til Kjøbstædernes eget Forbrug, af omtrent 20 Millioner og omtrent 12 Millioner Daler aarlig mere end i Dvinqvenniet 1841—1854. Men Indtægten af Produktionen af de 4 Kornsorter har været langt større for Landmanden, thi alt, hvad deraf var anvendt til Brændeviin og til Produktionen af Öl have vi ikke optaget i Beregningen. Efter Konsumtionstabellerne udgjorde i Aaret 1840 det Qvantum, som af disse 4 Kornsorter blev anvendt til Brændeviin, 3,760,000 Lpd. hvilket var i Alt beregnet til en Produktion af 16 Millioner Potter 8° Brændeviin. Produktionen steg med hvert Aar, og i Aaret 1849 udgjorde Forbruget 5,211,000 Lpd. Kornvarer og 160,000 Tdr. Kartofler, beregnet til 20,286,000 Potter Brændeviin. I Tidsrummet fra 1850 til 1861 er Produktionen af Brændeviin stegen til 34 Millioner Potter, og vi kunne anslaae det Qvantum Kornvarer, som medgik til Brændevinen til 8 à 9 Million Lpd. Kornvarer eller Kartofler. Hvormeget der heraf er medgaaet til Kjøbstædernes eget Forbrug lader sig ikke angive. Men uden Hensyn hertil, see vi dog at der til Brændevinen medgaaer nu dobbelt saamange Sædevarer, som for de her omhandlede 20 Aar siden.

Hvad nu Ollet angaaer, da udgjorde Gjennemsnitsforbruget af Malt i Aarene 1840—1849, 734,000 Lpd. Forbruget har ikke tiltaget, tværtimod har det aftaget, naar vi sammenligne Aaret 1840 med Aarene 1848 og 1849. Om Forbruget senere har tiltaget paa Grund af den stærke Konsumering af Baierisk Öl, lader sig ikke angive, da vi savne de fornødne Oplysninger herom.

Landmandens Indtægter af de 4 Kornsorter, som bruges til Öl og Brændeviin, ere altsaa meget store. Men

vi maae ikke oversee, at foruden disse 4 Kornsorter er ogsaa udsørt Erter, Malt, Meel og Gryn samt Kaps, som i de ovenfor omtalte 8 Aar 1853—60 udgjorde 175,000 Tdr., fremdeles at der af disse Kornsorter ogsaa er medgaaet store Partier til Konsumeringen i Hovedstaden og de øvrige Kjøbstæder. Indtægten af Kornproduktionen for Landmanden overstiger altsaa langt de anførte 20 Millioner Daler aarlig. Smøret kunne vi lavest anslaae til 5 Millioner. Det er iøvrigt meget vanskeligt at angive Pengebeløbet af de øvrige Agerbrugsprodukter, som baade udføres til fremmede Lande og affættes til Kjøbstædernes Forbrug, da vi savne de fornødne Oplysninger herom, især om 2de meget vigtige og værdifulde Gjenstande, nemlig om Udsørselen af Heste og Hornkvæg; men saameget er afgjort, at Udsørselen og Kjøbstædernes Forbrug have tiltaget betydeligt, og at Produktionen i alle Retninger er stegen særdeles meget og vil vedblive at stige i Forhold til Forøgelsen af Folkemængden.

Hvad der iøvrigt er af største Betydning for Landmanden, er den Omstændighed, at alle Agerbrugsfrembringelser ere stegne betydeligt i Priis i de sidste 10 Aar, medens de Forbrugsgjenstande, som Landmanden behøver til sin Virksomhed saasom Jern, Salt, Tømmer ikke ere stegne i Priis; kun enkelte for ham uundværlige Artikler ere stegne, saasom Tjære, Klippfisk og nogle andre mindre vigtige Forbrugsgjenstande.

Vi have her ladet Kjendsgjerningerne tale med Hensyn til Landmandens gunstige Stilling i Sammenligning med Tidsrummet 1840—45. Vi have viist, hvorledes Produktionen er tiltagen, og hvorledes Alt til Fordeel for Landet har udviklet sig i alle Retninger, og her er ingen Spor til Tilbagegang, tvertimod tyder Alt paa en god Fremgang. Vi

ville her foreløbig standse med vore Betragtninger over Agerdyrkningen og gaae tilbage til Besvarelsen af det første opstillede Spørgsmaal om Næringsløsheden i Hovedstaden.

Vi have ovenfor fremstillet den tiltagende Skibsfart og det hermed i Forbindelse staaende udvidede Erhverv. Det maa jo være indlysende for Enhver af vore Læsere, naar den bestuvede Drægtighed af de ankomne Skibe fra Ud- og Indlandet er tiltagen næsten 100,000 Emlstr., eller med andre Ord, har i et Tidsrum af 15 til 10 Aar fordoblet sig, hvad Indflydelse Saadant har paa Arbeidsklassen, der er beskæftiget med Udlosning og andet Arbeide, som staaer i Forbindelse med Transport og Lagring af saa overordentlig større Tilførseler af Gods og især af voluminøse Gjenstande, saasom Tømmer, Steenful o. s. v., ei alene ved Modtagelsen men ogsaa ved den forøgede Affætning, naar disse paa Pakhuse og Pladse liggende Varer igjen skulle transporteres til vedkommende Kjøbere. Her tale Kjendsgjerninger, som ikke lade sig bortraisionere ved løs Snak om Mangel paa Beskæftigelse for Arbeidsklassen, om Stilhed i Handelen eller andre saadanne Talemaader, som vi i Sandhed have hørt til alle Tider i en Række af mere end i 50 Aar. Dernæst kan vel ikke nægtes, at Opsørelsen af store Bygninger baade offentlige og private beskæftiger mangfoldige Menneſter af alle Klasser. Det kan med Hensyn til de private Bygninger være Arbeidsklassen ganske ligegyldigt, om disse Bygninger svare Regning for Bygherren eller ikke; den erhverver sin Dagleie ligesuldt. Vi see, at i andre Lande og Stæder søger man, naar Nøden fordrer det, at beskæftige Arbeidsklassen ved offentligt Arbeide, hvad enten Udsørelsen deraf er uødvendig eller ikke; saadant er ikke Tilfældet her. De her hos os opstaaede nye offentlige Bygninger ere ikke opførte for at afhjælpe en interimistisk tilstædeværende Arbeidsløshed, men

flet og ret fordi Tidens Udvikling fordrede deres Opførelse. Som saadanne kunne vi nævne, det nye store Komunehospitalet, Universitetsbibliotheket, Landbohøjskolen og fl. Andre, ikke at tale om de store Bygningsforetagender som ere udførte hovedsagelig ved private Midler, saasom St. Johannis-kirken, Sygehjemmet, Blindeinstituttet og en stor Deel andre velgjørende Stiftelser. Man seer endog, at der begyndes paa nye Bygninger paa Gammel Holms Grund, og dette vil sikkert raak blive fortsat, dersom man vil sælge Grundene til noget lavere Priis. Vi maae dernæst anføre Anlægget af **Jernbaanen** til Korsør; hvilke nye Erhverfsilder staae ikke i Forbindelse dermed? ei at tale om, hvormange Menneſter der oprindeligt vare beskæftigede der; men de aarlige Udgifter for at vedligeholde Banen og for at lønne de fast ansatte Folk maae ogsaa komme i Betragtning. Af det sidst offentliggjorte Regnskab sees, at alene de aarlige Lønninger andrage omtrent 120,000 Daler, fremdeles til Reparationer paa Vognene 35,000 Daler og de mangfoldige andre forskjelligte Udgifter omtrent 100,000 Daler. Disse store Summer ere altsaa medgaaede til Udvidelse af Næringsveie og Erhverv i de sidste 10 Aar, og man er jo ikke blevet staaende ved Anlægget af denne Bane; iaar aabne sig nye Veie til Erhverv ved Anlægget af Banen til Helsingør. I Gjennemsnit af de 5 Aar 1857—61 var Antallet af de paa den sjællandske Bane befordrede Reifende **381,000** aarligt. Ved Siden af dette store Antal Reifende befordres daglig et overordentligt stort Antal Reifende fra og til Kjøbenhavn med Dampskibe, som fare paa alle Stæder i Provindserne og paa Sverig og Norge. Det er at beklage, at man ikke kan angive Antallet af disse mangfoldige Reifende; det er imidlertid indlysende, at det er overordentligt stort; men det er ogsaa ligesaa indlysende, at en saadan Konflux af Menneſter giver Anledning til meget Erhverv for Stadens næringsdrivende Ind-

vaanere i alle mulige Retninger og derved ogsaa for mange af Haandværksklassen. Have nu ogsaa Dagvognene og Fragtmændene faaet mindre at bestille, og er Extrapostbefordringen ikke mere det, den var for 15 eller 10 Aar siden, saa ere dog hine Næringsveie mangfoldige Gange blevne erstattede med de nye Befordringsmidler. Det store Antal Rejsende har ogsaa givet Droschkeindretningen overordentligt meget at bestille, deels med at befordre Rejsende fra og til Jernbanen og Dampstibene og deels med den idelige Kjørsel i selve Staden. Droschkebefordringen har i de sidste 15 Aar udvidet sig meget og kan betragtes som en nye udvidet Næringsvei. For Tiden tælles 300 Droscher, de have derhos ikke fortrængt Befordringen med Karetter eller Viernvogne, som endnu er i fuld Gang. Antallet af Bogumænd og Hjrefubste som i 1840 udgjorde 110 ere i Aaret 1860 steget til **230**.

I Forbindelse med Droschkebefordringen maae vi ogsaa anføre **Omnibusser**, som i Løbet af de afhandlede 20 Aar ere blevne satte i Gang imellem Hovedstaden og Forstæderne samt Frederiksberg, Strandveien og de nærliggende Byer. Denne Kjørsel er en nye Næringsvei og beskæftiger endeel Mennesker med nyt Erhverv. Vi maae dernæst nævne det i ommeldte Tidrum oprettede Telegraphvæsen. Ogsaa denne Indretning har skaffet en heel Deel Folk Beskæftigelse og nyt Erhverv. Foruden de fast ansatte Folk finde ogsaa flere Haandværkere Erhverv ved denne nye Indretning. I vort ældre Skrift om „Klagerne over Næringsløsheden“ have vi i Afdelingen om „hvorvidt det staaer i de næringsdrivende Klassers Magt selv at afhjælpe Næringsløshed“ bemærket Følgende:

„Hvad der er meget vigtigt for de ringe Klasser i en Hovedstad er de saakaldte Bifortjenester, som man

andesteds lægger saamegen Vind paa. Saaledes er man i Kjøbenhavn meget ofte forlegen for **Byærinder** og deriblandt mange, som man kun kan betroee paalidelige Folk. Her maa man lade sig nøie med trevne, uvillige og som oftest stude Karle, medens derimod slige Forretninger tillige med saameget Andet paa andre Stæder udføres af selve de mindre Handlende, Østjenkere, Høkere o. s. v., der ikke undsee sig ved at gaae fra Diff og Stol, naar man sender Bud efter dem, for paa enhver Tid af Dagen at røgte slige Grinder for en særdeles billig Betaling."

Denne Mangel, som man før følte i Kjøbenhavn, er nu afhjulpen ved det af Hr. Etatsraad Thahsen oprettede Bybudecontoir. Han lader sig det være magtpaaliggende at antage paalidelige og bekendte Folk, til hvem man kan betroee alle mulige Slags Grinder baade angaaende Pengeforretninger, og alle andre Sager. Etatsraad Thahsen har derved gjort sig meget fortjent af Kjøbenhavns Borgere og kan glæde sig ved et særdeles heldigt Udfald af denne Entreprise. Mange Menneſter have der fundet Leilighed til nyt Erhverv, som ellers lede af trange Kaar og Mangel paa Beshæftigelse. Ogſaa i flere Kjøbstæder udenfor Hovedstaden har man fulgt dette Exempel.

Ved at omtale Bifortjente maee vi nævne **Uvisbude**, hvis Antal er steget betydeligt paa Grund af den overordentlige Udbredelse af Uvislæsning. Saavidt os bekjendt, er Uvisabonnementet her i Kjøbenhavn i de sidste 15 Aar steget med et Antal af mindst 15,000, det hele Antal kan man anslaae til 35,000. For at distribuere et saa stort Antal Uviser, udfordres mange Bude, som i Almindelighed ere Koner, der hertil anvende flere Timer af Dagen og forresten passe deres Huus.

„Folkets større Dannelsse, dets Trang til Læsning, dets

almindelige Deeltagelse i det offentlige Liv, alt dette og hvad der staaer i Forbindelse dermed har havt Indflydelse paa Udvidelsen af Næringsveiene." Saaledes udtalte vi os i det ofte omtalte Skrift om Klagerne over Næringsløsheden. Hvorledes har ikke denne Trang til Læsning tiltaget blandt alle Klasfer af Folket netop i de sidste 25 Aar? Det er ikke alene Læsning af Blade og Journaler, som har tiltaget, men det angaaer alle Grene af Literaturen; man behøver jo blot at læse Oversigten over de aarlig udkomne Skrifter, og man maa forbauses over det store Antal Skrifter, som udkomme i Løbet af et eneste Aar. Den væsentlige Indflydelse, som denne udbredte Læsning har havt, er naturligviis Udvidelsen af vore **Bogtrykkerier** og den nærmest dermed i Forbindelse staaende Fabrikation af **Papir**. Hvad først Bogtrykkerierne angaaer, da har Antallet af Arbejdere, som beskæftige sig hermed, tiltaget betydeligt trods Indførelsen af Hurtigpresser. Antallet af Bogtrykkerier i Aaret 1838 var 130. Efterhaanden er Antallet steget og udgjør for Tiden 260.

Næst Bogtrykkerier maae vi anføre **Papir**, hvis Fabrikation har særdeles tiltaget. Vi have udtalt os herom i Skriftet „Mønt og Bankvæsen“ 3die Hefte, hvor det hedder, at der paa begge de Drensenfke Fabriker tilvirkes aarligt 3 Million Pd., medens man for 20 Aar siden neppe har tilvirket $\frac{1}{5}$ heraf. Værdien af det fabrikerede Papir udgjør aarlig 700,000 Daler, og hvilken Beskæftigelse staaer der ikke i Forbindelse med en saa stor Udvidelse af Papirfabrikationen? Indtil Udsørfelsen af Klude var forbudt eller saalænge Tollden paa Udsørfelsen var særdeles høi, lagde man ikke synderlig Vind paa Indsamling af Klude; nu da Forbudet er hævet, og Prisen paa Klude er steget, har ogsaa Indsamlingen faaet mere at bethyde og lønner sig bedre. Som en Følge heraf har denne Næringsvei udvidet sig og beskæftiger mange Menne-

sker af den ubemidlede Klasse. Foruden de Drevsenste Fabrikker maae vi ogsaa nævne 2 andre Fabrikker, nemlig den i Nærheden af Helsingør og den i Nærheden af Rjøge. Værdien af det paa disse Fabrikker tilvirkede Papir udgjør omtrent 200,000 Daler aarligt. Af det Anførte sees altsaa i hvilket betydeligt Omfang vor Papirfabrikation har udvidet sig. Den største Deel af det i Kongeriget fabrikerede Papir affættes i Hovedstaden. Papirhandelen har i det Hele faaet et betydeligt Opsving og maa nu betragtes som en ikke liden Green af Handelen.

Ogsaa Fabrikationen af **Tapetpapir** har udvidet sig meget. Paa Fränkels Fabrik forarbejdes aarligt 140,000 à 160,000 Stkr. Papir, som udgjør 2 Millioner Alen. Fabrikken beskæftiger 65 Arbejdere daglig. I Forbindelse med ovenstaaende Næringsveie maae vi ogsaa anføre de **Lithographiske** Instituter, hvis Virksomhed har udvidet sig meget i de sidste 20 Aar.

Endelig maae vi anføre **Photographien**, som først er fremstaaet hos os i de sidste 10 Aar. Vi have ikke nogensinde kjendt noget Foretagende, som saaledes i Hurtighed har udviklet sig som Photographien. I Begyndelsen indskrænkede den sig til enkelte berømte eller høitstaaende Personer, der lode sig photographere, men med en utrolig Hurtighed har den udbredt sig til alle Stænder og næsten til enhver Alder. Alle ville og skulle photographeres, Unge og Gamle, Rige og Fattige; det er gaaet saavidt, at næsten ingen Tjenestepige eller Karl kan undvære at photographeres. Det kan altsaa ikke være os paafaldende, at det ene lithographiske Atelier fremstaaer efter det andet, og alle ere meget beskæftigede. Dette er en nye Næringsvei, hvorved mange Familier finde deres Erhverv.

Som vi allerede have anthydet har der i Tidsrummet

1840—1860 idelig aabnet sig nye Erhvervsfilder, ligesom de ældre Næringsveie have udvidet sig. Saaledes ville vi nu anføre 2de meget store og vigtige Foretagender, nemlig **Gasbelysning** og den nye Ledning af **Vand**. Selve Anlægget har i Begyndelsen bestjæftiget flere Hundrede Mennesker; Vedligeholdelsen af disse Anlæg tilligemed Kloakvæsnet giver den arbejdende Klasse Leilighed til nye Erhverv. Hertil kommer at de fra Gasanstalten til Handelen afgivne **Cokes** give bemeldte Klasse ikke mindre Leilighed til nyt Erhverv.

En Green af Næringsveie, som i de sidste 20 Aar har udvidet sig, er alt hvad der staaer i Forbindelse med **Havgeværnet**. Allerede for 25 Aar siden have vi i det ofte omtalte Skrift om Næringsløsheden gjort opmærksom paa Udviklingen af Havkulturen, men denne har i de sidste 20 Aar udviklet sig langt mere, især med Hensyn til **Blomster** og de finere Frugter. Hvad Blomster angaaer, da har den forbedrede Kultur virket meget paa Smagen og Sandsen der for; tildeels har vel ogsaa Moden og de mere billige Priser virket meget paa det tiltagne Forbrug. Man seer nu i alle Selskaber enhver Dame vise sig med en Bouquet Blomster i Haanden ligesom man til alle Høitideligheder seer alle Borde opfyldte med Foræringer af Blomster, og Forbruget af Blomster har saaledes tiltaget i det Utroelige. Hvad vi her anføre om Blomster, er ogsaa anvendeligt paa Konsumeringen af Frugter. Dyrkningen af Jordbær har tiltaget i et utroligt Omfang. Fra de store Gartnere har man i Aar leveret somme Dage 30 til 50 Lpd. om Dagen. Det er en Selvsølge, at den store Dyrkning ogsaa har Indflydelse paa Prisen, som i Sammenligning med Priserne for 20 Aar siden, er meget lavere, hvilket atter har Indflydelse paa Forbruget. Hvad her er sagt om Frugter og Blomster,

er ogsaa anvendeligt paa Grøntsager især af de finere Sorter. Dyrkningen af Asparges har tiltaget meget og Forbruget er meget stort. Det tiltagne Forbrug af de ommeldte Gjenstande er ogsaa fordeelagtigt for Landboerne i Nærheden af Kjøbenhavn, som komme til Torvs med Grøntsager og Frugter. Ved Siden af Konsumeringen af vore egne Frembringelser, indføres ogsaa en stor Mængde Frugter fra Provindserne og Udlandet, hvor Frugten modnes tidligere end hos os. Det saaledes tiltagne Forbrug har naturligtvis her haft stor Indflydelse paa Erhvervet især for Fruentimmere af de lavere Stænder. Man seer saaledes en Mængde saakaldte Sælgekoner baade talrigt samlet paa Torvene og i Gaderne salghde alle Slags Frugter og Grøntsager, hvorved denne Næringsvei har udvidet sig betydeligt i de sidste 20 Aar*).

Hensigten af nærværende Skrift er jo, ved Kjendsgjerninger at vise, at de Klager, som man i Almindelighed hører over Næringsløsheden, ikke ere begrundede; vi ville derfor fortsætte vor Beviisførelse. Med Hensyn til Industrien saa ere flere Fabrikker fremstaaede i de sidste 15—10 Aar, hvorved mange Mennesker have fundet Beskæftigelse og nyt Erhverv. Vi ville først nævne Jernstøberier og Maskinfabriker, som vel for 20 Aar siden have været i god Drift, men i Sammenligning med Baumgarten og Burmeister's Etablissement var hiin Drift af ingen synderlig Betydning. Det her nævnte Etablissement maae vi i Betragtning af dets store Omfang og Udvidelse i flere nye Retninger betragte som en ny Virksomhed, der blandt Andet ogsaa strækker sig til at bygge Skibe. Arbeidernes Antal er daglig 600, og deres Dag-

*) Udstillingen i Livoli (October dette Aar) viser, hvor store Fremskridt der er gjort i Havedyrkingen, hvortil Haveseelskabet har bidraget meget.

Løn, der tjener til Underhold for mange Familier, kan efter Omstændighederne kaldes høi.

Af nye Fabrikker maae vi dernæst nævne **Porcellainsfabrikken** paa Vesterbro, som er bleven sat i Virksomhed for 7 eller 8 Aar siden. De ved dette Fabrik ansatte Arbeidere, Kunstnere o. s. v. udgjøre i Alt 150 Personer. Her har altsaa atter aabnet sig nye Beskæftigelser og nyt Erhverv.

En anden ny Fabrik, som i Løbet af den her afhandelede Periode er sat i Virksomhed, er **Soda- og Allunsfabrikken** ved gammel Kalkbrænderie. Den saarlige Produktion af de tvende anførte Gjenstande er 8 Million Pd. I Forbindelse hermed staaer Brydning af Chrysolit paa Grønland, hvortil endog en Deel Arbeidere herfra ere anvendte. Vi maae ikke overse, at paa Fabrikken afbenyttes en Gjenstand, som ikke før blev anvendt, det er nemlig Affaldet af Kridtsteen. Det forarbejdede Quantum optager et Skibsrum af 1200 Cmlstr. Det er indlysende, at der ved denne Fabrik er Leilighed for den arbejdende Klasse til at skaffe sig nyt Erhverv*).

Her have vi anført 3 nye Fabrikker, som betydeligt have forøget Erhvervskilderne. Vi ville nu anføre ældre Fabrikker, hvis Virksomhed har tiltaget særdeles betydeligt. Heraf ville vi først nævne **Sukkerraffinaderierne**. Indtil Begyndelsen af det her nævnte Tidsrum, altsaa til 1840, udgjorde Fabrikationen af Sukker i Gjennemsnit af 10 Aar ikke mere end omtrent $5\frac{1}{2}$ til 6 Millioner Pd. Fabrikationen har saaledes tiltaget, at den nærværende Fabrikation udgjør 14 Millioner Pd.

Dernæst maae vi nævne **Tobakfabrikkerne**, og vi ville afskrive her, hvad vi herom have bemærket i vort ældre

*) Ogsaa Skibsarten paa Grønland og paa den sjællandske Kyst er derved bleven forøget.

Skrift „om Klagerne over Næringsløsheden“, det hedder der om Forsærdigelsen af **Cigarer**: „Denne Fabrikation har i Udlandet forskaffet mange Familier Underhold; hos os har man først nu ret begyndt at lægge Bind herpaa“.

I de sidste 20 Aar har Cigarfabrikationen betydeligt udvidet sig og ligeledes hos os forskaffet mange Familier Underhold. Tobakfabrikationen har tiltaget i Kjøbenhavn i følgende Forhold: i Dvingenniet 1843—1847 fortoldedes af Tobaksblade i Gjennemsnit 1,022,000 Pbd. aarligt og i Dvingenniet 1857—1861 fortoldedes 1,920,000 Pbd., altsaa er Fortoldingen stegen i 10 til 15 Aar 900,000 Pbd.

Garverierne have ligeledes betydeligt udvidet sig i Sammenligning med Fabrikationen for 20 til 25 Aar siden. Produktionen henimod Begyndelsen af denne Periode var omtrent 16,000 Stkr. Huder og 25,000 Stkr. Skind. I de sidste Aaringer er der aarligt tilberedt 50,000 Stkr. Huder og ligesaamange Skind. Fabrikationen af Huder er saaledes stegen over 34,000 Stkr. aarligt og af Skind 25,000 Stkr. Følgen heraf var ogsaa en formindsket Tilførsel af Saalelæder fra Udlandet.

I Løbet af de omtalte 20 Aar have Bomuldsvæverierne tiltaget særdeles betydeligt. Vi have i vort Skrift om Finants- og Møntvæsen 3die Hefte udførligt udtalt os herom og især om Rubens store Fabrik, som beskæftiger 3 til 400 Mennesker dagligt. Men foruden Rubens Fabrik er der ogsaa flere andre mindre Fabrikker. For at gjøre os et Begreb herom maae vi anføre, at Forbruget i Gjennemsnit har været aarligt 900,000 Pbd. Tvist, som man kan anslaae tilstrækkeligt til Fabrikation af omtrent 5 Millioner Alen Bomuldstøier. Denne Fabrikation har i det Hele beskæftiget mange Mennesker og et stort Antal Familier har

derved fundet sit gode Underhold. I det sidste Aar har Fabrikationen aftaget paa Grund af Bomulds-krisen, og tilvisse ere mange Bøvere uden Arbeide, men dette var ikke Tilfældet i det af Forfatteren E. afhandlede Tidsrum, thi det var netop i dette Tidsrum, i hvilket Bøverierne vare i stor Drift baade i Kjøbenhavn og i Provindserne. Bomulds-krisen vil vel ophøre igjen og Bøverne atter komme i Arbeide; saalænge Krisen varer, maae de søge en midlertidig Næringsvei. Vi have før nævnet Bybude; ved det nye Politi kan vel ogsaa flere finde Ansættelse.

Vi have allerede omtalt **Oliefabrikationen**, som ligeledes betydeligt har udvidet sig i de sidste 20 Aar. Før var Fabrikationen meget ringe; næsten Alt, hvad der blev forbrugt af Olie, tilførtes fra Hertugdømmerne, og endnu i de første 10 Aar af den her afhandlede Periode tilførtes Kjøbenhavn fra begge Hertugdømmerne, især fra Slesvig, henimod 2 Millioner Pd. aarligt. Dette er ikke mere Tilfældet, og saaledes som vi have anført i Skriftet om Bank og Møntvæsen o. s. v. 3die Hefte, er den nuværende Tilvirkning af Olie her i Staden $5\frac{1}{2}$ Millioner Pd. aarligt, hvilket er en forsøgt Produktion i de sidste 15 Aar af 4 Millioner Pd.

Vi kunne anføre flere nye eller ældre udvidede Fabrikker, hvoriblandt Saltraffinaderier, Stearinlysstøberier og flere andre. Men vi formene, at vi ved det Anførte fuldkommen have godtgjort, at Næringsveiene i de sidste 20 Aar paa forskjellige Maader have udvidet sig og have givet Arbeidsklassen Leilighed til nye Erhverv. Vi kunne derhos ikke undlade at henlede Opmærksomheden paa en Art Etablissementer, som netop ere fremstaaede i nærværende 20 Aar, det er **Dampkøkkenerne**, som ere til stor Vættelse for Arbeidsklassen og for Haandværkeren. Til en meget ringe Priis kan han der forskaffe sig sund og varm Mad, ja selv for den

giste Haandværker er det i flere Henseende en ikke liden Besparelse og Lettelse. Den giste Haandværkers Hustru maa i Regelen ved Arbeide bidrage til det fælles Erhverv; hvad hun kan spare af Tid ved ikke at skulle lave Mad hjemme er indbunden Arbeidstid og saaledes indbundet Bidrag til det fælles Erhverv, ikke at tale om hvad der bespares i Brændsel.

Lad os nu henvende os til Skole- og Underviisningsvæsenet og see, hvilke Forandringer der har fundet Sted i bemeldte 20 Aar, og hvilken Indflydelse disse have haft paa Næringsveiene. Det er en Selvfølge, at ved en Forøgelse af Folkemængden med 35,000 Individier, maa Skolegangen tiltage, men selv uden Hensyn hertil har hele Underviisningsvæsenet faaet saa mange Forbedringer, navnlig ved det strengere Tilsyn, at det i det Hele har haft en heldig Virkning paa Skolegangen. I Begyndelsen af nærværende Periode udgjorde Antallet af den skolebesøgende Ungdom 11,798 foruden dem, som søgte de lærde Skoler, omtrent 700, altsaa i Alt 12,500. I Slutningen af Aaret 1859 var Antallet steget til 16,426 og ved Slutningen af Aaret 1862 til 18,950. Hertil maa lægges en stor Deel Børn, som nyde privat Underviisning. Vi kunne altsaa antage, at Antallet af de skolebesøgende Børn i Forening med dem, som nyde privat Underviisning, er steget med det store Beløb af mindst 7000. Betænker man nu ogsaa, hvad den udvidede Underviisning i hele sin Udstrækning medføre af Udgifter, og hvad dette atter har for en Indflydelse paa Næringsveiene? Foruden de ved Skolerne ansatte Lærere, undervises Ungdommen af private Lærere og Lærerinder, deels i fremmede Sprog, deels i Musik og deels i Tegning, hvorved mange Menneker især af den yngre Alder ernære sig, tildeels ogsaa til stor Lettelse for deres Forældre, som kun have smaa Indtægter.

Ved sidste Folketælling findes optaget under Rubrikken: „praktiserende Videnskabsmænd, Litterater, Kunstnere“ ogsaa dem som leve af Informationer.

Det hele Antal af begge Kjøen angives til 2,459. Vi sige af begge Kjøen, fordi der blandt dem som give privat Underviisning, findes mange af Qvindeskjønet.

Ved at anføre dette Kjøen og dem af samme, som søge selvstændigt Erhverv, maae vi nævne **Syersker**. Vor Forfatter E. har en særskilt Afdeling for dem under Afsnittet Industri-drivende. Han betragter denne Klasse med samme mørke Blik, som alt hvad her afhandles. Vi skulle til nærmere Belysning af denne Klasse bemærke følgende:

Denne meget talrige Klasse, hvis Antal ved sidste Folketælling angives for Kjøbenhavn til 5,059, er i Almindelighed for største Delen Piger af den simplere Borgerklasse, som dog i de sidste 20 Aar have faaet en bedre Skoleunderviisning og egne sig bedre til Omgang med Familier af de mere dannede Klasser, hvor de huuslige Gjæringer have faaet en anden Retning. Før deeltog den qvindelige Deel af Familien i Alt, hvad der behøvedes af Haandarbeide. For Tiden indskrænker det sig for en stor Deel til Broderi, Hækling og andet Saadant, henhørende til de finere Haandarbeider, hvormed de ere beskæftigede deels til eget Brug, deels til Foræring til deres Veninder ved Høitideligheder, saasom Fødselsdage, Bryllupper o. s. v. Man behøver jo blot ved slike Leiligheder at besøge en Familie, og man vil finde næsten en heel Udstilling af slike Sager. Man trænger altsaa til Hjælp udenfor Familien, og denne findes iblandt anførte Klasser af Syersker, der ikke alene hjælpe ved simpel Syning, men ogsaa ved Syning af Kjoler, da mange af Syerskerne ogsaa have lært Skræddersyning og ligeledes Modestynt. Klassen er uægtelig talrig, men det har sin Grund i, at For-

ældrene ikke som i ældre Tider lader dem tage ud at tjene, hvortil de nu for Tiden ikke opdrages. Men deres Stilling er paa ingen Maade saaledes, som vor Forfatter vil have det, „sørgelig,“ nei, tværtimod finde de sig tilfredse, da de i Almindelighed nyde en god Dmgang og Behandling i de Familier, hvor de ere bestjæftigede. Syerskerne arbeide baade hjemme hos deres Forældre og hos Fremmede. De fortjene i Almindelighed saameget, at de kunne hjælpe deres Forældre, især Enker, ved Bidrag til deres Huusleie og andre Udgifter, hvad Forældrene ikke kunde vente af deres Døtre, naar disse toge ud at tjene som Stue-, Kofke- eller Barnepiger. Som en Følge af denne Forandring trænger Staden med hvert Aar mere og mere til Tjenestefolk, som komme fra Landet. Man kan derfor med Sikkerhed antage, at de fleste Tjenestepiger er for Tiden bondesødte. Denne Indvandring af Tjenestefolk baade Piger og Karle har bidraget meget til, at Folkemængden især i de sidste 10 Aar har faaet saa bethdelig en Tilvæxt; thi de Fødtes Antal overstiger langt fra de Dødes saameget, som Folkemængden er tiltagen. I Decenniet 1849—1860 var der 8,175 flere Fødte end Døde, hvorimod Folkemængden i samme Tidsrum er bleven forøget med 25,478. Af denne bethdelige Indvandring fra Landet sees ogsaa, at Kjøbenhavns egen Befolkning ikke var tilstrækkelig til at udføre det i Staden forekommende Arbeide, og at man derfor var nødsaget til at søge Hjælp fra Befolkningen paa Landet, og Antallet af dem, der saaledes drage derfra til Hovedstaden, udgjorde omtrent 17,000 til 18,000 Individier, næsten $\frac{1}{9}$ af samtlige Kjøbenhavns Beboere.

Med dette Resultat er altsaa det af os opstillede 2det Spørgsmaal, nemlig „hvad Folkemængden har havt for Indflydelse paa Næringsveiene“ fuldkommen besvaret. Vi for-

mene, at med det, som vi have fremstillet i det Foregaaende, er det fuldkommen godtgjort, at Kjøbenhavn ikke er overbefolket, men at den Tilvæxt i Befolkning, som Staden havde i de sidste 20 Aar, staaer fuldkommen i Forhold til den Udvildelse, som Næringsveiene i samme Tidsrum i mange Retninger have faaet.

Forinden vi gaae over til Besvarelsen af det 3die Spørgsmaal, maae vi gjøre opmærksom paa, at hvad Industrien angaaer, da ville de forffjellige Grene af samme sikkert have beskæftiget flere af Kjøbenhavns næringsdrivende Borgere, dersom man ikke lod de Individer, som ere fængslede i Straffeanstalterne, udføre forffjelligt Arbeide henhørende til Industrien. Det tredie Spørgsmaal lyder saaledes:

„Har Velstand og Formue aftaget saaledes, at Folket paa Grund heraf var nødsaget til at indskrænke sig i flere Retninger, hvilket har indvirket paa Forbruget af alle Slags Gjenstande?“

Herpaa svares, at der i ingen hvilkenomhelst Retning har vist sig Tegn paa, at Velstand eller Formue har aftaget. Dvertimod sees af Forbruget af alle mulige Gjenstande, at en almindelig Velstand er tilstede, og at Alt, hvad vi høre og see, bærer Præget deraf. Saaledes have vi seet, at til alle de bethdelige Foretagender, som have fundet Sted fra 1840—1860, have de fornødne Kapitaler været tilstede. Vi ville nævne endeel af de væsentligste: 1) de mange offentlige og private Bygninger; 2) Jernbaner; 3) Banker; 4) Kreditforeningen, hvis udstedte Obligationer udgjorde et Beløb af 25 Millioner Daler, hvoraf den allerstørste Deel er bleven realiseret paa Kjøbenhavns Børs; 5) Assurance-Selskaber; 6) nye udenlandske og indenlandske Laan. Til samtlige disse Foretagender og Laan kunne vi anslaae, at der efter en meget

lav Kalcule er medgaaet 75 Millioner Daler, hvoraf til de mange nye Bygninger, beregnet efter den stigende Assurance, mindst 20 Millioner. Ved Siden af disse betydelige disponible Kapitaler, see vi ogsaa, at den i den Kjøbenhavnste Sparekasse indestaaende Kapital er stegen i nærværende Tidsrum fra 1,100,000 Daler til 3,300,000 Daler, altsaa omtrent $2\frac{1}{4}$ Millioner foruden Vikubens Sparekasse 2,800,000 Daler, altsaa **5 Millioner Daler**. Dernæst maae vi nævne Indlaanene til samtlige Banker og Vikuben. Endelig maae vi anføre Stadens Overformhinderies Midler, som i nærværende 20 Aar ere stegne fra 8,800,000 Daler til 16,242,000 Daler, altsaa omtrent $7\frac{1}{2}$ Millioner Daler. Vi skulle dog meene, at saadanne overordentlige store Kapitaler afgive fuldkomment Beviis paa Stadens Formuestilstand, hvilket ogsaa stadfæstes ved flere bortdøde Kjøbenhavnste Borgers efterladte store Formuer. Det vilde være altfor vidtløftigt og vanskeligt at nævne de i 20 Aar hedengangne Borgere. Lad os anføre nogle af dem som ere døde i den seneste Tid: Statsraad Suhr, Justitsraad Eibeskjüh, Klædefræmmer S. H. Lund, Grosserer G. Ryan, Bejelerer Goldschmidt, Tømmerhandler Kellermann, Grosserer Jakobsen, Grosserer Anker, Grosserer From, Hørfræmmer Narestrup, Skibsbygger Raas, Grosserer Holm m. Fl.

Vi have her kun nævnet de Borgere, som høre til Handelsstanden, og ikke taget Hensyn til dem, som henhøre til Embedsstanden, Sagsfører- og Godseierstanden.

Vor Forfatter antager, at Handelskrisen i Aaret 1857 har havt skadelig Indflydelse paa vort hele Handels- og Omsætningsvæsen. Det er en Selvfølge, at saadan en Krisis maa have Indflydelse derpaa, men denne kan ikke være af lang Varighed, naar den materielle Tilstand i Landet, især ved Agerdyrkingen ikke er bleven rokket; at Udsørselen af

Kornvarer ikke har været saa stor i de sidste 5 Aar, har sandeligen ikke noget med Krisen at gjøre. Hvad nu særlig Hovedstaden angaaer, saa have vi allerede ovenfor (see S. 9) viist, hvorledes Skibsfarten især paa Udlandet er tiltagen og hvad en saadan Udvidelse maa have for Indflydelse paa Handel og Omsetning. Denne Udvidelse har netop viist sig efter Krisen. Det forstaaer sig af sig selv, at de 2 første Aar efter Krisen maatte Indførselen af Varer aftage især paa Grund af, at i Spekulations-Aarene 1856—57 var Tilførselen for stor, eller med andre Ord langt over Fornødenheden og som Følge heraf havde man ved Slutningen af Aaret 1857 stort Forraad, som gik over til Konsumering i Aaret 1858. Man standsede ogsaa med Bygningsvæsenet, men, som allerede bemærket, det er kun forbigaaende. Foruden Skibsfarten vise ogsaa Toldintraderne, at Virkningen af Krisen forsvinder efterhaanden. Vi ville meddele Resultaterne af **Indførselstolden** og derved give et Begreb om de Gjenstande, som ere gaaede over til Forbruget.

1854	1,915,000
1855	2,233,000
1856	2,321,000
1857	2,320,000
1858	2,024,000
1859	2,072,000
1860	2,116,000
1861	2,338,000
1862	2,400,000

Vi see heraf, at Toldindtægterne i de 2 sidste Aar overstige Indtægterne allerede i 1856 og 1857 og endvidere, at Indtægterne i de første 5 Maaneder af Finantsaaret 1863 have et lidet Overskud i Sammenligning med 1862.

Det er isørigt ikke muligt at anstille en Sammenlig-

ning mellem Forbruget af de fra Udlandet indførte Varer i Aarene 1856—1857 og de i senere Aar indførte Varer. Tabelværket giver ikke de fornødne Oplysninger om, hvormeget der er fortoldet i Kongeriget og hvormeget i Hertugdømmerne, følgelig lader der sig aldeles ingen Sammenligning anstille, og vi have savnet disse Oplysninger i samtlige Tabelværker lige fra 1851. Det glæder os at erfare, at man fra 1862 har afhjulpet dette Savn, men dog ikke for alle Forbrugs-Gjenstande. Imidlertid vil af følgende Sammenligninger imellem Aaret 1850, samt de 2de Spekulationsaar 1856—57*) og endelig 1862, erfares, i hvilket Omfang Forbruget er tiltaget for Kongeriget.

	1850.	1856—57.	1862.
Raffe	5,400,000	7,800,000	7,700,000 Pbd.
Ris	2,060,000	4,600,000	4,000,000 "
Sukker	20,000,000	26,600,000	29,400,000 "
Tobak	2,770,000	3,800,000	4,150,000 "
Bomulds-garn . .	1,500,000	2,450,000	2,180,000 "
Jern og Jernvarer	27,000,000	57,600,000	66,000,000 "
Salt	104,000	62,500	50,900 Tdr.
	2,500,000	13,300,000	17,600,000 Pbd.
Steenful.	911,000	1,700,000	2,030,000 Tdr.

Af Ovenstaaende sees altsaa, hvor overordentlig Forbruget siden 1850 er tiltaget, og hvad de 2 Spekulations-Aar 1856 og 1857 angaaer, da har Krisen ikke havt nogen Indflydelse paa Forbrugene, med Undtagelse af en eneste Artikel, som vi allerede ved en anden Leilighed har bemærket, nemlig **Tommer**. Forbruget er saaledes:

*) Vi have valgt de 2 Spekulations-Aar, fordi Tilførselen var størst og stod stet ikke i Forhold til Fornødenhederne.

1850.

1856—57.

1862.

46,000 Emlstr. 73,500 Emlstr. 59,640 Emlstr.

4,047,000 — 6,200,000 — 4,516,000 —

Denne formindske Brug af fremmed Tømmer viser, at man hørte op med at bygge paa Spekulation. Men vi tvivle ikke paa, saaledes som vi allerede have bemærket, at Kjøbenhavn snart vil trænge til nye Bygninger. Tilførsel af Tømmer vil, saavidt vi kunne skjønne, ogsaa fra 1863 blive større; man kan ogsaa see det af den betydelige Tilførsel af Muursteen, som i de første 9 Maanedes af indværende Aar udgjør allerede 10 Millioner Str. Man kan ogsaa være forvisset om, at der ikke mangler Kapitaler til solide Foretagender.

Det er meget vanskeligt at angive, hvormeget der af de tilførte og fortolde Varer medgaaer til Kjøbenhavns eget Forbrug, og hvormeget der som fortolde Varer afgaaer til Provindserne, da man savner de fornødne Oplysninger herom. Det er saaledes f. Ex. ikke muligt at angive, hvormeget af de i forrige Aar fortolde 29 Millioner Pbd. Sukker der er udført til Provindsstæderne. Det samme er Tilfældet med Kaffe, hvoraf i forrige Aar i Kjøbenhavn er blevet fortoldt 5,817,000 Pbd., og ligeledes med Riis og en Mængde andre Produkter, og heri maa vi søge Grunden til, at Hovedstaden med en Folkemængde af 155,000 Individer har i forrige Aar erlagt i Indførsels-Told 2,400,000 Daler, medens Provindsstæderne med en Folkemængde af 200,000 Individer kun erlagde en Told af c. 1,400,000 Daler. Heraf er det jo indlysende, at Kjøbenhavns Afsetning af fremmede Frembringelser til Provindsstæderne er meget stor, især af Colonialvarer, da den direkte Indførsel fra de oversøiske Lande sætter de kjøbenhavnske Handlende istand til at konkurrere baade med Hamborg, London o. s. v. Enkelte Artikler finde ogsaa Afsetning til Udlandet; saaledes

udførtes i forrige Aar 5,219,000 Pbd. Kaffe til fremmede Stæder; ogsaa af Riis udførtes 2,053000 Pbd. Ved denne Artikel maa bemærkes, at Riisen indføres her som Paddy (uskallet) og affalles her paa Riismøllen. Ogsaa i Aar har Kjøbenhavn betydelig Affætning af Kaffe og Riis til Udlandet, hvilket godtgjør, hvor betydelig Colonialhandelen har udvidet sig i Kjøbenhavn. Ogsaa af andre fremmede Frembringelser have vi Affætning til Udlandet. Saaledes udførtes blandt andre Varer 3,820,000 Pbd. Jern og 9000 Tdr. Tjære, og flere andre Artikler.

Vi have før omtalt den nye Entreprise med Brydning af Chryolith paa Grønland. Ogsaa af denne Artikel have vi Affætning til Udlandet; det i forrige Aar udførte Qvantum udgjorde 1,750,000 Pbd.

Der mangler tilvisse ikke Kapitaler til hvilket som helst industrielt eller andet Foretagende, naar der blot er nogenlunde Udfigt til, at det kan svare Regning. Vi have saaledes mindst ventet, at der vilde findes Entreprenører til at anlægge nye Bryggerier, og dog see vi 2 nye store Anlæg fremstaae til Producering af Baiersk Øl, og hvad der er glædeligt og hvad man ligesaa lidt har ventet, er, at Produktets Godhed og Prisens Billighed have tilbraget sig Udlændiges Opmærksomhed. Allerede i forrige Aar har Ølet fundet Affætning til Udlandet, og i Aar har Affætningen tiltaget; allene i de første 9 Maanedes af nærværende Aar overstiger Affætningen ikke ubetydelig den fra forrige Aar.

I det Foregaaende bemærkede vi, at Alt hos os bærer Præget af Velstand, hvoraf fremgaaer, at Folkets Formuesomstændigheder sætte det istand til at forskaffe sig Livets Behageligheder, Bequemligheder, Forlystelser og endelig i mange Retninger at tilfredsstille dets Forsængeligheder. Dette viser sig i Alt hvad vi see omkring os, det

være sig i Folks Beboelsesleiligheder og huuslige Indretninger, i de pragtfulde Boutik-Indretninger, i Paaklædning, i Deeltagelse i alle mulige Forlystelser, i Anstiftelsen af Equipager o. s. v. o. s. v. Men til alle disse Nydelser og Herligheder udfordres for største Delen **kontante Penge**, som maae tilveiebringes ved et eller andet Erhverv, eller ved tilfældige større Indtægter, som ikke altid staae i Forbindelse med Handel og Industri. Vi ville saaledes til Exempel anføre, Embedsmændenes forhøjede Gage, som blev dem tilstaaet under Navn af Dyrtidstillæg. Kjøbenhavn tæller et stort Antal Embedsmænd, der efter sidste Folketælling androg over 4000. Den forhøjede Gage, som udgjør et meget stort Beløb, sætter denne Klasse istand til at udvide deres Fornødenheder og Nydelser i Forhold til de større Indtægter, hvilket atter har Indflydelse paa alle mulige Næringsveie.

Vi nævne i det foregaaende de udvidede Forlystelser og de dermed i Forbindelse staaende Udgifter. Vi have i denne Henseende undersøgt Fattigvæsenets Regnskaber, for deraf at erfare, hvormange Penge der medgaaer til disse Forlystelser. Til Fattigvæsenet svare nemlig Entrepreneurer eller Direktører for Skuespil og andre Kunstproduktioner (udenfor det kongelige Theater) en Afgift af 5 til 10 pCt. af Brutto Indtægten, som Fattigvæsenet ved sine Betjente lader kontrollere ved Indgangen til Theatrene o. s. v. Efter anstillet Undersøgelse ere vi komne til følgende Resultat: Brutto-Gjennemsnitsindtægten udgjorde

for de 4 Aar 1846—49 aarligt c. 68,000 Daler.

—	—	1851—54	165,000	—
—	—	1858—61	242,000	—

Men Indtægterne ere langt større, thi her ere samme kun beregnede efter de Afgifter, som svares til Kjøbenhavns Fattigvæsen, men ikke efter dem, som svares af de Forestillin-

ger, der gives paa den Grund, som hører til Frederiksberg, saasom Alhambra, Alleenberg, Sommerlyst og andre Stæder, hvor der ligeledes betales Fattigafgift, men hvis Beløb vi ikke kjende. Af Ovenstaaende sees altsaa, hvilke betydelige Summer der anvendes til Deeltagelse i disse Forlystelser, og i hvilket Omfang denne har tiltaget.

Vi gjentage, at hvor vi vende os hen, see vi Formue og Velstand. Vandre vi saaledes ad hele Strandveien ligesaa Kjøbenhavn til Vedbæk, da see vi det ene Uysted efter det andet, og deriblandt flere meget pragtfulde Bygninger, som ere fremstaaede i de sidste 15—10 Aar alene paa denne Strækning, foruden hvad der er opført paa andre Steder omkring Hovedstaden.

Vi maae endnu, forinden vi gaae over til Besvarelsen af de følgende Spørgsmaal, gjøre opmærksom paa de mange velgjørende Stiftelser, som ere fremstaaede i de 2 sidste Decennier, hvilke ligeledes afgive Beviis paa Formue og Velstand. Vi sigte her ikke til Stiftelser og Legater, oprettede ved Testamente efter velhavende Mænd og Qvinder, men vi mene de Stiftelser, som ere oprettede af endnu levende Medborgere og Medborgerinder, Saaledes maae vi anføre Etatsraad Puggaards Opdragelses-Legat, Geheimeraad Treschows Fribolig-Stiftelse, ligeledes Grosserer Grøns nshelig opførte Bygning til Fribolig, fremdeles Naalemager Hjorts Stiftelse for meget billige Beboelsesleiligheder, endvidere maae vi anføre den fortrinlige Haandværker Stif- telse ved Philosophgangen, hvor de, som nyde fri Bopæl, tillige have en maanedlig Pengeunderstøttelse. Denne Stiftelses Kapitalformue bliver efterhaanden større og større, da velha- vende Haandværkere i deres Testament betænke Stiftelsen med Pengegaver. De fleste Handels- og Haandværks-Laug have oprettet Stiftelser for trængende gamle Medlemmer og deres

Enfer. Det samme er nu ogsaa Tilfældet med den af Arbejderforeningen oprettede Stiftelse „Alders Trøst“, og endelig maa ogsaa ansøres „Bræstrups Stiftelse“, foruden flere andre Stiftelser, der i de 2de sidste Decennier ere oprettede i velgjørende Siemed.

Det af os opstillede 4de Spørgsmaal lyder saaledes:

„Have nye Skatter og Afgifter havt Indflydelse paa Folkets oekonomiske Erhverv?“

I de her afhandlede 20 Aar har ingen nye kongelige Skatter havt skadelig Indflydelse paa Folkets Erhverv. Den Krigsskat, som blev udstreven i 1848—49, blev erlagt med største Lethed, uden at man kunde spore den svageste Indflydelse paa Folkets oekonomiske Stilling. Ellers bleve ingen nye Skatter udstrevne, og medens alle Landmandens Produkter stige 20 til 50 pCt., ja endog enkelte Gjenstande endnu mere, bleve de kongelige Skatter, som hvilede paa Hartkornet, uforandrede. De forhøiede Skatter i Kjøbenhavn ere Communalafgifter, som efterhaanden ere stegne, men dog ere disse Afgifter paa ingen Maade trykkende eller have nogen skadelig Indflydelse paa Folkets Erhverv. Det er isøvrigt meget vanskeligt at arbejde sig igjennem Kommunalregnskabet for de sidste 20 Aar; thi næsten hvert Aars Regnskab har en forandret Form, imidlertid er det klart, at Udgifterne maatte stige paa Grund af de betydelige Foretagender og Bygninger, som medtog flere Millioner Daler. Kommunen maatte altsaa optage Laan, hvis Forrentning og Afdrag forøge Udgifterne betydeligt. Det er ikke dette Skrifts Hensigt at bedømme de store Foretagender eller at undersøge Skatternes Beskaffenhed, men kun at paavise, at Skatterne ere stegne, uden at det har havt skadelig Indflydelse paa Erhvervet, og mindst er dette Tilfældet med den nye Indkomsskat, som fra 1862 blev optagen til Indtægt med 244,000 Daler.

Jøvrigt maae vi dog ikke tabe af Sigte, at om endog Afgiften er stegen, saa er Kjøbenhavns Indvaanere blevne befriede for den meget trykkende Konsumtionsafgift af de meest uundværlige Fødemidler, saasom Brød, Kjød, Smør, Ol o. s. v. o. s. v. en Afgift, som meest rammer Haandværker- og Arbejdsklassen. Beløbet af den ophævede Afgift for Kjøbenhavn udgjorde 420,000 Daler. Vi maae endnu tilføie, at Ophævelsen af Portpenge er til stor Besparelse for Stadens Indvaanere.

Efterat vi nu have besvaret det 4de Spørgsmaal, vilde vi gaae over til det 5te, der lyder saaledes:

„Har de Fattiges Antal af Mangel paa Erhverv tiltaget i noget mærkeligt Omfang?“

Saavidt man kan see af Fattigvæsenets Regnskab, er Antallet af de Almissenhjælpende unægteligen steget i det sidste Decennium, og mærkeligt er det, at netop disse Forøgelses- og deres Antal fandt Sted i de saakaldte gode Aar 1855—56 og 1857; thi i Gjennemsnit af de 3 Aar 1852—54 udgjorde Antallet af de Familier, som have nydt fast Almisse 854 og i de derpaa følgende 3 Aar 1855—57 var Antallet steget til 1075, og i de paafølgende næste 3 Aar 1858—60 var Antallet endelig steget til 1251. Men medens Antallet af dem, som modtog Almisse udenfor Stiftelserne, er steget betydeligt, var dette ikke Tilfældet med Lemmernes Antal i Stiftelserne, saasom Arbejdshusene og Almindelig Hospital. Antallet i de først nævnte 3 Aar var 1005, og i de sidste 3 Aar kun 988. Med Antallet af de Familier, som have nydt Interimshjælp, forholder det sig saaledes: i de første 3 Aar var Antallet 510, i de 3 paafølgende saakaldte gode Aar var Antallet steget til 730 og i de derpaa følgende 3 Aar 1858—60 var Antallet igjen gaaet ned til 504 Familier. 3 Aaret 1861 er Antallet af dem, der have nydt Interims-

hjælp, igjen steget til 715. Af Ovenstaaende sees altsaa, at Antallet af de faste Almiser er steget i et langt større Forhold, end det, hvori Folkemængden er tiltagen. Men denne Tilvæxt er dog paa ingen Maade foruroliggende eller viser bestemt en Tilbagegang i Erhverv, fordi 400 Familier flere trænge til Understøttelse end for 10 Aar siden. I det Hele taget er de Fattiges Antal eller deres, som nyde offentlig Understøttelse, ikke stort i Forhold til Folkemængden, og langt fra saa stort som i andre store Stæder. Naar vi sammenlægge de faste med de midlertidige Understøttede, saa faae vi et Antal af omtrent 2000 Familier, altsaa af hver 1000 Familier kun 62 Almisenhjælpende, og dette Antal er aldeles ikke stort i Sammenligning med andre store Stæder. Iøvrigt maae vi dog gjøre opmærksom paa, at vi ikke kjende nogen Periode, i hvilken saamange Legater i velgjørende Die- med ere blevne stiftede af senere ved Døden afgangne Medborgere, som netop i den af os nu omshandlede. Disse Legater ere i Almindelighed bestemte til trængende Familier, Enker og ugifte Fruentimmer, som leve i trange Aar ved meget smaa Indtægter. Legaterne ere af forskjellig Art; deriblandt ere nogle bestemte til Ublaar til Haandværkere og andre næringsdrivende Borgere, og andre til Rejsestipendier og Understøttelse for Studerende og Kunstnere; saasom Smiths, Ankers og Hofraad Hambros Legater. Iblant de afgangne Velgjørere og Velgjøreriinder maae vi nævne Statsraaderne Hvidt og Mundt, Tømmerhandler Kellermann, Enkerne Soldin, Møhl og Rosenkrone, Statsraad Suhr, Klædefræmmer Lund og Justitsraad Eibesütz m. fl.

Ved at afhandle Fattigvæsen og Trang kunne vi ikke undgaae at nævne Assistentshuset og dets Virksomhed i de sidste Aaringer.

Følgende Oversigt giver Oplysning over dets Udlaan, Indløsning og Beholdning ved Slutningen af hvert Finantsaar:

	Udlaan og solgt.	Indløst.	Beholdning.
1857—58	850,876	735,761	460,578 Daler.
1858—59	830,249	774,060	459,921 —
1859—60	779,958	783,138	456,077 —
1860—61	815,448	746,312	486,376 —
1861—62	883,452	791,183	536,411 —

De ved Auction solgte Panter udgjorde en Værdi af imellem 30,000 og 40,000 Daler aarligt. Panternes Antal ved Slutningen af Finantsaaret 1861—62 var 231,333 Panter. Af denne Oversigt sees altsaa, at Udlaanet er steget, men at ogsaa Indløsning staaer i Forhold dertil.

I det opstillede 6te Spørgsmaal hedder det:

„Have upolitiske Love haft skadelig Indflydelse paa Erhverv, Handel og Omsætning“?

Herpaa svare vi, at de i den nærværende Periode udkomne Love have netop haft gunstig Indflydelse paa det hele Omsætningsvæsen og Erhverv; saasom Ophævelsen af Konsumtion, Postreformen, Telegraphvæsen, Jernbanen, Næringsloven, Ophævelsen af Tallotteriet og flere Forandringer i Toldvæsenet, men der staaer mere tilbage endnu, som forbeelagtigt kunde indvirke paa Handel og Omsætning (herom mere i Slutningen af nærværende Afhandling). Vi ville først besvare det 7de og 8de Spørgsmaal og da komme tilbage til det 6te.

Det 7de Spørgsmaal lyder saaledes:

„Ere Levnetsmidlerne stegne og staaer Arbejdslønnen i Forhold dertil?“

Priserne have afvæxlet meget, snart vare de høiere, snart lavere; ofte vare de lave om Foraaret og stegte atter om Efteraaret. Vi ville vælge til vore Undersøgelser Decenniet fra

1851 til 1860, og beregne Priserne paa Brød, Kjød, Flesk, Smør og Kartofler, saaledes som de stode ved Slutningen af hvert Aar. Hvad nu Brød angaaer, da stod Prisen paa et 8 Pds. Brød 1 Mk. 9 ß, den steg i 1852 til 2 Mk. og de 3 paafølgende Aar til 2 Mk. 4 ß, men faldt igjen i de derefter følgende 5 Aar til 1 Mk. 2 ß à 1 Mk. 9 ß. Drekjødet steg i hele Decenniet omtrent 2 ß pr. Pd.; og Flesk steg fra 12 Mk. til 15 à 16 Mk. pr. Lpd. Smør kunne vi antage i Gjennemsnit at være steget 4 ß pr. Pd. og endelig Kartofler, som i 1851 kostede 11 Mk. 8 ß pr. Tønde, varierede i Prisen i hele Decenniet imellem 12 à 16 Mk. Denne Stigen af Priserne paa de vigtigste Forbrugsgjenstande for Arbeidsklassen kunde ikke have trykket denne, da dens Dag- eller Ugeløn var temmelig høi, og i enkelte Aar af dette Decennium stod den endog høiere, end den i Forhold til den ikke synderlige Stigen af Priserne paa Levnetsmidlerne kunde ventes at maatte staae. Desuden have vi allerede bemærket, at man i dette Decennium har oprettet Dampjækkenerne, hvor Haandværker- og Arbeidsklassen kunde for en særdeles billig Priis skaffe sig Middagsmad.

Vi komme nu til Besvarelsen af det 8de Spørgsmaal, der lyder saaledes:

„Har Tilstanden paa Landet forværret sig i den Grad, at dette kunde have Indflydelse paa Kjøbenhavn og de andre Kjøbstæder?“

For at besvare dette Spørgsmaal maae vi gaae tilbage til vor Undersøgelse om Landmandens Tilstand. — Det er en afgjort Sag, at Kjøbstædernes Næring jo for største Delen er afhængig af Landmandens Produktioner, som affættes i Stæderne deels til disses eget Forbrug, men ogsaa for en stor Deel til videre Forhandling umiddelbart eller middel-

bart til videre Forsendelse til Udlandet. Det er altsaa en Selvsølge, at Stædernes Handel og Skibsfart beroer paa Produktionens Omfang og Priserne, der atter staae i Forbindelse med Landmandens Evner til at kjøbe fremmede Produkter baade til virkelige Fornødenheder og til Luxusgjenstande, samt Evne til at beskæftige Stædernes Haandværkere.

Af det Foregaaende have vi seet, i hvilket Omfang Landmandens Produktioner have tiltaget siden Aaret 1840. Landmandens væsentligste Fornødenheder finder han i sine egne Frembringelser saasom Brød, Erter, Kartofler, Smør, Kjød, Fæst, Mælk, Ol, Brændsel, Haugevæxter og tildeels Bygningsmaterialier. Ogsaa til Beklædning har han Uld og Hør, som spindes og væves. Endelig har han ogsaa tilstrækkelig Foder til sine Heste og Creature. Det, hvad han affætter til Stædernes Forbrug, er altsaa hans Overskud, hvormed han dækker sine øvrige Udgifter saasom Skatter og Afgifter og Løn til Tjenestefolk, og bestrider Kjøb af uundværlige fremmede Produkter, samt bruger til at opføre nye Bygninger eller til at reparere de gamle, og endelig til at lægge Penge op, som han enten sætter i Sparekassen eller paa anden Maade gjør frugtbringende, saasom ved at sætte Penge i faste Eiendomme eller i Statspapirer.

Vi have allerede i det Foregaaende angivet og tildeels beregnet Landmandens Overskud. Her er en sammentrængt fort Oversigt af Overskuddet i Penge.

- 1) Af de 4 Kornsorter: Hvede, Rug, Byg, og Havre 20 Millioner Daler.
- 2) Af de øvrige Kornsorter samt Kaps 2 — —
- 3) Af det Korn som medgaaer til Brændeviin og Ol 3½ — —
- 4) Af Smør 4 — —

5) Af Kjøbvarer, som forbruges i Stæ-			
derne	3	Millioner	Daler.
6) Af Heste og Kreaturer	3 ¹ / ₂	—	—
7) Af Uld, Skind og Hud, Oliefager			
og Been	1	—	—
8) Af alle andre Gjenstande, saasom:			
Fjerkreaturer, Kartofler, Havevæxter,			
Hø og Halm, Brænde, Tørv og			
Muursteen	1	—	—

Salt 38 Millioner Daler.

Med Hensyn til denne Beregning, maae vi bemærke, at Kornvarerne, Kaps, Malt o. s. v. (S. 15) ere beregnede efter Gjennemsnits-Priserne paa samme Maade, som de 4 Hovedkornsorter ere beregnede. Smørets Forbrug i Stæderne er 50,000 Td. (see S. 17) og Udsørselen antage vi til kun 15,000 Td., Prisen anslaae vi i Gjennemsnit til 60 Daler. Kjøb (see S. 19) af alle Slags, hvoriblandt ogsaa Flest, beregnede vi kun til 8 Mk. Lpd., og have aldeles ikke bragt Udsørselen i Anslag. Hvad nu Kreaturer og Heste angaaer, da antage vi, at af det udsørte Antal falder mindst den halve Deel paa Kongeriget (see S. 18), Hestene have vi beregnet til 150 Daler Stk. og Kreaturer til 100 Daler Stk., og vi have aldeles ikke bragt Kalve, Faar og Sviin i Anslag, ei heller hvad der af Heste sælges til Stæderne. Den 7de og 8de Post have vi kalkulatorisk anslaaet til 2 Millioner, og det er sikkert kun meget ringe. Endelig er det at beregne, hvormange Kornvarer der medgaaer til Produktionen af 34 Millioner Potter 8° Brændeviin og til Bryggerierne i Stæderne. Til Brændeviin medgaae mindst 8 Millioner Lpd. Sæd, som vi i Gjennemsnit ville beregne til 11 Lpd. pr. Tde., og til kun 4 Daler pr. Tde., herved udkommer de omtrentlige 3 Millioner, for Ollet have vi kun

beregnet $\frac{1}{2}$ Million. Her see vi altsaa hvilke overordentlige Fremmskridt Agerdyrkningen har gjort i de sidste 20 Aar. Det Ovenstaaende viser os, at Landmandens aarlige Overskud i det sidste Decennium af de omhandlede 20 Aar har efter en meget lav Beregning og Raskul udgjort 38 Millioner Daler. Det er en Selvfølge, at Agerdyrknings-Overskuddet beroer paa Høstens Udfald, men saa maa naturligviis det ene Aar bøde paa det Andet. Men selv naar vi beregne Overskuddet efter de 5 Aar 1846—47, 1850—52, i hvilke de 4 Hovedkornsorter kun ere beregnede (see S. 15) til 10,375,000 Daler eller endnu mindre, saa kunne vi dog antage Overskuddet for 30 Millioner Daler, medens Landmanden og især Bondestanden paa alle mulige Maader har modtaget Lettelser i Byrder. Vi ville anføre nogle af disse. Først og fremmest ere de kongelige Skatter i 40 Aar blevene staaende uden Forhøielse, og derhos er Landmanden bleven befriet for Bankhæftelsen; dernæst er Forskjellen imellem privilegeret og uprivilegeret Hartkorn bleven ophævet, Hoveriet er næsten saagodt som bortfaldet, og en særdeles stor Deel Fæstegods er gaaet over til Selviendom. Ved den nye Bærnepligts Lov har Bondestanden ligeledes modtaget en stor Lettelse. Vel ere Amts- og Kommunalafgifterne stegne, men uden Hensyn til at de udførte Arbejder, hvorved Udgifterne ere stegne, dog ere til Bondestandens egen Fordeel, saa kan dog i Sandhed en forøget Udgift af et Par Daler pr. Td. Hartkorn ikke komme i Betragtning, naar paa den anden Side Indtægterne ere stegne saa betydeligt. Den overalt udbredte Velstand, som netop har udviklet sig i nævnte 20 Aar, lader sig ikke og kan ikke lade sig benægte. Vi maa her gjentage, hvad vi flere Gange have gjort opmærksom paa, at de særdeles helbige Resultater med Hensyn til Landmændenes tiltagende Velstand, og især

Overskud af Produkter viser sig ved Siden af en Tilvæxt af Befolkning paa Landet af 218,000 Individider, der skulle fødes, klædes o. s. v. Men see nu hvad vor Forfatter siger herom i sit Skrift S. 199:

„Imidlertid maa det bemærkes, at den forøgede Befolkning consumerer et større Quantum Agerbrugsprodukter og at sølgelig Exporten af samme derved bliver mindre. Denne Bemærkning har vel nogen, men ikke megen Vægt. For det Første staaer Forbruget i denne Retning ingenlunde i noget bestemt direkte Forhold til Forøgelsen eller Formindstelsen af Befolkningen. Forbruget, selv af Fornødenheder, retter sig i høi Grad efter Befolkningens Velstandsgrad, og, hvad navnlig de senere Aar angaaer, tør det vel nok paastaas, at Befolkningen, tvungen af Nødvendighed, er langt sparsommeligere end i de foregaaende Aar. En ikke ringe Deel af Korn og andre Fødevarer udsøres for at skaffe Kaffe og Sukker — et billigt Surrogat — istedetfor —“

Vor Forfatters mørke og næsten fortvblede Ansuelser om Landets nærværende og fremtidige Tilstand give sig tilkjende i hele hans Fremstilling, og selv der, hvor han ikke kan undgaae at erkjende en lysere Udsigt, søger han at formørke denne, hvilket sees af det her anførte Citat. Han maa indrømme, at en Folke-Tilvæxt af $\frac{1}{4}$ af Befolkningen i et Tidsrum af 20 Aar har noget at betyde, men for at svække selv den ringe Betydning, som han tillægger det, saa fremkommer han med den mageløse Paradox, at Folk af puur Sparsommelighed konsumere mere af det billige Sukker og Kaffe, og indstrænker Forbruget af Landets Produkter for at kunne udsøre samme (? ? ?). Istedetfor altsaa ligesom at indrømme den sande Grund for et større Forbrug af fremmede Frembringelser, nemlig Forbedring af den økonomiske

Tilstand, en almindelig udvidet Velstand især paa Landet, hvor det aarlige Overskud for 10 Aar siden ikke tillod at anvende slynderlig mere end hvad der netop var undværligt, altsaa istedetfor at indrømme den rene Sandhed, som viser sig ved alt hvad der foregaaer omkring os, paastaar vor Forfatter, at alt dette har intet at betyde, men man er tvungen til at sælge de gode Produkter og maa lade sig nøie med Sukker og Kaffe. Men hvo der har allermindste Kundskab til det danske Folks Levemaade, veed tilstrækkeligt, at man ikke vil lade sig nøie med Kaffe og Sukker, men man maa have sin gode drøie Koft 4 eller 5 Gange om Dagen. Men saaledes forledes vor Forfatter af en mørk Sindsstemning til Slutningen om Frygt for Tilbagegang. Denne Frygt begrundes han hovedsagelig paa Pengeskrisen fra 1857, men det maa dog være klart for Enhver, at denne ikke kan have nogen Indflydelse paa Agerdyrkningen. Jorden vil og maa alligevel dyrkes, thi Kornvarer og andre Produkter ville ikke bestomindre finde Affætning, fordi N. N. eller N. N. maatte standse med Betaling. I enhver Kjøbstad vil altid findes flere Handlende, der enten for egen eller fremmed Regning kjøbe Produkterne, og hertil kan og vil ikke savnes Kapitaler, om disse endog overalt ikke findes i Overflødighed i selve Stæderne. Landmanden vil aldrig komme i Forlegenhed for at finde Affætning af sine Produkter, om den endog ikke altid er lige „rivende“. Som sagt altsaa, Landmanden lader sig ikke standse i sin Virksomhed, fordi flere Handlende i Stæderne ere komne i Forlegenhed, Produktionen gaaer alligevel sin uforstyrrede sædvanlige Gang snart med mere snart med mindre Søgning, alt efter Conjuncturerne. Saaledes have vi netop i Aar haft et saadant Exempel med Smør; i de første Maanedes af nærværende Aar fandtes næsten ingen Kjøbere og Prisen stod

meget lavt; vor Forfatter vilde sikkert af den øieblikkelige Standsning strax have bebudet en fremdeles Afgang i Produktionen paa Grund af Mangel paa øieblikkelig Afsetning, men Ulandet trænger til Tilførsel, som tidlig eller sildig indtræffer, og Conjuncturerne forandre sig. Søgningen har faaet den modsatte Vending, og store Partier ere alene fra Kjøbenhavn udsørte til flere Lande og til bethdelig forhøiede Priser. Vi kunde ved denne Leilighed ikke forbigaae at bemærke, at Kjøbenhavns Smørhandel paa Ulandet har udvidet sig bethdeligt, vi have seet, at Udsørselen herved fra Ulandet var ifjor 8500 Tdr., og saavidt vi kunne skjønne af den allerede i Aar steete Udsørsel, vil denne maaskee blive større end i forrige Aar.

Ved det Foregaaende formene vi, at det af os opstillede 8de Spørgsmaal fuldkommen og meget tilfredsstillende er besvaret. Landmandens forøgede Indtægter og tiltagende Velstand paa Grund af en større og forbedret Produktion kunne ikke Andet end udvide Kjøbstædernes Virksomhed, en naturlig Følge af Agerdyrkerens bethdelige aarlige Overskud, alt eftersom Høsten er mere eller mindre gunstig. Landmanden affætter sine Produkter deels i Hovedstaden, og deels, vi tør vel sige den største Deel, i Provindskjøbstæderne. Her sælger han sine Kornvarer, Fedevarer, Uld, Huder og Skind, Heste og Creature. Her gjør han ogsaa sit Indkjøb af de Gjenstande, som han behøver til sin Drift, sin Huusholdning, sine Bygninger og til forskjellige Gjenstande, som af fremmede Frembringelser udfordres til ikke mindre end **1,241,000 Individer**. Den større Velstand medfører større Forbrug af de Gjenstande, hvoraf Landmanden for 20 Aar siden ifkun kunde gjøre et meget indskrænket Indkjøb, saasom af fremmede Manufacturvarer, af Kolonialvarer og af mange Luxus-Artikler. Man sammenligne det Indre af hans Huse og Gaarde

nu og før, og de ere ikke til at gjenkjende*). Saaledes gaaer det med Alt hvad han besidder, med hans Besætning o. s. v., kort Alt bærer Præg af Velstand. Det forstaaer sig af sig selv, at alle disse store Forandringer maatte have en fordeelagtig Indflydelse paa Beboerne af Kjøbstædernes Handel, Skibsfart og Industri. En stor Deel af Landmandens Overskud har han anvendt til at bygge for. Vor Forfatter E. anslaaer Saadant i et Tidsrum af 2 Decennier til 20 Millioner, men det overstiger langt dette Beløb, for saavidt man kan slutte af det stigende Assurancebeløb. I Aaret 1840 udgjorde Beløbet af Landbygningers Assurance 126 Millioner og i 1860 er det steget til 260 Millioner Daler. Paa Grund af de mange Bygninger, der opførtes, var Tilførselen af Tømmer stegen særdeles meget; ogsaa Teglbrennerierne have udvidet sig bethdeligt. Det større Forbrug at udenlandske Frembringelser sees tydeligt af Skibsfarten. Vi have allerede ved at anføre Kjøbenhavns Skibsfart udtalt os udsørligt herom, og vi ville nu her meddele i hvilket Omfang Provindsstædernes Skibsfart paa Ulandet er tiltagen i et Tidsrum af kun 15 Aar, hvilket sees af den bestuede Drægtighed af de fra fremmede Stæder ankomne Skibe.

I Aarene 1843—45 udgjorde Bestuvningen	54,000	Emstr.
— — 1850—51	86,000	—
— — 1856—57 (Speculations Aarene)	169,000	—
derefter faldt Bestuvningen i 1861—62 til	135,000	—

*) Vi maae her afskrive Forfatterens egen Skildring (see Skriftet S. 134), om hvorledes Folkets Boliger og Bygninger før have befundet sig.

„Der var maaffee Intet, der i saa høi Grad vidnede om det „Tryk, der i Aarhundreder havde hvilet paa Folket, end den Tilstand, hvori den store Masse af Befolkningens Boliger og Bygninger befandt sig, og det baade i Byerne og paa Landet. Man kunde finde hele Landsbyer, i hvilke de skrøbelige, yderst tarvelige Bygninger vare et Par Aarhundreder gamle.“

Grunden til at Tilførselen af fremmede Produkter er aftagen siden 1856 og 1857, maa ene og alene søges i den mindre Tilførsel af **Tømmer**, da Byggespekulationen især i Stæderne er ophørt. Vi kunne bedst overbevise os herom, naar vi sammenligne Tilførselen i 1856—57 med 1861—62. I de første 2 Aar var Tilførselen af Tømmer c. **100,000** Emlstr. og i de 2 sidstnævnte Aar kun **70,000** Emlstr., altsaa omtrent 30,000 Emlstr. mindre, og heri maa altsaa søges Grunden til de mindre Bestyninger af de indkomne Skibe fra Udlandet. Det er en Selvfølge at en mindre Tilførsel af Tømmer formindsker tildeels Virksomheden i Provindskjøbstæderne, men naar vi af ovenstaaende erfare, at Skibsfarten paa Udlandet i 15 Aar, selv efter Fradrag af den mindre Tilførsel af Tømmer, er tiltagen fra 54,000 Emlstr. til 135,000 Emlstr. altsaa 81,000 Emlstr. eller **150 pCt.**, saa kan man dog vel ikke nægte, at Kjøbstædernes Virksomhed har udvidet sig særdeles betydeligt; man maa nu komme frem med nok saa mange smaalige Indsigelser, saa bliver dog den Kjendsgjerning staaende, at en saa overordentlig Udvidelse af Skibsfarten paa Udlandet bærer Vidne om en udvidet Handel og tiltagende Af sætning af udenlandske Produkter til Vandboerne, en Følge af disses forøgede Evne til Indkjøb af udenlandske Forbrugsgjenstande. Vi maae derhos ikke overse, at en stor Mængde udenlandske Varer, især Kolonialvarer tilføres Kjøbstæderne fra Kjøbenhavn, og tildeels fra Hertugdømmerne. Handelen i de mindre Kjøbstæder er altsaa tiltagen betydeligt, skjøndt Pengekrisen i 1857 har standset endeel af Omsætningen, der dog efterhaanden vil hæve sig igjen, hvilket ogsaa giver sig tilkjende ved den tiltagende Skibsfart siden 1858. Det forstaaer sig, at en stor Deel af Handel og Omsætning jo ogsaa beroer

paa Høstens Udfald, som i de sidste Aar ikke har været synderlig gunstigt.

Den udgaaende Skibsfart d. v. s. Forsendelsen af danske Produkter til Udlandet, er ligeledes afhængig af Høsten, som staaer i Forbindelse med Kornudførselen, men ogsaa denne Skibsfart er tiltagen, dog paa ingen Maade saa stærkt som den indgaaende Fart.

Den tiltagne Skibsfart i Provindsstæderne havde megen Indflydelse paa Udvidelsen af Handelsflaaden. I Aaret 1846 udgjorde Antallet af de i Provindsstæderne hjemhørende Skibe 1,519 af 24,406 Emlstr. Drægtighed, og i Aaret 1862 var Antallet 2,437 af 48,916 Emlstr. Drægtighed. Handelsflaaden har altsaa i de 3 sidste Dvinquennier med Hensyn til Drægtigheden fordoblet sig. Stædernes Skibsværster ere ogsaa godt beskæftigede.

Vor Forfatter udtaler sig om Handelsomsætningen i sit Skrift S. 77 saaledes:

„Et Lands Handelsomsætning kan i Virkeligheden tiltage, medens Folkets store Masse gaaer tilbage i Velvære. Et Folk, der befinder sig i Tilbagegang, er nødt til at indskrænke sig. Denne Indskrænkning kan yttre sig ved at det sælger flere af sine kostbareste Frembringelser, som det tidligere forbeholdt sig selv, til Udlandet, og derfor atter hjembringer billige Gjenstande, for at tilfredsstille sit Krav. Et Folk, der saaledes er nødt til at indskrænke sig, ophører maaskee i en stor Udstrækning at fortære sin Hvede og sine Fedekreaturer for at kunde sælge disse Gjenstande til Udlandet. For at erstatte det derved opstaaede Savn holder det sig til tørt Rugbrød, Kartofler og Kaffe. Indførselen af Sukker og Kaffe tiltager da i samme Forhold, som Udførselen af Hvede, Kreaturer og Smør. Med Klædebragten forholder det sig paa samme Maade. Stoffet

af Hør og Uld kunne blive for kostbart; det sælges da som Uld og som Hør til Udlandet, og indføres istedetfor billige Bomuldsvarer. Den egentlige Handelsomsætning kan saaledes tiltage i betydelig Grad, medens Folkets store Masse gaaer tilbage i Velstand. At baade den egentlige Arbejdsklasse og den lavere Middelfstand især i de senere Aar har været nødt til at underkaste sig bitter Savn, og at navnlig Afdelingen af animalisk Kost er bleven betydelig indskrænket, er ganske vist, men derved retfærdiggøres dog ikke den stærk numeriske Tilvæxt af Handelen".

Vor Forfatter er consequent i sine Slutninger om Tilbagegangen, og saaledes kommer han til det besynderlige Resultat, at Folket spiser mindre af Landets kostbare Produkter, og som en Følge heraf udføres større Partier, og Handelsomsætningen bliver derved mere omfangsrig. Det gjælder altsaa om Smør, Kreaturer (Kjød og Flesk) og endelig Hvede. Udvidelsen af Handelsomsætningen maa altsaa ikke anføres som det naturligste og almindelige Beviis paa Folkets Velvære, men paa Folkets Tilbagegang i Velstand, saaledes at det ikke har Raad mere til til at spise Brød med Smør paa, men maa tage tilstafte med det tørre Rugbrød; det er i Sandheden ikke den arbejdende Klasse, naar den paa Landet arbejder for Kosten og en ringere Dagløn, der lader sig nøie med saadan Kost; det er heller ikke Haandværkeren i Stæderne, og skulde der ogsaa findes Enkelte af Middelfklassen som lade sig nøie hermed, saa kan det dog ikke have den Indflydelse paa Udførselen af Smørret, at denne derved skulde blive større!!! Desuden kjender vel neppe Noget til den Deconomi, at drikke Kaffe med Sukker med tørt Rugbrød til!! Men saaledes gaaer det med vor Forfatter, som ledes af sin mørke Stemning til Yderligheder, der næsten grændser til Latterlighed. Men lad os nu blive

staaende ved den kostbareste Forbrugsgjendstand Smør; dersom Forbruget heraf skulde være mindre paa Grund af Tilbagegang i Folkets Velstand, saa maa det være os paa-faldende, at Udførselen af Smør er aftagen meget i de Aaringer, i hvilke Forfatteren har fundet en mærkelig Tilbagegang af vor Smørproduktion. Det samme gjælder om den af-tagne Udførsel af Kjøb og Flest, hvoraf Udførselen netop var ringere i de Aaringer, i hvilke Forfatteren antager, at Folk paa Grund af Tilbagegang i Velstand har maattet føle „det bittere Savn af Nydelsen af animalsk Kost“. Men den mindre Udførsel af Kjøb og Flest er netop et Beviis paa det Modsatte, og heri ligger ogsaa Grunden til den større Udførsel af Skind og Huder og Been. I Udførselen af levende Kreaturer i de sidste 10 Aar har næsten ingen Forandring fundet Sted. Og hvad den kostbare Hvede angaaer, da har Forbruget af Hvedebrød aldrig været saa stort, som netop i de sidste 10 til 15 Aar, da den betydelige Nedsættelse i Prisen i Forbindelse med en bedre Qualitet har forøget Consumeringen af dette Slags Brød (s. S. 22).

Skjøndt vi nu tilfulde have godtgjort, at Forfatterens Anstuelser og løse Beviisførelse om Landets Tilbagegang især med Hensyn til Agerdyrkningsoverskuddet ere aldeles feilagtige, saa ville vi dog gjøre opmærksom paa Følgende: I det Foregaaende (S. 13) have vi angivet de Grunde, hvorfor Ex-porten i Aarene 1848 og 1849 ikke maae tages med, naar vi ville anstille en Sammenligning med Exporterne i de Aaringer, og man skal ikke, som Forfatteren, af den meget store Udførsel i de anførte 2 Aar ville godtgjøre, hvor betydelig Exporten af Kornvarer er aftagen i den senere Tid, men vi ville dog vise her, at selv naar vi ved Sammenligning bringe Aarene 1848 og 1849 med i Anslag, saa er Overskuddet for Landet i Pengeværdi, dog større endog i de aller sidste

Aaringer, skjøndt Tøndeantallet er langt mindre. Den største Udførsel af Kornvarer har været i de 3 Aar 1848, 49 og 50. Gjennemsnitsudførselen har været 3,033,000 Tønder, hvoraf Antallet af de 4 Kornsorter Hvede, Rug, Byg og Havre udgjorde 2,800,000 Tønder. I de sidste 3 Aar 1860, 61 og 62 var Udførselen kun 2,150,000 Tønder og deraf af de 4 nævnte Kornsorter kun 2,000,000 Tønder, altsaa omtrent 800,000 Tønder mindre end i Aarene 1848 til 50. Men beregne vi Tøndeantallet efter Fengeværdi, saa beløber sig de 2,000,000 Tønder til langt mere end hine 2,800,000 Tønder, thi efter Gjennemsnitsprisen udgjorde Beløbet for disse 2,800,000 Tønder ei mere end c. 9,600,000 Daler aarligt, medens Beløbet for de 2,000,000 Tønder udgjør 11,800,000 Daler, altsaa 2,200,000 Daler mere end Beløbet for hine 2,800,000 Tdr. Vi maae ved denne Sammenligning ikke oversee, at Udførselen til Hertugdømmerne for de 3 sidstnævnte Aar ikke er bragt i Anslag. Man seer især rigt af det Foregaaende, at man ikke maae lade sig forlede af det blotte Tøndeantal, men naar Talen er om Landets Tilbagegang med Hensyn til Overfluddet, saa maa Prisen paa de udførte Gjenstande ogsaa tages i Betragtning. Vi maae med Hensyn til Agerdyrkningens Fremskridt endnu tilføie følgende Oplysninger, som ved Hr. Conferentsraad David ere blevne meddeelte ved Landmandsforsamlingen i Odense, om Udsæden i Aaret 1837, sammenlignet med Udsæden i 1861:

	Aaret 1837.	Aaret 1861.
Hvede	42,400 Tdr.	110,900 Tdr.
Rug	384,500 "	361,650 "
Byg	448,400 "	583,760 "
Havre	601,500 "	976,550 "

Denne Forøgelse af Udsæden for de 4 vigtigste Kornsorter afgiver et fuldkomment Beviis paa Agerdyrkningens Fremskridt.

Ogsaa med Hensyn til Besætning er der foregaaet en stor Forandring, som viser stor Fremgang. I Aaret 1837 udgjorde Antallet af det holdte Dvæg 854,000 Stfr. Dette Antal er i Aaret 1861 steget til 1,118,000 Stfr. altsaa en Forøgelse med 264,000 Stfr. Hornqvæg. Iblant Anmeldelserne af vor Forfatters Skrift, findes i „Fædrelandet“ for 20de Juli en kritisk Undersøgelse med Virk. S., den opkaster det Spørgsmaal i Anledning af Dvæggholdets Forøgelse, „hvoraf kommer det at skjøndt Antallet er steget saa bethdeligt, at Udbyttet af Dvægavlen indtager saa ringe en Plads blandt vore Udsørfels-Artikler, at navnlig Udsørfelsen af Smør, det vigtigste Produkt, har været i Afstagen?“ Anmelderens Svar er overeensstemmende med vore Bemærkninger (see S. 17) især med Hensyn til den tiltagne Befolkning. Men vi maae beklage, at Anmelderen ikke har kjendt Udsørfelsen af Smørret i de sidste 3 Aar, thi da vilde han deraf have erfaret, at Udsørfelsen er tiltagen meget bethdeligt. Iøvrigt findes sikkerligen kun saa Lænde, hvor Almuen og Folket i Almindelighed konsumerer saa meget Smør, som i det danske Monarchi.

Et Beviis paa Landboernes tiltagne Velstand maae vi ogsaa søge i **Dverformynderiets** Midler. I Aaret 1836 udgjorde Beløbet udenfor Kjøbenhavn haade paa Nerne og i Sjælland 1,880,000 Daler. I Aaret 1844 vare Midlerne stegne til 9,530,000 og i Aaret 1861 ere disse trods de forandrede Bestemmelser om Kvindens Myndighed — stegne til omtrent 17 Millioner Daler; af disse tilhøre omtrent 2½ Millioner Stæderne og de øvrige 14½ Millioner, Landbeboerne. Vi formene, at dette er et uomstødeligt Beviis paa Landboernes tiltagne Velstand. Men vor Forfatter har aldeles ikke indladt sig paa Undersøgelsen heraf, hvilket dog ikke kan forbigaaes, naar man vil bedømme Landets Tilstand; derimod har han opholdt sig længe ved **Spare-**

kasfen, men de tiltagne Indsfud vil han ikke lade gjælde for noget Beviis paa Velstanden. See her hvorledes han udtaler sig herom i Skriftet S. 216—17:

„En ganske almindelig Trøstegrund bestaaer i en triumpherende Henviisning til Sparekasernes tiltagne Mængde og deres udvidede Virksomhed. Kunde man maale Landets stigende Velstand derefter, maatte Danmark, især naar man gaaer en Snees Aar tilbage, være voxet i Velstand i en forbausende Grad. Men der er mange Grunde, som forbyde os, at søge nogen væsentlig Trøst i denne Retning. Institutionen er i og for sig endnu ung. Det er ikke saa mange Aar siden, at den store Masse af Landbefolkning og en ikke ringe Deel af Kjøbstadbefolkningen gjemte sine sammen sparede Skillinger paa Kistebunden. En saa nyttig Institution som Sparekasser maa jo efterhaanden gjøre sig gjældende, men det er dog langtfra at den ganske har fortrængt det gamle System.“

Vor Forfatter, bliver som sagt, consequent i sine Bedømmelser: altsaa Sparekasserne ere traadte istedetfor Kistebundens Penge, og det ældre System er ikke endnu fortrængt af Sparekasfen. Men er dette Tilfældet, findes endnu mange Kistebundspenge, trods den betydelige Tilvæxt af Kapitaler i Sparekasserne, saa er det jo endnu større Beviis paa den tiltagende Velstand. Men her see vi, hvorledes vor Forfatter stedse har Grunde ved Haanden, hvormed han troer at tilintegjøre eller forringe de klareste Beviser for den tiltagende Velstand, Grunde som gjælde for bestemte afgjørende Beviser for voxende Velstand. Hvad har det gamle Kistebunds System for Betydning i Sammenligning med de nu opsparede Penge? Kun saare ringe Summer lagde man og kunde man lægge paa Kistebunden, og i Almindelighed bestod det i gamle Sølvpenge, Kroner o. s. v. hvoraf i Sandhed

ikke mange vare tilstede. Dernæst spørge vi, hvorfra skulde og kunde Ristebundspenge komme? Vi kjende og have egen Erfaring om Folkets Tilstand i næsten 70 Aar og have overbediist os om Bondestandens usle Tilstand, ja selv iblandt dem, som boede i Nærheden af Hovedstaden, hvor der dog stedse var Leilighed til at afhænde Forbrugsgjenstande udenfor egentlige Kornvarer. Hvo der har seet en sjællandsk Bonde komme til Torvs med sit usle Kjøretøi bespændt med 2 smaa Kalikfer, maa rigtignok forbauses over at see de store Forandringer alene i denne Henseende. Men Landbefolkning havde kun lidt eller intet tilovers af nogen Betydning, som kunde lægges paa Ristebunden, i Sammenligning med de mange Millioner, som bleve indstødte i Sparekasserne. For at gjøre os et tydelig Begreb herom maae vi anføre, at i Aaret 1837 udgjorde Beløbet af de i Sparekasserne indestaaende Kapitaler 2,141,000 Daler. 6 Aar derefter i Aaret 1843 vare Kapitalerne vorede til 4,098,000; den havde altsaa fordoblet sig. 8 Aar derefter 1851 ere Kapitalerne atter vorede til 9,294,000 Daler eller paa ny fordoblede. Fra 1852 til 1861 ere Kapitalerne vorede til **31,650,000** eller med Kasseernes egen Kapital til **32,867,000**, hvoraf Interesternes oplagte Renter udgjøre 717,644 Daler. Kan man nu tænke sig, et større, et mere flaaende Beviis paa tiltagen Velstand? Man maa have kjendt Fortiden, som vi gjøre, for at kunne bedømme de af Forfatteren paaberaabte Ristebundspenge, hvilke vi antage neppe have udgjort saameget som alene de ved Sparekasserne ovenfor nævnte oplagte Renter. Man kan være forvissset om, at ved de nu i Omløb værende Sølvpenge, (som før ikke var Tilfældet), udgjøre de saakaldte løse Rommepenge, som nu findes hos Børn og Boyne af alle Klasser, et langt større Beløb end hine Ristebundspenge. Her følger en Oversigt over de i Sparekasserne tiltagende

Kapitaler fra 1851 til 1861, netop i det Tidsrum i hvilket Agerdyrningen har udvidet sig.

1851	9,294,000	Daler.
1852	10,665,000	—
1853	12,824,000	—
1854	16,050,000	—
1855	20,059,000	—
1856	23,644,000	—
1857	23,612,000	—
1858	21,998,000	—
1859	24,639,000	—
1860	28,192,000	—
1861	32,867,000	—

Man seer heraf at Pengekrisen i Aaret 1857 ikke har havt nogen Indflydelse paa de i Sparekassen indskudte Penge med Undtagelse af Aaret 1858, men som det sees af Overstaaende ere i de 3 paaafølgende Aar Kapitalerne stegne til en Størrelse, som man før aldrig har opnaaet. Saadanne Talstørrelser lade sig ikke bortraifonnere ved Skingrunde. Vor Forfatter antager, at Folk, som bleve ængstelige paa Grund af Pengekrisen, have opagt Penge hos Private og indsat endeel deraf i Sparekassen. Dette kan muligviis være Tilfældet med en Deel deraf, men vi maae ikke overse, at Kapitalerne allerede inden 1857 vare stegne til $23\frac{2}{3}$ Mill. Derhos maae vi ogsaa bemærke, at iblandt Sparekassens udstaaende Kapitaler vare i 1862 24 Millioner ublaante imod private Forskrivninger. Dersom altsaa de ængstelige Folk have opagt Laan, som vare indestaaende hos private Folk, og sat Pengene i Sparekassen, saa maatte jo Kassen i 1858 og 1859 faaet en bethdelig Tilvæxt, men dette er netop det Modsatte, thi som vi ovenfor have seet, faldt i 1858 de indestaaende Kapitaler med 2 Millioner og i 1859

var Beløbet ikke synderlig større end i Aaret 1857. Forøgelsen i Aarene 1860—61 staaer altsaa paa ingen Maade i Forbindelse med Pengekrisen.

Forfatteren er heller ikke tilfreds med Antalsforholdet for de forskjellige Klasser, som have indestaaende Penge i Sparekasserne. Vi ville her opgive Fordelingen. Af 100 Conto falder paa Tjenestethendet 34,²¹ pCt.

— Bønder . . .	20, ⁸²	—
— Børn	16, ⁹⁷	—
— Haandværkere	5, ⁴²	—
— Arbeidsfolk .	1, ⁵⁵	—
Audre ikke specielt angivne Næringsveie .	} 13, ⁶⁸	—

Vi finde det høist glædeligt, at Tjenestethendets Klasse er størst; men vor Forfatter finder det ikke trøsteligt, at Bønderne udgjøre kun 20—21 af 100, vi finde derimod, at Antallets Størrelse netop er trøsteligt; det er jo desuden høist sandsynligt, at iblandt Tjenestethendet ogsaa er Bønder, og dernæst bør vi jo antage, at blandt Børnene ogsaa ere Bønderbørn, og endelig er der sikkerlig ogsaa iblandt dem, som høre til den Klasse, hvis Næringsvei ikke er angivet, ligeledes endeel Bønder. Vi formene altsaa, at Antallet af de Interessenter, som høre til Bøndestanden, er netop temmelig stort og større end baade i Slesvig og Holsteen, thi i Slesvig udgjør Antallet af Bønder 13,³⁷ pCt. og i Holsteen kun 10,⁵². Forfatteren finder det fremdeles sørgeligt, at Antallet af Haandværksklassen kun er 5,⁴² pCt., men vi finde det naturligt, fordi Haandværkerne altid have Forbrug for hver Daler til deres daglige Bedrift. I Holsteen, hvor Haandværkerne ere temmelig velhavende og meget beskæftigede, er Antallet ei mere end 6,⁵⁶ pCt. Vi maae altsaa afvise For-

fatterens hele Betragtning over Sparekassens Stilling som aldeles ugrundet. Den betydelige Tilvæxt af Indstud i Sparekassen er et umiskjendeligt Beviis for et Folks tiltagende Velstand, et saadant Beviis ansees overalt, i alle Lande for afgjørende med Hensyn til Folkets oekonomiske Tilstand, og der er ikke den allermidste Grund, hvorfor vort Land skulde gjøre en Undtagelse heri. Hvad der er meest glædeligt, er den Omstændighed, at den betydelige Forøgelse af Kapitalerne fra 9 til 32 Millioner, altsaa af 23 Millioner er skeet i saa kort et Tidsløb af kun 11 Aar fra 1851 til 1861, og vi have Grund til at antage, at siden den Tid ere Kapitalerne bleve betydelig forøgede.

Forinden vi gaae over til at følge Forfatteren med Hensyn til Kjøbstædernes Stilling, ville vi først gjøre opmærksom, at vi i vort Overflag af Landmandsoverfluddet har ansat Gjennemsnitspriserne meget lavere, end samme ere anslaaede i det statistiske Tabelværk for 1862; thi der vil man finde, at Priserne paa Heste er anslaaet til 250 Daler og Hornkvæg til 120 Daler, istedet for, at vi kun have anslaaet Prisen til resp. 150 og 100 Daler. Ogsaa Smørret have vi anslaaet meget lavt.

Efterat vi i det Foregaaende have viist, i hvilken Grad Landmandens oekonomiske Stilling har forbedret sig i alle mulige Retninger, saa ville vi nu undersøge, hvad Indflydelse Saadant maa have paa Kjøbstadbefolkningens Virksomhed og Erhverv. Vi have allerede ovenfor bemærket, at Afsetningen af Agerdyrknings-Produkter skeer umiddelbart i Kjøbstæderne, hvor enten Konsumenterne kjøbe til deres daglige Behov paa Torvene, eller ogsaa de Handlende kjøbe i større Partier Landmandens Frembringelser til videre Forhandling for egen Regning eller pr. Kommission fra Kjøbenhavn eller Udlandet. Handels-Omsætningerne ere i de sidste 20 Aar

tiltagne betydeligt, hvilket fremgaaer af Kjøbstædernes Skibsfart især med Hensyn til den indgaaende Fart fra Udlandet; thi den udgaaende Fart til fremmede Stæder finder jo Sted til alle Tider fra Provindskjøbstæderne og staaer i denne Henseende langt over Kjøbenhavns udgaaende Skibsfart paa Udlandet. Det samme er Tilfældet med Kjøbstædernes udgaaende Fart paa Indlandet, fordi det, som Landmauden bringer til Kjøbenhavns Torv, jo paa ingen Maade er tilstrækkeligt hverken til Stadens eget Forbrug eller til Kjøbenhavns directe Affætning til de nordlige Vilande og Udlandet. Sammenligne vi altsaa Provindstædernes udgaaende Skibsfart med Hovedstadens, da staae Provindstæderne i denne Henseende langt over Kjøbenhavn; og hvad den indgaaende Fart angaaer selv fra Udlandet, da har Skibsfarten opnaaet en Udvikling, som endog er større end Kjøbenhavns. Lad os til Sammenligning vælge det sidste Aar 1862, da Kornhandelen ikke var stor. Den bestuede Drægtighed af Kjøbenhavns indgaaende Fart fra Udlandet var omtrent 130,000 Emlstr., og i Provindstæderne var den bestuede Drægtighed 135,639 Emlstr. Den udgaaende Fart var for Kjøbenhavn 27,800 Emlstr. og for Provindstæderne 76,200 Emlstr. Vi see her, af hvilken Betydning og Vigtighed Skibsfarten er for Kjøbstæderne, især da Farten for største Delen stæer med egne Skibe. Hvad nu Farten paa Indlandet angaaer, da er denne ligeledes større, ja langt større end den kjøbenhavnske Fart. For 1862 udgjorde den indgaaende Fart i bestuvede Drægtighed 81,100 Emlstr., og den udgaaende c. 94,000 Emlstr., medens Farten for Kjøbenhavn var for Indgaaende 55,400 Emlstr. og for Udgaaende kun 35,600 Emlstr., foruden Farten paa de nordlige Vilande. Vi have netop valgt Aaret 1862, fordi Forfatteren bebuder, at Alt var i Tilbagegang efter Pengekrisen fra 1857. Vi have jo desu-

den allerede vist, at naar man fraregner Ekstsbarteni Aarene 1856 og 1857, saa er den indgaaende Fart fra Udlandet til Provinsstæderne i de her omhandlede 20 Aar stegen fra 54,000 til 135,000 Emstr. Vi nægte ikke, at det for mange Handlende i Kjøbstæderne, især for dem, som have begyndt uden Kapital og indladt sig paa store Foretagender, er gaaet tilbage, og at deres i dyre Domme uden Plan opførte store Bygninger maatte realiseres til lave Priser; men alt dette har aldeles ikke noget at gjøre med de egentlige, naturlige, solide, regelmæssige Handels-Umsætninger, som bestaae i Kjøb og Salg af Landets Produkter, og i Affætning af de fremmede Produkter til Landmanden, som han ikke kan undvære.

I alle de statistiske Skrifter, som vi i de sidste 30 Aar have udgivet, og i de Afhandlinger, som findes af os i forskjellige Blade, især i den „Berlingske Tidende,“ have vi altid søgt at gjøre opmærksom paa, at de Handlende i Kjøbstæderne ikke have bidraget noget til Agerdyrkingens Fremadskriden især med Hensyn til Produkters Dvalitet. Man fulgte indtil den senere Tid den gamle Slendrian, og Følgen heraf var, at vore Kornvarer ikke egnede sig for de udenlandske Markeder, især ikke for det engelske. Men hvilken Deel af Folket kunde før havt mere Indvirkning paa Forbedringen af Agerdyrkingens Produkter end netop Kjøbstadbeboerne; hvo havde bedre Veilighed hertil end disse, som kunde have foregaaet Landmanden ved gode Exempler ved Behandlingen af Kjøbstædernes egen Jord? ikke mindre end **6,200 Tdr. Hartkorn** er der tillagt Kjøbstæderne som Beboernes Eendom, og hvad er der skeet i denne Henseende indtil den seneste Tid til Culturens Forbedring? Det var Finantjerne, der, ved i Aarene 1824—27 at modtage endeel af Skatterne i Natura, have betinget sig at modtage Kornvarer efter

Vægt og derved gjort Agerdyrkerne opmærksomme paa Betydningen af forbedret Dvalitet, som egnede sig for de udenlandske Markeder. Som sagt Finantserne have givet Impulsen til Leveringen af vægtigt og rensat Korn, ligesom ogsaa Land-Huusholdnings Selskabet paa forskjellige Maader har søgt at virke i samme Retning; senere have fremmede, dygtige og kyndige Forpagtere samt kyndige Godseiere bidraget meget til Agerdyrningens Forbedring; men fra Handelsstanden i Kjøbstæderne er der virket kun saare lidt i denne Henseende. Imidlertid har Kornhandelen i de sidste 20 Aar faaet et betydelig Opsving, og vore Kornvarer finde god Afsetning paa alle udenlandske Markeder.

Hvad her er sagt om Kornvarer, er ogsaa anvendeligt paa Smør. Det er især fra Jylland, at Udførselen stæer af nogen Betydelighed; ogsaa Kjøbenhavn faaer temmelig stærk Tilførsel af Smør fra Jylland. Men det er at beklage, at Dvaliteten ikke har forbedret sig i den Grad som med Kornvarer. Det saakaldte Bønder-smør er saa slet, at Prisen er 75 à 100 pCt. lavere end Herregaards-smør, ja det er endog ofte saa slet, at det paa de udenlandske Markeder bliver solgt som Smørelse. Selv Herregaards-smør fra Jylland kan endnu modtage megen Forbedring. Men ogsaa her kunde de Handlende have indvirket paa Producenterne især paa Bonden og Prangeren ved at bringe dem til at lægge mere Bind paa at levere Smørret af forbedret Dvalitet. Vel har i den senere Tid Meget forandret sig til det Bedre, men der staaer endnu Meget tilbage i Henseende til Dvaliteten af Bønder-smørret.

Efterat vi i det Ovenstaaende have udtalt os om Landets 2de Hovedartikler, og hvad i denne Henseende kunde stæe fra Handelsstanden i Provindsstæderne, ville vi gaae over til at besvare det af os stillede 2det Spørgsmaal angaaende Tilvæksten af Folkemængden (see S. 7) forsaavidt det angaaer

Provindsstæderne. Forholdene der er heelt forskjellige, hvilket vil sees af følgende Oversigt.

Af hver 1000 Mennesker leve		i Kjøbstæderne		paa Landet	
Bornholm	646	Individer	354	Individer	
Fyen og Langeland	190	—	810	—	
Vaaland og Falster	162	—	838	—	
Jylland	131	—	869	—	

Vi see altsaa, at Forholdet paa Bornholm er heelt afvigende fra de øvrige Provindsfer, idet Antallet af Befolkningen i Kjøbstæderne er meget stort i Sammenligning med de øvrige Kjøbstæder. Grunden hertil er følgende: Kjøbstædernes Erhverv ved Fiskeri, Skibsfart og Industri er i Forhold til Folkemængden langt større end i de andre Stæder. Fiskeriet har især udvidet sig, og det indstrænker sig ikke til vore egne Farvande, men de bornholmste Kjøbstæder udsende ogsaa deres Skibe paa Robbefangsten i Nordoceanet. Hvad der fremdeles er at fremhæve, er navnlig, at Affætningen af de ved Bornholm fangne Fisk ikke er beregnet paa Kjøbenhavn alene, men de Handlende have ogsaa indledet Forbindelser med Udlandet. Saaledes afgaae Sendinger af ferst Lax til Stettin og dervfra pr. Jernbane til Berlin og andre tyske Stæder. Skibsfarten er i fuld Gang, og de til Den hjemmehørende Skibe udgjøre 115 af 2410 Emsstrs. Drægtighed, og dette Antal er i Sandhed i Sammenligning med de andre Kjøbstæder stort. Ved Siden af Skibsfarten have Kjøbstæderne ogsaa en betydelig Erhvervsgeen i Skibbyggeri. Industri af forskjellig Art beskæftiger ogsaa mange Mennesker i Stæderne, og de fabrikerede Gjenstande finde god Affætning.

I disse her ansførte Omstændigheder maae vi søge Grunden til Stædernes store Befolkning, som i de her

omtalte 20 Aar har tiltaget med 25 pCt., medens Befolkningen paa Landet kun blev forøget med 10 pCt.; men Agerdyrkingen er desuagtet ikke gaaet tilbage, tvertimod har denne netop gjort ikke ubetydelige Fremmskridt.

Næst Bornholm er det Fyen og Langeland, hvor Stæderne have tiltaget i Befolkning, 49 pCt. skjøndt Befolkningen paa Landet kun har tiltaget 13 pCt. Af Folkemængden paa Fyen og Langeland leve (see ovenfor) af hver 1000 Mennesker 190 i Stæderne og 810 paa Landet (i Aaret 1840 var det resp. 151 og 849). At Folkemængden i Stæderne er tiltagen, er en Følge af den udvidede Velstand iblandt alle Klasser af Beboerne paa Landet, hvilken igjen har sin Grund i en forbedret og udvidet Agerdyrking. Baade Godseierne og Bonden ere nødsagede til at gjøre deres Omsætninger i Stæderne, hvor de sælge deres betydelige Produkter, og atter gjør anseelige Indkjøb af fremmede Frembringelser. Følgerne af denne glædelige Tilstand vise sig i alle Retninger. Stæderne og især Odense har ikke ubetydelig direkte Handel med Udlandet, hvilket Byens Skibsfart og Toldintraderne udvise. Industrien har udvidet sig i flere Grene, hvilket Industriudstillingen i Odense tilfulde har godtgjort, og Stæderne have derfor ogsaa god Affætning af deres industrielle Gjenstande; vi maae ogsaa her fremhæve Skibsbyggeriet, som er meget levende. de paa Derne hjemmehørende Skibe udgjøre 718 af 15,014 Elmstrs. Drægtighed, hvilket er $\frac{5}{16}$ af de til samtlige Kjøbstæder hjemmehørende Skibe, med Undtagelse af Hovedstadens. Iblandt Industri-Gjenstande maae vi fremdeles anføre Brændeviin; Produktionen heraf udgjorde for forrige Aar omtrent 3,700,000 Potter hvilket er omtrent $\frac{1}{5}$ af samtlige Kjøbstæders Brændeviinsproduktion udenfor Kjøbenhavn, skjøndt Folkemængden dog kun udgjør $\frac{1}{7}$ af Befolkningen. Ogsaa med Hensyn til Sparekasse-

midlerne, som beløbe sig til c. 7,500,000 Daler, hvilket udgjør omtrent $\frac{7}{24}$ af samtlige indestaaende Kapitaler (med Undtagelse af Kjøbenhavn), indtager Fyen en fremragende Plads; derhos er der ikke ubetydelige Indlaan i den fynske Bank, fort sagt: Fyen viser i alle Retninger en stærkt fremadskridende Udvikling. Ganste anderledes viser Forholdet sig i Sylland, hvor Befolkningen paa Landet udgjør Halvdelen af den hele Landbobefolkning paa Derne, og desuagtet staaer tilbage i oekonomisk Henseende. Af hvert 1000 Mennesker (see ovenfor) leve 131 i Stæderne og 869 paa Landet. (For 20 Aar siden var Forholdet resp. 109 og 891) og skjøndt Agerdyrkingen har i disse 20 Aar forbedret sig meget, saa har dette dog ikke vist saamegen Indflydelse paa de jydsk Kjøbstæders Omsætningsvæsen og oekonomiske Stilling, som paa Dernes, især Fyens og Langelands. Hertil er der forskjellige Grunde, og deriblandt først og fremmest den, at Landboernes Produkter bestaae ikke i Korn og Smør alene, men Folket har fra de ældste Tider lagt megen Vind paa Heste- og Dvægavlen, og ved Affætning af disse ere de ikke afhængige af Kjøbstædernes Handlende, da Heste og Dvæg komme paa de offentlige til bestemte Tider ansatte Markeder, hvor Agerdyrkeren ikke trænger til nogen Mellemand til Forhandling, men sælger umiddelbart til Heste- og Dvæghandlere, som baade fra Ud- og Indlandet indfinde sig paa Markederne og gjøre Indkjøb mod rede Penge umiddelbart af Producenterne. Dernæst er den jydsk Bonde langt sparsomeligre end Landbobefolkningen paa Derne, og trænger ei heller saa meget til udenlandske Frembringelser, især Manufacturer, fordi Hnusfliden er langt større i Sylland end paa Derne, fort: Sylland staaer i de fleste Henseender tilbage for Derne. Vi ville saaledes anstille en Sammenligning imellem Sylland og Derne med Hensyn til Skibsfarten. Den samtlige Fart paa Sylland

baade for Indlandet og Udlandet udgjorde for forrige Aar en bestubed Drægtighed af 162,600 Emlstr. Paa Derne derimod udgjorde den bestubede Drægtighed 219,300 Emlstr., skjøndt Godstransporten gaaer pr. den sjæll. Jernbane, og for 1862 udgjorde (see S. 12) 1,400,000 Centner. Jylland staaer dernæst meget tilbage med Hensyn til Skibsbyggeriet, og de der hjemmehørende Skibe udgjøre 850 af kun 18,126 Emlstrs. Drægtighed, medens Thyens Skibe alene er af Drægtighed 15,014 Emlstr. Med Brændeviin staaer Jylland ogsaa tilbage. De samtlige Kjøbstadsbrænderier i Jylland have i f. A. givet en Produktion af kun omtrent 8,700,000 Potter Brændeviin, som efter Folkemængden og især i Sammenligning med Thyen burde være langt større. Paa Grund heraf faaer ogsaa Jylland Tilførsel af Brændeviin fra Kjøbenhavn. Ogsaa med Hensyn til Sparekasserne staaer Jylland tilbage for Derne. De i Aaret 1861 indestaaende Kapitaler udgjorde kun 7,900,000 Daler, hvilke er kun 400,000 Daler mere end Thyen, skjøndt Befolkningen i Jylland er c. 700,000, medens den paa Thyen og Langeland er kun c. 200,000 Individier. Det hele Beløb af de i Kongerigets Sparekasser indestaaende Midler fra Interessenterne udgjør omtrent $26\frac{1}{2}$ Millioner med Undtagelse af Kjøbenhavn, og skjøndt Jyllands Folkemængde baade paa Landet og i Kjøbstæderne udgjør omtrent det Halve af Dernes Beboere (med Undtagelse af Hovedstaden), saa er dog Jyllands Deeltagelse i Sparekasserne ei mere end $\frac{7}{24}$ og vi maae derhos ikke overse, at iblandt Interessenterne i Kjøbenhavns Sparekasse, er ogsaa en ikke ringe Deel fra Landboerne paa Sjælland, hvor i det Hele Velstanden iblandt Landbobefolkningen er almindelig udbredt, hvilket ogsaa sees af Sparekasserne, i hvilke Sjællands Deeltageres Indflud udgjorde c. 8,800,000 Daler, et

Beløb som langt overstiger Jyllands Deeltagelse. Men vi have allerede i det Foregaaende bemærket, at Sjællands Landbobefolkning er i oeconomisk Henseende meget begunstiget paa Grund af at det forsyner Hovedstaden med alle mulige Forbrugs-Gjenstande af Dens Produktioner. Men skjøndt Velstanden paa Sjælland almindelig har udvidet sig, saa ere dog Kjøbstæderne paa Den ikke saa begunstigede som paa Fyen og Vangeland, fordi en stor Deel af Landbobefolkningen paa Sjælland nu gjør Omsætninger i Hovedstaden, ja man seer endog et ikke ubetydelig Antal Bønder directe forsyne sig med Tømmer lige fra de i Kjøbenhavns Havn liggende finste Skibe. Folkemængden er derfor vel i de sjællandske Kjøbstæder ikke tiltagen saa meget som i de andre Provindsfer. Tilfældige Omstændigheder kunne bevise en Undtagelse med enkelte Stæder, saaledes ville vi nævne Korsør. I hele 34 Aar fra 1801 til 1834 har Folkemængden der tiltaget fra 1219 til 1365 altsaa kun 146 Individier eller omtrent 12 pCt. I de paafølgende 26 Aar er Folkemængden stegen fra 1365 til 2,957 altsaa 1592 Individier eller omtrent 117 pCt., skjøndt Cholera i de sidste 10 Aar har bortrevet endeel Mennesker men dette maa i Sandhed ikke tilskrives Byens Virksomhed, men ene og alene tilfældige Omstændigheder, navnlig at Korsør er Centralstation for den kjøbenhavnske Jernbane. Anlægget af denne Bane har i det Hele forandret Forholdene, og man kan i det Hele ikke anfille nogen Sammenligning imellem Kjøbstæderne paa Sjælland og de andre Provindsfer, deels paa Grund af Jernbanen og især paa Grund af Hovedstaden, men meest fordi baade Bønder og Godseiere gjøre deres Omsætninger der; dog, see vi at Sjællands Kjøbstæders Virksomhed har udvidet sig meget, tildeels en Følge af den forøgede Kornproduktion. Man seer nemlig, at skjøndt Stæderne

tilføre Hovedstaden særdeles betydelige Qvaniteter Kornvarer deels søværts og deels pr. Jernbane, saa er Stædernes Udførsel til fremmede Lande desuagtet meget stor. Lad os til Exempel betragte Udførselen i det sidste Qvinquennium 1858—62, saa ville vi finde, at de sjællandske Kjøbstæder deeltage, i den samtlige Udførsel, med Undtagelse af Kjøbenhavn, omtrent $\frac{1}{4}$. Ogsaa har de sjællandske Kjøbstæders Handelsflaade tiltaget betydeligt. I Aaret 1843 udgjorde denne 186 Skibe af 3,122 Emlstrs. Drægtighed, og i Aaret 1862 udgjorde de til de sjællandske Kjøbstæder hjemmehørende Skibe 552 af 9,229 Emlstrs. Drægtighed.

At det Foregaaende have vi seet, at Jylland med Hensyn til de i Sparekasserne indestaaende Midler staaer tilbage for Østifterne. Dette er imidlertid ikke Tilfældet med Overformhønderiets Midler. Ifølge de sidste Meddelelser i „Dep. Tidende“, udgjorde Beløbet af de den 31te Marts 1862 indestaaende Midler for Jylland 8,672,000 Daler, for Østifterne 8,425,000 Daler, altsaa for Jylland 250,000 Daler mere end for Østifterne. I alle andre Tilfælde staaer Jylland, især Kjøbstæderne, tilbage for Østifterne. Ijøndt Jyllands Agerdyrkning har baade forbedret og udvidet sig meget. Endnu i Begyndelsen af nærværende Periode 1840—60 navnlig Aarene 1841 til 43 udgjorde den samtlige Udførsel fra de jydskke Kjøbstæder i Gjennemsnit ei mere end 276,000 Tdr. uformalede Kornvarer, og er senere stegen til c. 1 Million Tønder Ijøndt Folkemængden i de sidste 20 Aar er forøget i Jylland med 155,000 Individuer. Den tiltagne Produktion i Forbindelse med den tiltagne Velstand blandt Landbebefolkningen, har ikke havt den Indflydelse paa Kjøbstæderne, som man med god Grund kunde have ventet. Hvad Industrien angaaer, da udmærke Stæderne med Undtagelse af Aalborg sig ikke slynderligt. Neppe

fremstaaer et stort Sulferraffinaderi, førend det bliver nedlagt igjen. Møllevæsenet staaer meget tilbage, og der findes kun faa Møller, som drives med Damp; den store Dampmølle i Horsens er ikke opført af nogen Horsensianer, men det er Grosserer Winning fra Kjøbenhavn, som har ladet Møllen, opføre og driver den med Kraft. Det samme er Tilfældet med Papirfabrikken i Silkeborg, som drives af Hr. Drewsen fra Kjøbenhavn; de ældre Papirfabrikker kunde ikke trives. De Industrigrene, som ere i temmelig god Gang ere Jernstøberier og Tobaksfabrikker, tildeels ogsaa Saltshyderier. Endelig maae vi ogsaa nævne et Par Klædefabrikker som ere i meget god Gang, og et enkelt Bomuldsvæveri, som drives med Kraft; ligeledes en i god Drift værende Kradsuldfabrik. Hvad vi iøvrigt have bemærket ved Industrivæsenet i Kjøbenhavn, er ogsaa anvendeligt paa Jylland, nemlig at man beskjæftiger Jangerne i Straffeanstalterne med Fabrikarbeide; saaledes sees til Exempel af Handelsberetningen fra Horsens, at der i forrige Aar er blevet forarbeidet paa Straffeanstalterne der ikke mindre end 234,000 Alen Bomuldstøier. Men som sagt, Industrien kunde og burde være af langt mere Betydning i en Provinds, hvor der findes saa mange raa Stoffer, Imidlertid lader det til, at man begynder at lægge mere Vindder paa, skjøndt meget er blevet forsømt, og Kjøbstæderne kunde og burde have været af langt mere Betydning end samme for Tiden viser at være. De Handlende i Kjøbstæderne kunde ogsaa med Hensyn til Industrien meget fordeeltigt have indvirket paa Befolkningen paa Landet, der beskjæftiger sig meget med Hunsfliden, og hvor samme er langt mere hjemme end i de andre Provindsjer. Fremdeles have Kjøbstædernes Beboere saa godt som aldeles forsømt Fiskeriet, som for Jylland kunde have været en stor Indtægtskilde, naar man havde drevet samme med Kraft. Hvad

kunde ikke Fiskeri have været for vigtig en Handelsgreen naar man alvorligen havde lagt Bind derpaa, og drevet samme med Kraft og ved at anlægge Salterier m. m., saaledes som denne drives af vore Naboer og andre Nationer. Ingen af Kongerigets Provindser egner sig mere til ved Fiskeri at skaffe sig store Erhvervskilder end netop Jylland, men desværre er man endnu meget tilbage i denne Henseende. Vi have sagt, at Kjøbstæderne i Jylland burde have været af langt større Betydning end de for Tiden vise sig at være, og vi ville til Exempel nævne en af de største Stæder: Aalborg; hvad er ikke der blevet forsømt med Hensyn til dens Beliggenhed, for at den kunde være bleven en stor og ikke uvigtig Handelsstad? Hvad Fordele kunde Handelsstanden ikke der have høstet paa Grund af, at Staden ligger udenfor Dresund, og var saaledes før fri for Dresundstold? Havde man forstaaet Situationen, saa kunde Aalborg have tilegnet sig en meget stor Deel af den norske Handel, som nu er gaaet til Altona og Hamborg. Selv under Krigen 1807—1813 var Aalborg mere begunstiget end Kongerigets øvrige Stæder. Det hvad der nu gjøres med Hensyn til Forbindelsen med Sundby, burde man have gjort for længe siden. Sundby har sikkrligen allerede tilegnet sig en selvstændig Handel, som er gaaet fra Aalborg. Ved at omtale den nye Forbindelsesbro maae vi gjentage, hvad vi allerede have udtalt i den „Berlingske Tidende“, at det er et stort Feilgreb at anlægge en Pontonbro istedetfor at etablere en Forbindelse med en Dampferge. Vi kjende endnu ikke de Betingelser, som den aalborgske Kommune vil bestemme for Doversarten, og om Broen aabnes til alle Tider baade Dag og Nat; dersom Nøytet bekræftes, at Broen ikke skal aabnes om Natten, og man desuden for Gjennefsart skal erlægge en vis Betaling, saa er det uforsvarligt og der bør fra Handelsstanden og Skibsrederne indgives

den strængeste og alvorligste Protest. Vi gad gjerne vide, med hvad Ret Aalborgs Kommune kan gjøre Krav paa et sligt Monopol; Liimfjorden er ikke Aalborgs Eiendom, og Skibsfarten hør i ingen Henseende lægges nogensomhelst Hindringer i Veien; Liimfjorden er saa godt som en aaben Sø, og hvert Dphold kan i mange Henseender forvolde megen Skade. Man har ophævet Sundtolden, Stadertolden og Scheldetolden, hvorledes kan det nu forsvares at paalægge Farten paa Liimfjorden en Afgift eller Told hvortil Aalborgs Kommune aldeles ikke er berettiget? Vi gjentage det, at det er uforvarligt, dersom man ikke til alle Tider lader Skibe passere, og ligesaa uforvarligt at paalægge Skibenes Gjennemfart en Afgift. Vi ville haabe, at Regjeringen aldrig vil confirmere de omtalte Betingelser, dersom den aalborgske Kommune andrager derom.

Saavidt om de jydskke Kjøbstæder. — Vi have endnu med et par Ord at omtale de Laaland-Falsterske Kjøbstæder. Som vi ovenfor have sagt (see S. 74), leve af 1000 Mennesker 162 i Kjøbstæderne og 838 paa Landet. For 20 Aar siden var Forholdet: 132 og 868. Medens Folkemængden paa Landet kun har tiltaget 17 pCt. har den i Kjøbstæderne tiltaget 50 pCt., skjøndt Agerdyrkningen i de omtalte 20 Aar har udvidet og forbedret sig meget, ligesom Velstanden paa Landet har ved Agerdyrkningens Opsving tiltaget, hvorved Kjøbstæderne have faaet mere Erhverv; man har ogsaa lagt mere Bind paa industrielle Foretagender f. Ex. paa Skibsbyggeri. Handelsflaaden er i de sidste 15 Aar bleven meget forøget. I Aaret 1843 udgjorde det hele Antal af de paa Derne hjemmehørende Skibe 78 af 1195 Emlstr. Drægtighed og i Aaret 1862 var Antallet 175 Skibe af **3,780** Emlstr. Drægtighed. Skibenes Antal er altsaa blevet forøget med 87 og Drægtigheden med **2,585** Emlstr.

Vi maae med Hensyn til Jyllands Landboere endnu tilføie, at hvad Industrien angaaer, saa vedbliver man med Forsærdigelse af Træskoe, Iydepotter og Leerkar, hvilke Gjenstande endnu finde god Uffætning trods den store Tilførsel af fremmed Pottemagerarbeide, og vi maae ogsaa tilføie Teglblænderier, som paa Landet ere i meget god Gang.

Vi have givet et kort Omrids af Kjøbstædernes Stilling især med Hensyn til de industrielle Foretagender, hvori Beboerne ikke have vist synderlig Drift. Vi have ogsaa nævnet de Industrigrene, som fornemlig ere i Gang.

Vor Forfatter E anstiller en Sammenligning angaaende Handel og Industri imellem Hovedstaden og Provindsbyerne og det hedder herom i hans Skrift S. 236 saaledes:

„Men besidder da Kjøbenhavn i Virkeligheden hiin industrielle og merkantile Overlegenhed ligeoverfor vore Provindsbyer, som man vil tillægge vor Hovedstad?“

Dette Spørgsmaal besvarer Forfatteren: „det maa paa det Bestemteste benægtes.“ Videre hedder det om Hovedstaden:

„Tages der endvidere Hensyn til de særdeles Begunstigelses Kjøbenhavn nyder som Monarchiets Hovedstad og Regjeringsføde, dets Flaades eneste Station, Armeens Hoveddepot, endvidere som Garnisonsstad og Sæde for alle dets Høiskoler, som Centralpunkt for Alle, [der have Raad og Lyft at leve for deres Nydelse og Fornøielse, saa frygte vi meget for, at Kjøbenhavns industrielle Overlegenhed svinder ind til en simpel numerisk Overvægt. Den indtager hverken i Industri eller Handel det Overlegenhedsstandpunkt som den i Forhold til sin Folkemængde og sine mange Fordele burde indtage.“

Forfatteren indlader sig derpaa til en meget vidtløftigt Undersøgelse med Hensyn til Industriens almindelige længste be-

kjendte Principer, tildeels som Modsatning til Agerdyrking, hvilken Fremstilling aldeles intet Nytt indeholder, og som kan findes i de fleste statsøkonomiske Skrifter, og dernæst hentes Exempler fra andre Lande. Men hvert Land og hvert Folk har sine Eiendommeligheder, og forinden man anstiller en Sammenligning, maa man ogsaa nøie kjende til alle Forhold førend man kan opstille det som et Mønster for vort Fædreland. Vi have allerede ved flere Leiligheder, og især ved Undersøgelsen om Toldreformen, gjort opmærksom paa, at vi maae bedømme slige Anliggender efter vort eget Forhold, men da baade Hr. E. og Flere ved slige Undersøgelser be-
 raabe sig paa England, paa det store mægtige rige England, saa vilde vi her dog gjøre en Undtagelse, og knytte hertil nogle korte Bemærkninger. Vi spørge: har noget andet Land, ved Siden af saamegen Rigdom, havt en for alle næringsdrivende Klasser saa skadelig Lov, som den nu ophævede Kornlov? og vi spørge dernæst, hvad hiin Lov har virket paa Agerdyrkingen? Hensigten med hiin Lov var jo Beskyttelse for Landbrugeren, for Udvidelse af Agerdyrkingen, men har man opnaaet dette? Nei, paa ingen Maade, Landet kan ved Siden af sin store uopnaaelige industrielle Udvikling, **ikke brødsøde sig selv**. England er aldeles afhængig af andre Lande, som tilføre det en uhyre Masse af alle Kornsorter, og uden denne Tilførsel kan England i Sandhed ikke bestaae. Dersom man nu ved Siden af den nærværende Bomuldskrisis havde. Misværet paa Korn, hvorledes havde Tilstanden i England da været? Brødet vilde være steget til det Dobbelte, ja endnu høiere, og dermed tillige i samme Forhold Ol og Brændeviin. Hvad saa? Hvorledes vilde det da see ud i England?

Vor Forfatter antyder i sit Raisonnement om et Kornland, at naar et saadant først fuldkommen er opdyrket og Ager-

dyrkningen har opnaaet de fornødvne Forbedringer, da vil den tiltagne Befolkning ikke finde Beskjæftigelse, men vil blive nødsaget til at udbandre. Men vi see, at i England har trods hiin store omfattende og almindelig udbredte Industri og trods hine store Rigdomme Udbandring taget mere Overhaand end i noget andet Land, og derhos spørge vi, om Udbandringen nogetsteds har fundet mindre Sted end netop i Danmark? Vi behøve sandeligen ikke at befrygte en Overbefolkning paa Landet; det sees jo ogsaa af ovenstaaende Overfigt*), at netop Folkemængden har mindst tiltaget paa Landet, og vi have jo ogsaa Erfaring for, at man har maattet tye til fremmede Arbeidere, især svenske. I Sylland er der især nok at gjøre med at opdyrke de mange Heber, og til saadant Arbeide vil der udfordres mere Arbeidskraft; vi behøve altsaa heller ikke i denne Henseende at lade os skræmme af vor mørkseende Forfatter. Dog vi have allerede opholdt os alt for længe ved andre Lande og maae vende tilbage til vort eget Fædreland.

Industrien, raaber vor Forfatter ideligen, er forsømt og gaaer endog tilbage — Huusflid og Ulsbinding slaaer han Brag paa, og formener at Saadant kan ikke komme i Betragtning. Vi give Forfatteren fuldkommen Ret i at man kunde gjøre mere for Industrien, men det gjælder dog kun, som vi ovenfor have forklaret, Kjøbstæderne. Vi betragte derimod Huusfliden med Hensyn til vore Forhold, og især paa den Tid, da Landmandens og Bondens Raar vare usle, for meget heldbringende. Seer man hen til den ringe Indførsel af fremmede Vinnevarer og tilbeels ogsaa Uld-Manufacturvarer, da ville vi vide mere at paa-

*) (See S. 6) Folkemængden paa Landet har kun tiltaget 21½ pCt., medens Kjøbstædernes Befolkning har tiltaget 38 pCt.

ffjønne Huusfliden. Vi maae ikke tabe af Sigte, at det her gjælder om $1\frac{1}{4}$ Millioner Menneskers Beklædning fra Top til Taa. Ifølge det seneste Hefte af Statistisk Tabelværk udgjorde Fortoldningen for Provindsbhyerne:

af Linnede Varer:	338,000	Pd.
af Uldne	—	613,000 „

Nu maae vi først fraregne, hvad der medgaaer til Forbruget af disse Gjenstande i selve Kjøbstæderne, som tælle en Befolkning af 200,000 Individier. Da vi nu maae antage, at de indførte Linneder og uldne Varer medgaae til Stædernes eget Forbrug, saa er det jo indlysende, at den allerstørste Deel af Linned og Uld,*) som medgaaer til Beklædning af $1\frac{1}{4}$ Millioner Mennesker paa Landet, tilvirkes der ved Huusfliden, og dette er i Sandhed af den allerstørste Bigtighed i flere og fornemmeligt i industriel Henseende. Arbeidskraften er en Indvinding for Landet, og de lange Vinterastener kunne ikke anvendes bedre og gavnligere end til Spinding og Vævning for største Deel til eget Brug, men noget ogsaa til Salg i Stæderne. Vi maae imidlertid gjentage, at det er beklageligt, at Landmanden ved Forsærdigelse af de saakaldte hjemmegjorte Tøier ikke tilbørligt er bleven veiledet af de Handlende i Kjøbstæderne, saaledes at Huusfliden kunde have udvidet sig langt mere, og de derved frembragte Gjenstande kunde blive en staaende Vare-Artikkel til omfattende Forbrug i Stæderne. See til Nabolandet, hvad tilvirkes ikke der ved Huusfliden for Beboerne i Stæderne, og selv til Affætning udenfor Sverrig; hvad er de saakaldte Hannoveranske Værreder andet end Huusflids-

*) I den seneste Tid har Landmanden ogsaa afbenyttet Bomulds Tøist til de hjemmegjorte Tøier, men nu da Tøisten er stegen saa meget, er det efter al Sandsynlighed ikke fordeelagtigt at afbenytte Tøisten.

arbejder? De blege og ublege Lærreder, som føres hertil fra østersøiske Lande, ere til deels ikke andet end Frembringelser ved Huusfliden paa Landet, og ikke mindre de linnede Varer, som i mindre Partier føres hertil fra Finland, ja som sagt de Handlende i Kjøbstæderne have i de fleste Henseender forsomt deres Standpunkt, men vedblevet deres gamle Slen-drian, saameget mindre ere deres Klager hjemlede om Indgreb i deres Rettigheder ved den nye Handelslov (herom siden mere).

Efterat vi have forudskiftet ovenstaaende Bemærkninger med Hensyn til Industrien paa Landet ville vi nu gaae over til at besvare vor Forfatters Paastand med Hensyn til Hovedstaden's Handel og Industri i Sammenligning med Provindsbyerne. Først og fremmest maae vi gjøre opmærksom paa Tolden, vi mene den Told, som svares af Varer, der indføres fra fremmede Lande; Beløbet heraf udgjorde for 1862:

for Kjøbenhavn alene	2,400,000 Daler.
for samtlige Provindsbyer	1,380,000 —
Kjøbenhavns Beboeres Antal udgjør	155,000
Provindsbyernes	204,000

Provindsbyerne have ogsaa at forsyne Landboerne, $1\frac{1}{4}$ Millioner Mennesker, med fremmede Frembringelser, vel har ogsaa Hovedstaden en stor Deel af Sjællands Landboere at forsyne med fremmede Varer, men lad os ogsaa fraregne det halve Antal af Beboere paa Landet 185,000 Individer fra Hovedstaden, saa bliver dog tilbage for de øvrige Der og Jylland en Million Individer, hvoraf alene for Jylland 611,000, men trods Provinsstædernes eget store Forbrug tilligemed i det mindste til en Million Menneskers Forbrug paa Landet, saa udgjør Indførselstolden **Gen heel Million Daler mindre** end i Hovedstaden. Er dette ikke tilstrækkeligt nok til at vise at Hovedstaden staaer i Handels-Umsætninger langt over Provinsstæderne? Det fremgaaer jo ogsaa tyde-

lig og klart naar man læser de aarlige Handelsberetninger fra samtlige Provindsstæder, hvoraf sees hvilke store Partier af allehaande fremmede Varer, især Kolonialvarer, der indføres som fortoldede fra Hovedstaden. Seer man efter i det statistiske Bureaus sidste Hefte, saa vil man let kunde gjøre sig et Begreb, om hvor langt Hovedstaden staaer i Handels- Omsætningen over Provindsstæderne. Den i Kjøbenhavn erlagte Told alene af de 3 Artikler: Sukker, Kaffe og Riis, beløber sig til omtrent Een Million Daler. Dernæst ville vi gjøre opmærksom paa Brændeviinsproduktionen, en Industriegren med hvilken Provindsbyerne fra de ældste Tider have beskæftiget sig. Produktionen i samtlige Kjøbstæder udgjorde i forrige Aar 20 Millioner Potter, medens Produktionen i Kjøbenhavn alene udgjorde $10\frac{1}{4}$ Millioner Potter. Denne Produktion er ikke beregnet paa Sjællands Landboere, thi de sjællandske Kjøbstæder producerede selv omtrent 6 Millioner Potter, som vel for største Deel ere beregnede paa Landboerne paa Den, men Kjøbenhavn har, som vi allerede have bemærket, stor Af sætning til de andre Kjøbstæder især i Jylland og paa Laaland. Lad os nu forfølge vore Betragtninger over Industrien, og vi ville da først anføre Jern støberier, hvormed man fornemmelig har beskæftiget sig i Provindserne. Men Fortølbningen af alle mulige Slags Jern i Provindsstæderne var dog ikke større end i Kjøbenhavn alene, og hvor findes et Etablissement i Provindserne liig Baumgartens i Kjøbenhavn, som alene beskæftiger 600 Arbeidere, foruden Tvøener's og andre store Værksteder. Fra Kjøbenhavn udføres endog Maskiner til fremmede Stæder.

Dernæst maae vi anføre Sukkerraffinaderier. I Provindsbyerne kunde Raffinaderier ikke trives. Fra Kjøbenhavn forsynes Kjøbstæderne med næsten Alt hvad Stæderne og

Landboerne konsumere. — Vi vilse dernæst nævne **Papir**. Fra Drewsens Fabrikker paa Strandveien og Silkeborg forsynes næsten hele Landet med disse Fabrikater; vor Forfatter vil dog vel ikke drage Silkeborg med den derværende store Fabrik ind under Kjøbstædernes Fremskridt i Industrien fremfor Kjøbenhavn. Fra disse Papirfabrikker udføres ogsaa en ikke liden Deel til Hertugdømmerne og Udlandet. Lad os nu anføre **Oliefabrikkerne**. Vi have ovenfor ved at afhandle Kjøbenhavns Industri vist, hvorledes Tilvirkningen af Olie har udvidet sig. — Provindsbhyerne have Kapsen lige saa at sige for deres Døre, men saavidt man kan slutte sig til af Udsørselen af Oliefager, saa er det kun Odense og Aarhus, som drive lidt denne Industriegreen og i Sammenligning med Hovedstaden kan det slet ikke komme i Betragtning.

I det Foregaaende have vi allerede anført hvordan **Mollevæsenet** i Provindsbhyerne staaer tilbage for Hovedstadens, og hvad der indvindes ved de flere anlagte Dampmøller *). Ligesom Brænderierne, saaledes staae ogsaa for det meeste Ølbryggerierne tilbage for de kjøbenhavnske; vi have allerede gjort opmærksom paa, at vort Baiersk Öl finder god Affætning til Udlandet. Vi have her anført de Industriegrene, som angaae Forædlingen af Landets egne Produkter. Men ogsaa i Forædling af fremmede Produkter udmærker Hovedstaden sig; vi vilse saaledes nævne **Mis**, som indføres her uaffkallet og paa Hambros Mølle affalles og forsendes ikke alene i den forædlede Tilstand til alle Provindsstæder, men hvoraf ogsaa udføres meget store Partier til de tydske østersøiske Stæder og til Norge. Saaledes kunde

*) I det vi nedskrive disse Linier, har vort Hvedemeel fundet megen Affætning i Udlandet, og Udsørselen andrager allerede 12 Mill. Pd. foruden store Partier Rugmeel.

vi vedblive at nævne flere store Industri-Anlæg, og deriblandt **Bomuldsvæverier**, hvoraf een Fabrik har 130 Dampvæve i Gang. Affættningen er især beregnet netop paa Provindsbhyerne til videre Forhandling.

Vi have i Begyndelsen af nærværende Skrift gjort opmærksom paa, at vore Undersøgelser angaae fornemmeligen Hovedstaden, og vi havde heller ikke indladt os i vidtløftigere Betragtninger om Industrien i Provindsbhyerne, naar vor Forfatter ikke ligefrem benægtede, at Hovedstadens Handel ikke udmærker sig i Sammenligning med Provindsbhyernes. — Vi ville nu forlade Industrien og gaae over til de egentlige Handels-Omsætninger, i hvilke Provindsstæderne staae saa langt tilbage for Hovedstaden, at kun vor mærkseevende Forfatter kan benægte det. Vi maae først nævne vore store Forbindelser med de oversøiske Lande, som ei alene sætte Kjøbenhavn istand til at forsyne Provindserne med Kolonialvarer, men tildeels ogsaa Udlandet; saaledes har Kjøbenhavn iblandt andre Artikler affat ifjor over 5 Millioner Pund Kaffe til fremmede Stæder. Dernæst maae vi nævne vore udelukkende Forbindelser med de **nordlige Billeder**, som fra Kjøbenhavn forsynes med næsten alle mulige Forbrugs-Gjenstande, og af de hertil førte grøndlanste, færøiske og islandske Produkter findes betydelig Affætning til Udlandet. Der Skibsfart paa Middelhavet tilfører Kjøbenhavn mange Produkter derfra, saasom friske og tørre Frugter, der ei alene udføres til Provindsbhyer, men ogsaa til de thidske østersøiske Havne, især Citroner og Apelsiner, tildeels ogsaa Salt. Vor Forbindelse med Sverig og Finland giver Anledning til Affætning af disse Landes Produkter til Udlandet; saaledes har Kjøbenhavn god Affætning af Tjære og af Jern især til de oversøiske Lande, og endelig maae vi ikke overse den betydelige Omsætning, der nu finder

Sted med de dagligen forbiseilende fremmede Dampskibe, Omsætninger som dagligen tiltage.

I Alle de her anførte Handelsgrene deeltage Provindsbhyerne slet ikke.

Der staaer endnu tilbage at omtale **Penge-Omsætningerne**; hvorlangt staae ikke Provindsernes Kjøbstæder her tilbage for Kjøbenhavn. Hvorledes vilde Tilstanden have været i Provindserne og især i Kjøbstæderne, naar ikke de af Kreditforeningerne udstedte mange Millioner Daler, naar disse Obligationer for største Deel ikke have fundet Kjøbere paa Kjøbenhavns Børs? Vi ville slet ikke undersøge det hele Kreditvæsen imellem Provindsbhyerne og Kjøbenhavns Handelende eller Stadens Banker; det er jo at beklage, at Provindsbhyerne ikke kunne foretage nogetsomhelst Anlæg, som angaaer selve Kjøbstad-Kommunerne, undtagen man er nødsaget til at tye til Finantserne eller til Kjøbenhavns Børs. Lad os i Modsetning see til Kjøbenhavn, hvad der alt er blevet udrettet med egne Kapitaler. Vi maae i denne Henseende henholde os til hvad vi ovenfor udførligere have meddelt om Hovedstadens oekonomiske Tilstand.

Vi have før nævnt Aalborg, som ikke vidste at benytte sin fordeelagtige Beliggenhed; Kommunen manglede Kapitaler til at udføre det nye Foretagende med Pontonbroen, og maatte tye til Finantserne om Laan og Hjælp; endnu mere er det anvendelig paa **Helsingør**, som ligeledes var nødsaget til at søge betydelig Hjælp hos Finantserne ved Havnens Udvidelse m. m., skjøndt Ingen af Kongerigets Kjøbstæder var i kommerciel eller materiel Henseende stillet saa fordeelagtigt som denne Bye, hvor der næsten i et heelt Sekulun gaves paa alle mulige Maader Velighed til stort Erhverv, og som kunde have opsvunget sig til en selv-

stændig og betydelig europæisk Handelsstad, dersom Byens Handelsstand havde vidst at benytte de særdeles fordeelagtige Forhold; men man har tvertimod indslaaet den modsatte Vei, og gjort sig saa godt som aldeles afhængig af Hovedstadens Handelshuse, Kredit og Omfætning, istedetfor at det i flere Henseender kunde have været omvendt. Man stod saa langt tilbage, at selv for 20 Aar siden, nemlig i Aaret 1840, var Antallet af de til Staden hjemmehørende Skibe ei større end 15 af 138 $\frac{1}{2}$ Comlstr. Drægtighed. Saaledes kunde vi anføre mange andre Exemplar fra de fleste Provindsbyer. Ja! i Sandhed Hovedstaden er i alle Retninger de andre Stæder overlegen, og vi maae i denne Henseende henholde os til hvad vi i Begyndelsen af nærværende Afhandling udførlig have godtgjort om Hovedstadens Kræfter og Omfang af Handel, Skibsfart og Industri.

Vi formeene, at de anførte Kjendsgjerninger maae være mere end tilstrækkelige for at godtgjøre, at vor Forfatter — ligesom i andre af sine Sætninger — ogsaa her ved Bedømmelse af Kjøbenhavns Handel og Industri i Sammenligning med Provindsbyerne, aldeles er paa Afveie. Forfatteren benægter dette, men her savnes Beviser, thi løse vidtløftige Raisonnementer kunne ikke tilintetgjøre eller svække de for os liggende Kjendsgjerninger. Forfatteren taler om Kjøbenhavns store Begunstigelser fremfor Provindsbyerne, men heri tager han ogsaa mærkelig feil, fordi Kjøbstæderne i flere Henseender ere mere begunstigede end Hovedstaden. Byerne med deres 204,000 Individer (50,000 Individer flere end i Hovedstaden) ere begunstigede med 70 Sø-Havne beliggende baade ved Østersøen og Nordsøen samt Kattegatet og med en Handelsflaade mere end dobbelt saa stor som Hovedstadens. Byerne ere fremdeles begunstigede ved de næsten udelukkende Handels-Omfætninger med 1 $\frac{1}{4}$ Millioner Menne-

sker paa Landet. I Byerne forhandles alle Landets Produkter, og de forsyne tillige Landboerne med alle fornødne fremmede Forbrugs-Gjenstande. Forfatteren ansøger til Mod-sætning som Hovedstadens Begunstigelse blandt Andet: Hof-fet, Garnisonen, Flaaden og Univerfitetet, men vi gad vide hvad alle disse Begunstigelser have at gjøre med Kjøbenhavns meget betydelige Verdenshandel, eller med Stadens store Pengehandel, naar man ikke ved egne Kræfter, Driftighed og Indsigt forskaffede sig en omfattende Handel og Virksomhed, i hvilken Hovedstaden er Provindsbyerne langt overlegen. Vi tilstaae, at disse ved de anførte Begunstigelser kunde muligen have staaet paa samme Standpunkt som Kjøbenhavn, men man lod i megen lang Tid Alt blive ved det Gamle, og for-stod ikke at benytte hine Begunstigelser i Forening med de ældgamle Kjøbstads-Rettigheder, tilligemed de hermed i For-bindelse staaende store Fordele, som kunde blive høstede af Byernes Border 6,200 Tdr. Hartkorn med et Areal af 92,000 Tdr. Land. Naar alt dette kommer i Betragtning, saa maa det være os paafaldende, at Kjøbenhavn i alle Retninger er Pro-vindsbyerne meget overlegen, hvilket tilfulde er godtgjort ved de mange i det Foregaaende anførte Kjendsgjerninger.

Vi have (see S. 51) forbeholdt os at komme tilbage til det af os stillede 6te Spørgsmaal angaaende upolitiske Love. I blandt de mange udfomne Love har man dadlet Loven om Næringsfriheden og Høkerloven, og hvor man vel har hørt Lovene meest dadlede er af Kjøbstadsbefolk-ningen, fordi den betragtede disse Love som et Indgreb i dens Privilegier; men først og fremmest maae vi spørge, hvormed har man gjort sig fortjent til at beholde disse ældgamle Rettigheder? Af det Foregaaende have vi seet, at Provinds-byerne lode vente længe paa sig forinden man sporede frem-adstridende Foretagender, hvoraf man kunde slutte sig til at

man gaaer frem med Tiden, skjøndt man i mange Henseender var begunstiget. Byerne vare ei heller trykkede ved tunge Byrder af Skatter og Afgifter saaledes som Befolkningen paa Landet, tvertimod modtog Stæderne en stor Lettelse ved Ophevelsen af Konsumtions-Afgiften. Hvorfor skulde altsaa den, som boer paa Landet ikke have samme Frihed til at gjøre Brug af de Eyner, hvorved han bedst kan finde sit Udkomme, som de, der boe i Stæderne? Det er jo ikke Kjøbstædernes Beboere forbudt ved Siden af deres Haandværk eller Handel at dyrke Jorden og beskæftige sig med Alt, hvad der hører til Agerdyrking. Efter Tidens Forhold tænker man ikke paa ved Privilegier at opmuntre Folk til at nedsætte sig i Kjøbstæderne, og naar Alt kommer til Alt, saa er Høfervæsenet paa Landet dog tilsidst afhængigt af Stæderne, hvor man skal gjøre sit Indkjøb af fremmede Frembringelser, og hvor man skal sælge sine Kornvarer eller andre Produkter. Vi vide i Sandhed ikke, hvorfor man skal lægge Vaand paa Landmandens Haandtering. Udvidelserne af Næringsveiene ere desuden en god Spore for Beboerne i Kjøbstæderne til at gaae frem med Tiden, og for at levere bedre og billige Varer, end Høkere og Haandværkere paa Landet kunne gjøre det. Vor Forfatter ivrer ogsaa imod hine Love, men vi kunne ikke give ham Medhold; hans Dabel er desuden stridende mod andre af ham opstillede Principer. Vi formeene, at Næringsfriheden er den største Velgjerning for Handel og Industri, den udvidede Konkurrence er den bedste Spore til Flid og Arbejdsdygtighed især hos et Folk, som just ikke udmærker sig ved synderlig Driftighed. Hvad nu Hovedstaden angaaer, da have vi endnu ikke kunnet mærke, at Loven om Næringsfriheden har havt nogen skadelig Indflydelse paa Handel og Omsætning. Justeren og den Dovne kan ikke komme i Betragtning, den Dygtige og Flittige vil altid finde

fit tilstrækkelige Erhverv, naar det Hele er forbundet med en god Huusholdning. Hvor dette ikke er Tilfældet, kan Loven ikke skaffe Beshyttelse.

Man har ogsaa dabledet Loven om Møllernæring; men vi ansee netop denne Lov for høist heldbringende for Landet, thi Møllevæsenet var i det Hele meget slet her i Landet, og ved den ældre Fremgangsmaade gik meget tabt, da Udbyttet ved Formaling ikke var saa stort, som det kunde være ved en bedre Behandlingsmaade, især af Hvede. Følgende Exempel vil nærmere oplyse det: af en Td. Hvede, som veiede 13 Lpd. var Udbyttet kun, selv ved de bedre Møller i Hovedstaden, ei mere end 2 Lpd. Flormeel og 2 Lpd. Nr. 1 Meel, dernæst 5 Lpd. ordinaire Meel, og Resten bestod af Klid og $\frac{3}{4}$ Lpd. Svinding. For Tiden derimod er Udbyttet ved Dampmøllerne alene af bedste Flormeel 8 Lpd., heraf kan man slutte sig til, hvad Landet har tabt ved den ældre Fremgangsmaade. Vi tvivle ikke paa, at den frie Møllernæring allerede har bevirket en betydelig Forbedring, og for Fremtiden vil opmuntre Folk til Anlæg af Dampmøller især i Byerne, da det er en fordeelagtig Næringsvei, især naar den forenes med et Bageri, hvis Drift ved Loven af 12te Febr. 1852 er frigiven, og maa føre til meget Gavn for Konsumenterne og de næringsdrivende Borgere. Det er oversflødigt at anføre, hvilke Fremstridt Bagervæsenet har gjort i alle mulige Henseender. Det er i det Hele afgjort og ved Erfaring stadfæstet, at al Tvang eller Baand paa Næringsveiene kun gjør Skade og indskrænker Næringsveiene.

Til de upolitiske Love kan man visseligen derimod henregne den længe ønskede Toldreform, som nu ved Lov er vedtagen, og vi maae beklage, at denne efter vore og Fleres Anskuelse og Erfaringer ikke er tilfredsstillende. Vi have

der er blevet yttret imod saadant Forbud, er tilfulde begrundet. Intet kan jo være mere uretsfærdigt, end at medens man paa den ene Side giver den meest udstrakte Frihed til Udstykning af Jorder, vil man paa den anden Side sætte Grændser for Sammenlægning af Jorder. En saadan Indskrænkning er jo ligesom Indgreb i Eiendomsretten, og i flere Henseender skadelig for Agerdyrkningens videre Udvikling. Det er jo indlysende, at Kapitalister, som besidde Jorder, ere bedre istand til at indføre Forbedringer, end Besidderne af et Par Tønder Hartkorn, og hvor Indtægterne kun række fra Haand til Mund. Lad os kun opmuntre Kapitalisterne til at anlægge deres Penge i Jorder; vi kunne være forvisse om, at de nok vilde sørge for, at gjøre deres Eiendomme paa alle mulige Maader saa indbringende som muligt, især ved bedre Drift, ved Gjødning, Draining ved Maskiner og ved Dykning af bedre Kornarter, kort, ved Alt, hvad der kan føre til Udvidelse af Agerdyrkningen. Det er altsaa til uberegnelig Skade for Landbruget, naar hine ældre Bestemmelser med Hensyn til Sammenlægning af Jorder vedblive at staae i Kraft.

Efterat vi nu have besvaret samtlige de af os opstillede 8 Spørgsmaal, ville vi endnu tilføie følgende Bemærkninger: Hvad Industrien angaaer, saa begrundet vor Forfatter sine Slutninger om Stilstanden eller Tilbagegangen paa Talstørrelser, saaledes som disse ere anførte ved Folketællingen under Rubrikken „Produkters Forædling“. Men dette er aldeles vildeledende. Vi ville tillade os at affrive hvad den kyndige Forfatter S. har bemærket i „Fædrelandet“ for 30te Juli Nr. 174; det hedder der saaledes:

„Hoved-Invendingen imod hele denne Forfatters Undersøgelser ligger imidlertid i det af ham benyttede, rigtig nok det meeste forhaandenstående, Materiales Bestaaenhed.

Paa den ene Side er det nemlig ingenlunde tilstrækkeligt til Bedømmelse af Industriens Tilstand og Udvikling at vide Antallet af de derved beskæftigede og ernærende Personer, hertil udfordres en særegen Industristatistik, som imidlertid møder saamange Vanskeligheder i Udførelsen, at det endnu i intet Land er lykkedes at overvinde dem alle og at tilvejebringe en kun nogenlunde paalidelig Fremstilling af den industrielle Virksomheds Omfang i sin Heelhed. Paa den anden Side, er det for dem, som have haft med Speciallisterne og de deraf udtagne Tabeller at gjøre, en bekjendt Sag, at der til forskjellige Tider gjør sig høist forskjellige Anskuelser gjældende med Hensyn til Angivelsen af de enkelte Individens Sammenstilling, og med Hensyn til Klassificeringen, navnlig hvor et Individ er angivet, at drive flere Næringsveie; men svigter saaledes Grundlaget, da maa naturligviis hele det derpaa byggede Raifonement være uholdbart".

Ja tilvisse er det vanskeligt at angive Industrien i dens hele Omfang, og vel i intet Land vanskeligere end hos os, vi maae i denne Henseende henholde os til hvad vi allerede have bemærket om **Huusfliden paa Landet**. I Tabellen over Folketælling ere de Bønder, Koner, Piger og Thynde, som beskæftige sig med Huusfliden ikke anførte iblandt dem, der ere optagne under Rubrikken „Produkters Forædling“, men naturligviis under Rubrikken „Fodbrug“, og dog har det Quantum raee Stoffer, som forædles ved Huusfliden mere at betyde, end hvad der almindelig forstaaes under Rubrikken „Produkters Forædling“. Man tænke sig, hvad Tilvirkningen ved Huusflid har at betyde, naar alle linne- og uldne Tøier, som udfordres til Beklædning af $1\frac{1}{4}$ Mill. Menneſter, forarbeides i Bondens eget Hjem ved Huusfliden, og ikke til Beklædning alene, men ogsaa til andet Brug, som til Exem-

pel alt Dynebaar, Dreil o. s. v. o. s. v. Vi maae derhos ikke oversee, at hvad der saaledes tilvirkes ved Huusfliden indskrænker sig ikke til Forbruget paa Landet, men ikke ubetydelige Quantiteter anvendes til Provindsstædernes og selv til Hovedstadens Forbrug. Vi maae dernæst gjøre opmærksom paa, at de Individer som ere optagne under Rubrikken „Handel“, eller de, som ernærer sig ved Handel, indskrænke sig ikke til hvad man forstaaer ved den egentlige Handel alene, især i Provindsbhyer men beskæftige sig ogsaa med Industrien, eller hvad man i Tabellen anfører under Rubrikken „Produkters Forædling“. Vi ville saaledes til Exempel anføre saltet Kjød og Flesk og flere andre Gjenstande. Flere af vore Handelshuse i Hovedstaden beskæftige sig ogsaa med flere Industriegrene, men ere ikke derfor i Tabellerne særskilt anførte iblandt dem, som ere optagne i Rubrikken „Produkters Forædling“. Fremdeles er det jo ofte Tilfældet, at Haandværkere i et vist Tidsløb udføre deres Arbeide ved Haandkraft, men et Par Aar senere indføre en eller anden Maskine, hvorved Antallet af Arbeidere formindskes, uden at derfor deres Virksomhed har aftaget. Vilde man altsaa blot gjøre Slutninger efter Individernes Antal, fra den ene Folketælling til den anden, saa er det jo aldeles vildledende, derfor kan man ved Undersøgelse om Industriens Tilstand, Frem- eller Tilbagegang ikke bedømme den efter det blotte Antal af Individer.

Vi have i det Foregaaende anført hvilke Industriegrene der fornemmelig ere igang i Provindsbhyerne og maae endnu tilføie, at ogsaa Eichorie-Fabrikker ere i god Drift. Naar vi iøvrigt have gjendrevet vor Forfatter E's. Bemærkninger med Hensyn til Virksomheden i Provindsbhyerne, maae man paa ingen Maade derved forstaae, at vi ere af den Formening, at der i Stæderne ikke kunde gjøres mere for In-

dustrien, tvertimod formene vi at der i denne Henseende kunde gjøres meget mere, og det er glædeligt, at man ogsaa i den senere Tid sporer Stræben efter Fremadskriden i saa Henseende; vi maae saaledes fremhæve begge de før (S. 81 og 91) mindre gunstigt omtalte Stæder Aalborg og Helsingør, i hvilken sidste Stad Skibsrederierne nu i den senere Tid have udvidet sig (see S. 91). De der hjemmehørende Skibes Antal har forøget sig, og udgjorde i sidste Aar 114 Skibe af 2,140 Tonsstr. Drægtighed.

Med Hensyn til Kjøbenhavns Industri maae vi til de allerede (see S. 33) omtalte Fabrikker endnu tilføie de, som ere i særdeles god Drift, nemlig følgende: **Holmegaards Glasfabrik**, som eies af Grev E. Danneberg-Samsø. Denne Fabriks store og omfattende Virksomhed have vi udsørlig omtalt i Skriftet „Mønt og Bankvæsen“ 3die Heste S. 502. Fabrikken i Forbindelse med andre Industrigræne, som omfattende Tørvestjæring, beskæftiger daglig flere hundrede Mennesker. Dernæst maae vi nævne Grosserer Jacob Holms store Reberbane, som drives ved Damp og er i stor Drift tildeels ogsaa for Marinen. Vi kunne anføre flere mindre industrielle Anlæg, eller industrielle Virksomheder, som staae i Forbindelse med de større Fabrikker; vi ville saaledes nævne en Beskæftigelse for en stor Deel Fruentimmer, der er en Følge af vor store Møllevirksomhed, nemlig Forfærdigelsen af Sække, som udfordres til Meelforsendelse til Udlandet. Vi kunne antage, at der hertil i Aaret 1863 udfordredes mindst **70,000** Sække. Saaledes kunne vi anføre flere Græne af Industrien, som i de sidste 20 Aar have havt stor Indflydelse paa Næringsveiene og større Erhverv.

Vi maae med Hensyn til Agerdyrkning endnu gjøre opmærksom paa, at Landmanden i den senere Tid har anvendt Korn til Kjørnefodring til Dvæget, hvis Antal (see S. 65)

pel alt Dynevaar, Dreil o. s. v. o. s. v. Vi maae derhos ikke oversee, at hvad der saaledes tilvirkes ved Huusfliden indskrænker sig ikke til Forbruget paa Landet, men ikke ubetydelige Quantiteter anvendes til Provindsstædernes og selv til Hovedstadens Forbrug. Vi maae dernæst gjøre opmærksom paa, at de Individer som ere optagne under Rubrikken „Handel“, eller de, som ernærer sig ved Handel, indskrænke sig ikke til hvad man forstaaer ved den egentlige Handel alene, især i Provindsbhyer men beskæftige sig ogsaa med Industrien, eller hvad man i Tabellen anfører under Rubrikken „Produkters Forædling“. Vi ville saaledes til Exempel anføre saltet Rjød og Flesk og flere andre Gjenstande. Flere af vore Handelshuse i Hovedstaden beskæftige sig ogsaa med flere Industriegrene, men ere ikke derfor i Tabellerne særskilt anførte iblandt dem, som ere optagne i Rubrikken „Produkters Forædling“. Fremdeles er det jo ofte Tilfældet, at Haandværkere i et vist Tidsløb udføre deres Arbeide ved Haandkraft, men et Par Aar senere indføre en eller anden Maskine, hvorved Antallet af Arbeidere formindskes, uden at derfor deres Virksomhed har aftaget. Vilde man altsaa blot gjøre Slutninger efter Individernes Antal, fra den ene Folketælling til den anden, saa er det jo aldeles vildeledende, derfor kan man ved Undersøgelse om Industriens Tilstand, Frem- eller Tilbagegang ikke bedømme den efter det blotte Antal af Individer.

Vi have i det Foregaaende anført hvilke Industriegrene der fornemmelig ere igang i Provindsbhyerne og maae endnu tilføie, at ogsaa Eichorie-Fabrikker ere i god Drift. Naar vi iøvrigt have gjendrevet vor Forfatter E's. Bemærkninger med Hensyn til Virksomheden i Provindsbhyerne, maae man paa ingen Maade derved forstaae, at vi ere af den Formening, at der i Stæderne ikke kunde gjøres mere for In-

dustrien, tvertimod formene vi at der i denne Henseende kunde gjøres meget mere, og det er glædeligt, at man ogsaa i den senere Tid sporer Stræben efter Fremadskriden i saa Henseende; vi maae saaledes fremhæve begge de før (S. 81 og 91) mindre gunstigt omtalte Stæder Aalborg og Helsingør, i hvilken sidste Stad Skibsrederierne nu i den senere Tid have udvidet sig (see S. 91). De der hjemmehørende Skibes Antal har forøget sig, og udgjorde i sidste Aar 114 Skibe af 2,140 Emlstr. Drægtighed.

Med Hensyn til Kjøbenhavns Industri maae vi til de allerede (see S. 33) omtalte Fabrikker endnu tilføie de, som ere i særdeles god Drift, nemlig følgende: **Holmegaards Glasfabrik**, som eies af Grev E. Danneberg-Samsø. Denne Fabriks store og omfattende Virksomhed have vi udførlig omtalt i Skriftet „Mønt og Bankvæsen“ 3die Hefte S. 502. Fabrikken i Forbindelse med andre Industriegrene, som omfattende Tørvestjæring, beskæftiger daglig flere hundrede Mennesker. Dernæst maae vi nævne Grosserer Jacob Holms store Reberbane, som drives ved Damp og er i stor Drift tildeels ogsaa for Marinen. Vi kunne ansøre flere mindre industrielle Anlæg, eller industrielle Virksomheder, som staae i Forbindelse med de større Fabrikker; vi ville saaledes nævne en Beskæftigelse for en stor Deel Fruentimmer, der er en Følge af vor store Møllevirksomhed, nemlig Forfærdigelsen af Sække, som udfordres til Meelforsendelse til Udlandet. Vi kunne antage, at der hertil i Aaret 1863 udfordredes mindst **70,000** Sække. Saaledes kunne vi ansøre flere Grene af Industrien, som i de sidste 20 Aar have haft stor Indflydelse paa Næringsveiene og større Erhverv.

Vi maae med Hensyn til Agerdyrkning endnu gjøre opmærksom paa, at Landmanden i den senere Tid har anvendt Korn til Kjørnefodring til Dvæget, hvis Antal (see S. 65)

udgjorde 264,000 Stkr. Man har altsaa Grund til antage, at der til Kjernefodring er medgaaet betydelige Qvantiteter Korn.

Vi slutte her vore Gjendrivelser og Bemærkninger imod Forfatteren E.'s Paastand angaaende Agerdyrkingens nærværende Tilstand og den deraf følgende Frygt for en Tilbagegang. Ved de af os paaviste Kjendsgjerninger er det tilfulde godtgjort, at der ikke i nogen Henseende er Grund til at befrygte en saadan Tilbagegang, men at der netop viser sig en Fremgang, og at Forfatterens Beviisførelser ere aldeles feilagtige og have forledet ham til urigtige Slutninger. Vi have saaledes seet, at Udsørselen til Udlandet, selv efter hans egne Angivelser, er i 15 Aar stegen fra 1,428,000 Tdr. til 2,348,000 Tdr. Kornvarer i uformalet og formalet Tilstand, altsaa stegen med næsten een Million Tdr. aarligt, og derhos er at lægge Mærke til, at man i de sidste 20 Aar har lagt mere Bind paa at dyrke Hvede, den kostbareste Kornart, og at som en Følge heraf Udsørselen af Hvede er stegen fra ikke fulde 100,000 Tdr. til 400,000 Tdr. aarligt, samt at denne Stigning har fundet Stead selv i de sidste af Forfatteren angivne, ikke af Høsten begunstigede Qvingvennier. Vi have fremdeles godtgjort, at om endog det udsførte Qantum var i det ene Qvingvennium større end i det andet, saa har dog Pengebeløbet for de 4 væsentligste udsførte Kornsorter været langt større, og at i det Hele Pengebeløbet af de 4 Kornsorter i de sidste 15 Aar er steget omtrent $8\frac{1}{2}$ Millioner aarligt. Vi have dernæst gjort opmærksom paa, at Hr. E. aldeles ikke har taget Hensyn til Kongerigets betydelige Udsørsel af Kornvarer til Hertugdømmerne, og endelig at han ikke har bragt i Anslag, hvormeget det indre Forbrug er tiltaget paa Grund af Folkemængdens Forøgelse, som i 20 Aar udgjorde $\frac{1}{4}$ af Befolkningen i 1840, nemlig fra 1,283,000 Individier til 1,600,000 Individier; endvidere hvad der er

medgaaet til det indre Forbrug til Fodring til Dvæget, hvis Antal (som ovenfor anført) er steget til 264,000 Stkr. Endelig have vi efter en meget lav Beregning godtgjort, (see S. 52—55) at Landmandens aarlige Overskud i Penge for de solgte Produkter udgjør det overordentlige Beløb af imellem 30 til 35 Millioner Daler (Affætningen til Hertugdømmerne uberegnet). Ved dette store Overskud i Penge, har han seet sig istand til at opføre de mange nye Bygninger til en forøget Folkemængde af 40,000 Familier, at anlægge store Kapitaler i Sparrekasser, i Prioriteter og i Statspapirer. Han har forbedret sin Jord og producerer bedre og især vægtigere Kornvarer*). Ogsaa hans Heste- og Dvægavl er bedre, og Prisen paa disse er steget særdeles meget. Dette er Resultatet af vor Agerdyrknings Fremgang i det korte Tidsløb af 20 Aar og trænger i Sandhed ikke til videre Forklaring for at vise Forfatteren E.'s aldeles feilagtige og urigtige Fremstillinger af Tilstanden og de derpaa begrundede falske Slutninger. Tilvisse kan Agerdyrkningsmodtagende endnu mange Forbedringer; Landmandsforsamlingerne ville ogsaa virke derhen, men naar vi have seet saameget Fremskridt i de sidste 2 Decennier, da behøver man virkelig ikke at befrygte en Tilbagegang. Der kan indtræffe enkelte Aar, i hvilke Udbyttet af Høsten ikke er tilfredsstillende, men da ville atter andre gode Aar bøde derpaa. Vi have atter seet, at i det sidste Dvægvænnium, da Udførselen har aftaget noget, hvorpaa Forfatteren tildeels har begrundet sin Frygt for Fremtiden, har den dog i Aaret 1859, i hvilket Udførselen var meget slet, været 2,836,000 Tdr. Her er altsaa, som sagt, intet at befrygte for en Tilbagegang; Bondestanden har nu

*) Iblant de enkelte Handelshuse som i nærværende 20 Aar især have bidraget til at producere vægtigere Kornvarer maae vi nævne de Hageffe.

samlet tilstræffelig Erfaring, og vil tilvisse gaae frem med Tiden i sin egen Interesse.

Efterat vi nu i alle Retninger have søgt at imødegaae Forfatteren E.'s Paaastaand med Hensyn til Agerdyrkningen og de derpaa byggede Slutninger, finde vi det aldeles overflødigt videre at inklade os paa hans øvrige Fremstillinger af Landets Tilstand og dets Fremtid, der for største Delen ere begrundede paa fuldkommen feilagtige Anstuelser og Slutninger og løst henkastede Paaastaande.

Med Hensyn til nærværende Skrifts Hoved-Formaal angaaende Spørgsmaalet om Klagerne over Næringsløsheden i Hovedstaden, da formene vi, at det ved de ovenfor anførte mange Kjendsgjerninger er fuldkommen godtgjort, at Klagerne ere ugrundede. Der er i Almindelighed ikke Mangel paa Leilighed til Erhverv, naar de næringsdrivende Folk blot ret ville forstaae at afbenytte samme, men uden at besidde den fornødne Dhygtighed, Driftighed, Flid og Arbeidsomhed, uden den fornødne Paapaselighed Orden og Decomie kan man ikke vente, at nogen som helst Næringsvei ret tilbørligen kan trives. For Fusseren, den Trevne, den Dobne, Driveren og den, som ikke passer sin egen Drift og bortødsler Tiden paa ham uvedkommende Forretninger eller paa anden Maade, kan ingen Næringsvei trives, om endog Leilighed til Erhverv staaer lige for Døren. Vi ville imidlertid med det Foregaaende ikke have sagt, at det nu og da ikke kan være Tilfældet, at en eller anden Næringsvei paa kort eller længere Tid kan aftage eller være mindre levende, ja endog standse; der kan være flere tildeels tilfældige Omstændigheder som midlerlibigt indskrænke en eller anden Næringsdrift, men Saadant kan paa ingen Maade begrunde Klagerne over almindelig Næringsløshed, især da der, som vi tilfulde have godtgjort, i de her afhandlede 20 Aar har aab-

net sig mange nye Veie til Erhverv. Alt, gjentage vi, kommer an paa, at Vedkommende ere i Besiddelse af de ovenfor udhævede Egenstaber til at afbenytte samme. Vi ville til et Exempel anføre Følgende: En Green af Handelen paa Udlandet blev i Hovedstaden saagodt som aldeles forfømt og var indtil den allerseneste Tid i Hamborgernes Hænder, Det er nemlig **Smørhandelen**. Udsørfelsen fra Kjøbenhavn androg omtrent 1000 til 1200 Tdr. aarligt. Først i de sidste Par Aar har et Par yngre driftige Handlende henvendt deres Opmærksomhed paa denne directe Om sætning med Udlandet, hvilket for længe siden kunde være skeet, istedetfor at vort Smør gik fra Jylland til Hamborg, hvor det blev forhandlet, og gik derfra til Udlandet, især til England, kunde og burde dette være skeet over Kjøbenhavn, hvilket nu endelig skeer ved nogle enkelte driftige Handels- huses ivrige Bestræbelser og aabnede Forbindelser, især i Eng- land. Hvad blev nu Følgen heraf? Smørhandelen i Kjø- benhavn har faaet et betydelig Opsving, Udsørfelsen fra Kjøbenhavn har allerede i forrige Aar været meget stor, men i Aar er den bleven **dobbelt saa stor**; thi indtil Ud- gangen af dette Aar udgjorde Udsørfelsen omtrent **16,000** Tønder af en omtrentlig Værdi, **1¼ Million Daler**. Saa- ledes kunne vi anføre flere Exempler paa hvad Driftig- hed og Kyndighed formaae. Ved den forandrede Tidsaand og Smag fremkaldtes nye Fornødenheder og større Krav, hvorved aabnedes deels nye, og deels udvidede Nærings- veie; vi ville anføre nogle enkelte, skjøndt af mindre Be- tydning end de ovenfor anførte. Man maa have kjendt Fortiden, 60 eller 70 Aar tilbage i Tiden, for at kunne gjøre sig et rigtigt Begreb herom. Paa hiin Tid kjendte man til Exempel næsten intet til Meelspisen **Macaroni**, men neppe har man faaet Smag herpaa, førend dette Meelsfabri-

fat er blevet indført fra Udlandet, indtil en driftig Haandværker henvendte Opmærksomheden derpaa og forsøgte paa at forfærdige dette Fabrikat her i Kjøbenhavn; Forsøget lykkedes, den fremmede Macaroni blev for største Delen fortrængt, og den danske finder en udstrakt Affætning. Fabrikken er i særdeles god Drift. Som et andet Exempel kan tjene: Før kjendte man aldeles intet til **hermetisk henkogte Grøntsager**, men neppe viste der sig Smag derfor, saa blev der aabnet et Etablissement for disse Gjenstande, hvilket Udsalg er i særdeles god Drift og har ogsaa tildeels god Indflydelse paa Gartnervæsenet, da Haugeværter finde større Affætning ved saadanne Anlæg. — Vi maae endvidere gjøre opmærksom paa en anden Industrigreen, det er nemlig Tilberedning af **Kirsebærlikør**. Hvem skulde have troet, at denne her lavede Likør skulde finde Affætning i Udlandet? og dog er dette Tilfældet. Men dette er Følgen af vedholdende Driftighed, at Affætningen til Udlandet er tiltagen. — Lad os anføre et andet Exempel: det er først et Par Aar siden man har begyndt at benytte de fra Udlandet indførte **Syemaskiner**; ogsaa disse Maskiner blive nu forfærdigede her. — Alle de her anførte Fabrikker og Etablissements give Anledning til allehaande nye Bessjæftigelser tildeels for Haandværkere eller andre Arbeidere, men Saadant bliver i Almindelighed ubemærket. Lad os for Exempel lægge Mærke til den store Forandring, som er foregaaet med vore Detailhandlere, Kræmmere, Høkere, Bagere o. s. v. o. s. v. i Sammenligning med ældre Tider. Lad og see, hvorledes enhver nok saa ubetydelig sælgende Gjenstand bliver overleveret Kjøberen; man indspøber den i temmeligt fiint Concept- eller Carduspapir eller i Papirsposer. Det er utroligt i hvilket Omfang Papirfabrikationen derved er tiltagen, men ved Siden heraf har der ogsaa aabnet sig en ny lille Bisfortjeneste for driftige, slittige

Familier især af Qvindelkjønnet, som beskæftige sig med at forfærdige Papirspøser. Kort, hvor man vender sig hen, har Tidsaanden og mere almindelig udbredt Smag udvidet allehaande Erhverv, især da de underordnede Klasser i Samfundet gjerne ville vise saa meget muligt, at de ikke staae tilbage for de overordnede Klasser, hvilket viser sig ved alle Leiligheder, om det saa er ved Bisitfort. — Man lægger næsten ikke Mærke til slige, som man vil kalde det, Baga-teller, men Alt staaer dog i Forbindelse med flere forskjel-lige Erhvervsmidler.

Iblandt de Industrigrene som i Hovedstaden have udvi-det sig meget, maae vi endnu tilføie Fabrikationen af **Cho-colade**. Dette fremgaaer tydeligt af den tiltagne Fortoldning af C a c a o. For 20 Aar siden, i Aarene 1841 og 1842, var Gjennemsnits-Fortoldningen aarligt 65,000 Pd. For-bruget har efterhaanden i den Grad tiltaget, at Fortoldnin-gen i det seneste Aar udgjorde **162,000 Pd.**, altsaa langt over det dobbelte. Vi maae med Hensyn til de i Hoved-staden udvidede Næringsveie endnu tilføie en ikke ubetydelig Forretningsgreen, som i de sidste 20 Aar har dannet sig, det er: den saakaldte Agentur-Foretning, ikke blot for europæiske Handelshuse, men ogsaa i betydelig Omfang for Handelshuse i de oversøiske Lande, saasom Brasilien, Syd-Amerika o. s. v.

Forinden vi nu slutte vore Betragtninger og Meddelel-ser om Kjøbenhavns Næringsveie, maae vi endnu anføre en betydelig Handelsgreen, som ogsaa staaer i Forbindelse med Søarten, det er nemlig **Fiskehandelen**. Denne har i de sidste 20 Aar udvidet sig meget, men kunde modtage en langt større Udvidelse, naar der blev anlagt flere Udsalgs-stæder i flere Qvarterer af Byen, samt ved større Tilførsel af Ferskvandsfisk, som i Almindelighed holdes altfor høi i

Prisen. Det vilde ogsaa i flere Henseender være meget mere gavnligt, naar der her, saaledes som det er Tilfældet i andre store Stæder, anlagdes store Fiskehuse ved Vandet, hvor man ikke var udsat, for at Fiskene døde saa hurtigt, som dette skeer for Tiden i de indelukkede og indknebnede enkelte Par Udsalgshuse. Af sætning af Fisk, især af de bedre Slags, er større paa Grund af de her paa Kysten anløbende fremmede Dampskibe. I det Hele er Tilførselen af de bedre Slags Fisk tiltagen, saaledes vilde vi nævne den betydelig forøgede Tilførsel af Laxørreder fra Præstøkanen, og endelig maae vi nævne den store Konsumering af **Dsters**, tildeels en Følge af det større Udbytte fra Bankerne i Thyland, og deels af den større og mere regelmæssige Tilførsel fra det Slesvigste og ad den forsførste Jernbane. Men som sagt, her kunde gjøres meget mere for Udvidelsen af Fiskehandelen.

Vi slutte her vore Undersøgelser angaaende Klagerne over den tiltagende Næringsløshed, som vi formene fuldkommen ere gjendrevne ved de i nærværende Skrift anførte Kjendsgjerninger, der netop godtgjøre, at der i de sidste 20 Aar har aabnet sig mange Leiligheder til Erhverv og til Udvidelse af Næringsveiene.

Slutningsbemærkninger og Rettelser.

Vi have S. 59 angivet Provinds-Kjøbstædernes indgaaede udenlandste Skibsfart for de sidste 2 Aar til 135,000 bestuvede Emlstr. I denne Anledning maa vi oplyse, at Grunden til denne store Skibsfart hidrører hovedsagelig fra den betydelige Tilførsel af Sommer, som for 1862 udgjorde ikke mindre end omtrent 80,000 Emlstr.; de øvrige 55,000 Emlstr. bestode i 39,000 Tdr. og 12 Millioner Pund Salt; i 32 Millioner Pund af alle Slags Jern; i 1,140,000 Tdr. Steenkul; 2,700,000 Pund Tobak og nogle andre volomineuse Varer. De fleste af disse Varer henhøre til Landmandens Forbrugsgjenstande. Hvad den store Udførsel angaaer, da maa vi bemærke, at den største Deel af de udførte Kornvarer i Almindelighed udføres for de københavnske eller hamborgske Handelshuses Regning. Kjøbstædernes Handlende anstiller (som man kalder det) efter Prøve eller Bøgt Kornvarer til Forhandling i begge de anførte Stæder, hvor Kornvarerne sælges til at modtages af Kjøbstæderne, og udfikses derfra for de anførte Handelshuses Regning til Udlandet.

I Anledning af hvad vi S. 53 og 54 have anført angaaende Landmandens aarlige Overskud maae vi gjentage, at det anførte calculatoriske Beløb er ansat meget lavt; vi maa ogsaa bemærke med Hensyn til de i det 8de Punkt anførte Produkter at herunder er ogsaa indbefattet Kartofler, hvis Avling og Forbrug i de sidste 15 til 20 ere stegne særdeles betydeligt; vi kunne for Hovedstaden og Kjøbstæderne anslaae Forbruget til 500,000 Tdr. aarligt.

Vi have S. 51 givet Oplysninger angaaende Assistentshusets Virksomhed. I denne Anledning maa vi tilføie, at vi ikke overseer, at foruden Assistentshuset tæller Hovedstaden ogsaa mange private Laanesteder, hvor man giver Laan enten mod Pant eller paa Assistentshusets led. Vi maa ogsaa angaaende de anførte Talsforrelser rette i den første Række, hvor Overskriften benævnes med „Udlaant og solgt“, til Udlaant alene, men det tilføiede ad „solgt“ udgaaer.

Fremdeles maa vi bemærke, at vi iblandt de anførte offentlige og private Bygninger eller Stiftelser, ikke have anført Lagesforeningens betydelige Bygninger paa Østerfælled, og Arbejderboligerne paa Christianshavn.

Iblandt de S. 45 anførte Affætninger af fremmede Varer til Udlandet, maae tilføies norske Guld, som tildeels ogsaa sælges i hele Landet paa Rheden, meest til Sverige.

Med Hensyn til Sparekassen maae vi bemærke, at Midlerne i Kjøbenhavns Sparekasse i Aaret 1863 vare flegne til 3,900,000 Daler. De indstaaende Midler ere saaledes i 2 Aar flegne 1,200,000 Daler. Ogsaa det indstaaende Beløb i Vikubens Sparekasse er i samme Tidsløb steget ligesaameget.

Som Rettelser bede vi at bemærke:

§. 7, 6te L. fra oven, 166,300: 20 pCt. læs 12½ pCt.

§. 7, 14de L. fra oven, 92,261: 55 pCt. læs 54 pCt.

§. 24, 5te L. fra oven, 1841—54, læs 1841—45.

§. 30, 17de L. fra oven, **Bogtrykkerier**, læs **Bogtrykkersvende**.

§. 44, 3die L. fra oven, maa ved Tabellen tilføies **Cubikfod**.

